

Glasovna adaptacija nizozemskih i flamanskih imena u hrvatskome jeziku

Andonov, Lorena

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:267913>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za hrvatski standardni jezik

Odsjek za germanistiku

Katedra za nederlandistiku

**GLASOVNA ADAPTACIJA NIZOZEMSKIH I FLAMANSKIH IMENA
U HRVATSKOME JEZIKU**

DIPLOMSKI RAD

12 ECTS bodova

15 ECTS bodova

Lorena Andonov

Zagreb, 1. veljače 2018.

Mentor

Izv. prof. dr. sc. Ivan Marković

Komentor

Doc. dr. sc. Slađan Turković

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Nizozemski jezik i njegove dvije varijante	5
2. 1. Pluricentričnost.....	9
2. 2. Počeci i razvoj današnje jezične situacije.....	13
2. 3. PN (polderski nizozemski) nasuprot VV-u (flamanskomu međujeziku).....	17
3. Usporedba nizozemske fonologije s hrvatskom	21
3. 1. Vokali.....	23
3. 2. Konsonanti.....	32
4. Fonetske razlike između nizozemske i flamanske varijante nizozemskoga	36
4. 1. Diftongizacija nasuprot monoftongizaciji dugih srednjih vokala.....	37
4. 2. Alofonske varijacije alveolarnoga treptajnika.....	41
4. 3. Labio-dentalni nasuprot bilabijalnomu aproksimantu.....	46
4. 4. <i>Tvrđi i meki <g></i>	46
4. 5. Opreka između zvučnih i bezvučnih frikativa.....	48
5. Glasovna adaptacija	50
5. 1. Pristupi glasovnoj adaptaciji stranih riječi.....	54
5. 2. Glasovna adaptacija nizozemskih i flamanskih imena u hrvatskome jeziku.....	61
5. 3. Adaptacijska pravila nizozemskoga jezika u hrvatski s obzirom na dvije izgovorne varijante.....	67
5. 4. Primjeri.....	72
6. Zaključak	89
7. Zahvale	91
8. Literatura	92
9. Tablice	

2. Hrvatski konsonanti	23
3. Nizozemski vokali po kriteriju napetosti	25
4. Nizozemski dugi vokali	26
5. Nizozemski kratki vokali	26
6. Podjela nizozemskih vokala po distributivnome kriteriju	27
7. Nizozemski diftonzi	28
8. Nizozemski alofonski konsonanti	36
9. Hrvatski alofonski konsonanti	36

10. Slike

1. Jezik kao lük	11
2. Nizozemski standardni jezik i njegov ostvaraj u Nizozemskoj i Flandriji	11
3. Usporedba cjelokupne jezične situacije u Nizozemskoj i Flandriji	17
4. Nizozemski vokalski trapez	22
5. Hrvatski vokalski trokut	22
6. Monoftonzi nizozemske varijante	39
7. Diftonzi nizozemske varijante	39
8. Monoftonzi flamanske varijante	41
9. Diftonzi flamanske varijante	41
10. Hrvatski vokalski trapez	67

1. Uvod

Pri bavljenju višeslojnim temama, koje zahtijevaju mnogo više vremena i prostora nego što im se opsegom rada poput diplomskoga može priskrbiti, korisno je najprije izdvojiti osnovna pitanja koja pokreće tema rada te razlučiti razine analize potrebne za njihovo osvjetljivanje. Očitije je među njima pitanje društvenih okolnosti koje jezičnu situaciju nizozemskoga čine zanimljivom i podložnom različitim tumačenjima stručnjaka koji se njome bave. Iz naslova se rada već može iščitati stav kojim smo se ovdje pritom vodili, a taj je da se pri razmatranju jezičnih činjenica nastojimo usredotočiti na jezik kao sustav za sebe, kao i na utjecaj vanjskih čimbenika koji su ga pomogli oblikovati. Tako smo kroz cijeli rad pokušali ravnomjerno prikazati pronađene različitosti, držeći se podalje od krajnosti s bilo koje strane pri stvaranju vlastita uvida.

Drugo je pitanje koje se postavlja problem glasovne adaptacije općenito, kao i u jezicima koje smo ovdje proučavali, a budući da ga nipošto ne treba podcjenjivati, sve prenesene opaske smatrat ćemo vrijedećima samo u okvirima ovoga rada, kao vrstu primjene, i modifikacije gdje je to bilo potrebno, postojećih opservacija sličnih jezičnih pojava. Strukturu rada nastojimo obuhvatiti najvažnije teorijske niti nužne za što cjelovitiji prikaz teme, dok u pojedinačnim poglavljima donosimo i suptilne natuknice ostalih problematičnih dijelova navedenih u konzultiranoj literaturi, koje su nam ovdje sporedne, a mogle bi također poslužiti za nove studije.

Treće pitanje obuhvaća prethodna dva te predstavlja poveznicu između s jedne strane struke i teorije jezika te s druge strane govornika hrvatskoga i primjene postojećih teorija na konkretne jezične proizvode, a ta nam je veza posebno važna jer bismo međusobnom suradnjom mogli obogaćivati znanje objiju strana.

Srž rada čini kontaktna jezična situacija između hrvatskoga i nizozemskoga jezika, koja se oblikuje tek odnedavno i sporadično u odnosu na druge strane jezike s kojima je hrvatski bio u sustavnijemu i obuhvatnijemu kontaktu, poput npr. engleskoga. Susret hrvatskoga s nizozemskim tako možemo pratiti pomoću otprije poznatih nizozemskih i flamanskih imena, koja su se provlačila kroz sportsku, znanstvenu, filozofsku i umjetničku sferu, poput *Johanna Cruijffa*, *Antonieja van Leeuwenhoek*a, *Barucha de Spinoze* i *Pietera Brueghela*.

U novije bi se vrijeme moglo reći da se u široj javnosti priroda kontakta hrvatskoga i nizozemskoga jezika mijenja utoliko što posljednjih dvadesetak godina govornici hrvatskoga

povremeno imaju priliku učiti jezik na tečajevima u školama stranih jezika ili ga studirati na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, dok u vijestima i prijenosima sportskih događanja i dalje čujemo pokoje nizozemsko i flamansko ime grada, sportaša i političara, poput *Den Haaga*, *Genta*, *Robina van Persieja*, *Kimmera Coppejansa*, *Geerta Wildersa* i *Hermana Van Rompuya*.

S obzirom na to da nizozemski jezik nije jedan od stranih jezika kojima je šira javnost značajnije izložena, u odnosu na jezike s kojima se govornici hrvatskoga susreću gotovo svakodnevno, priroda se takve kontaktne jezične situacije ogleda i u primjerima glasovne adaptacije nizozemskih i flamanskih imena, ilustrirajući načelno nešto manju upućenost u pravila izgovora nizozemskoga jezika. Također se zbog auditivne i grafijske sličnosti nizozemskoga s drugim zapadnogermanskim jezicima, poput engleskoga i njemačkoga, koji su govornicima hrvatskoga daleko poznatiji u odnosu na nizozemski jezik, najčešći primjeri „pogrešaka“ pri spontanoj adaptaciji nizozemskih i flamanskih imena u medijima mogu povezati s analogijama prema tim dvama jezicima. Budući da nizozemski jezik izgovorno proučavamo s obzirom na dvije standardne varijante – nizozemsku i flamansku – pregledat ćemo ih obazirući se samo na specifične fonetske razlike između njih, koje će se odraziti i u krajnjemu cilju ovoga rada – preskriptivnomu transkripcijskom priručniku nizozemskoga jezika s kontrastivno istaknutim najvažnijim izgovornim razlikama između dvaju standardnih podsustava toga jezika.

2. Nizozemski jezik i njegove dvije varijante

Priču ćemo započeti s nekoliko riječi o samome nizozemskom jeziku, koji zajedno s engleskim i njemačkim pripada skupini zapadnogermanskih jezika, a govori se na području Kraljevine Nizozemske, belgijske Flandrije te bivše nizozemske kolonije Surinama.¹ Kraljevinu Nizozemsku od 2010. godine čine četiri samostalne države: europski teritorij Nizozemske te tri karipska otoka: Aruba, Curaçao i Sint Maarten, dok su preostala tri otoka bivših Nizozemskih Antila – Bonaire, Sint Eustatius i Saba – postala posebne općine unutar Nizozemske.² Radi pojednostavnjivanja daljnjih definicija u tekstu vezanih uz spomenutu

¹ Preciznije: „Nizozemski, zapadnogermanski jezik, govori otprilike 23 milijuna ljudi, od kojih 16 milijuna živi u Nizozemskoj, 6 milijuna u Belgiji te 1 milijun u preostalim četirima zemljama u kojima je nizozemski službeni jezik, a to su Surinam, Aruba, Curaçao i Sint Maarten (Feitencijfers 2013)“ (Louw 2016: 114).

² Prema dokumentu nizozemskoga Ministarstva vanjskih poslova „Kingdom of the Netherlands: One Kingdom – Four Countries; European and Caribbean“ dostupnom na internetu: <https://www.government.nl/documents/leaflets/2015/06/05/kingdom-of-the-netherlands-one-kingdom-four->

državno-političku problematiku, vodit ćemo se isključivo geografsko-lingvističkom perspektivom, pa ćemo tako pod *Nizozemskom* razumijevati samo europski teritorij Nizozemske, a u *Kraljevini Nizozemsku* svrstati sve karipske teritorije. Drugim riječima, što se jezičnih pitanja tiče, držat ćemo se podjele na europski i karipski dio ukupne Kraljevine Nizozemske iako ona nije službeno tako podijeljena.

Budući da se u ovome radu usredotočavamo samo na europsku jezičnu situaciju nizozemskoga na govornome području Nizozemske i Belgije, nastavit ćemo s kratkim pregledom uporabe različita nazivlja u konzultiranoj literaturi kada je riječ o dvjema standardnim varijantama nizozemskoga, a kao okvir poslužit će Rašićeve (2009) definicije dvaju osnovnih naziva jezika: „Termin *nizozemski* [istaknula L. A.], nesretan je zbog svoje višeznačnosti: on se odnosi i na cjelinu jezika u Nizozemskoj i Flandriji (pa i na zapadnoflamanske govore u sj.zap. Francuskoj), a u užem smislu ujedno i na govore Kraljevine Nizozemske i standardnojezičnu varijantu u toj zemlji“ (*op. cit.*: 4).

Kako smo već rekli, uzet ćemo da se Rašićevo prvo značenje nizozemskoga odnosi na područje europske Nizozemske i Flandrije, drugo bi se odnosilo na nizozemski Kraljevine Nizozemske, gdje bismo onda uključili i tri karipska otoka koja unutar Nizozemske čine posebne općine (uz tri zasebna karipska otoka koja su i politički samostalne države unutar Kraljevine Nizozemske), a treće samo na nizozemski u europskoj Nizozemskoj. Tako i za značenja naziva *flamanski*: „On se upotrebljava kao oznaka za: 1. Nizozemski jezik općenito kad o njemu (u određenome kontekstu i stilskome registru) govore Flamanci 2. Jezik (govore) belgijskih građana nizozemskoga jezika, dakle i onih koji govore limburški ili brabantki i sl. 3. Jezik (govore) provincijâ Istočna Flandrija i Zapadna Flandrija 4. Belgijsku varijantu standardnoga nizozemskoga jezika“ (*ibid.*).

Prema tomu Louw (2016) koristi *flamanski* u Rašićevu prvom značenju: „Da bismo razjasnili, dakle, belgijski nizozemski ili flamanski ovdje se odnosi na bilo koji varijetet nizozemskoga koji se govori u Flandriji. To je u skladu s Hinskens i Taldeman (2013: 2), koji tvrde da se '*flamanski* referira na nadregionalan (i djelomično blago dijalektalno obojen) varijetet standardnoga nizozemskoga [...] koji se danas govori u Belgiji““ (*op. cit.*: 115), a da su stvari ipak nešto jasnije kada se naziv поближе odredi, pokazuje sljedeći Booijev citat

countries-european-and-caribbean i <https://www.government.nl/documents/publications/2013/04/22/koninkrijkder-nederlanden> [28. 10. 2017.]

Tri karipska otoka unutar Nizozemske sada se službeno nazivaju Karipskom Nizozemskom (dr. sc. Ž. Pancirov Cornelisse, usm. priop., prema <https://www.rijksdienstcn.com/> [5. 2. 2018.]).

(1995), iz kojega ćemo pretpostaviti da flamansku varijantu smatra „gotovo identičnom sjevernomu nizozemskom“, dok bi se „vrsta nizozemskoga koja je poprilično drukčija od standardnoga sjevernog nizozemskoga“ mogla odnositi na tzv. *međujezik*, o kojemu više u zasebnom potpoglavlju:

Standardni se nizozemski koristi i u Nizozemskoj i u Belgiji u medijima, vladi i obrazovanju. Ipak, belgijski se izvorni govornici razlikuju [od nizozemskih] onoliko koliko se njihov nizozemski razlikuje od standardnoga sjevernog nizozemskog kakav se govori u Nizozemskoj. Neki od njih govore varijetom koji je gotovo identičan sjevernomu nizozemskom, no većina govori vrstom nizozemskoga koja je poprilično drukčija od standardnoga sjevernog nizozemskog u svojoj sintaksi, morfologiji, fonologiji i leksiku. Taj se varijetet naziva južnim nizozemskim (*Zuid-Nederlands*) (Booij 1995: 1).

Pritom naziv flamanski za južnu varijantu, radilo se o standardiziranoj ili kolokvijalnoj, smatra neprikladnim: „Južni se nizozemski ponekad naziva flamanskim (*Vlaams*), no to je netočno budući da je flamanski skupina dijalekata kojom se govori u provinciji Flandriji, najvećemu nizozemskome govornom području Belgije“ (*ibid.*), što bi vjerojatno bilo najbliže značenju Rašićeve treće definicije. Slično mišljenje dijeli Verhoeven (2005) o *belgijskome standardnom nizozemskom* te također izbjegava termin flamanski jer uporaba istoga pretpostavlja da se radi o dvama različitim jezicima, jednako tako ne smatrajući da bi flamansku varijantu trebalo posebno razdvajati od nizozemskoga jezika: „Taj je varijetet isti kao onaj na koji se općenito međunarodno referira kao na ‘flamanski’. Međutim termin ‘flamanski’ ovdje se izbjegava jer pogrešno sugerira da je taj jezik različit od onoga koji se govori u Nizozemskoj: leksičke i sintaktičke razlike između dvaju jezičnih varijeteta vrlo su male. Ipak, postoje značajne fonetske razlike, kao i poprilična regionalna varijabilnost unutar dviju govornih zajednica“ (*op. cit.*: 243).

Tako Rietveld i Van Heuven (2009) koriste naziv *ABN* (niz. *Algemeen Beschaafd Nederlands*) za nizozemsku, a *BRT-Vlaams* (niz. *Belgische Radio en Televisie*) za flamansku varijantu, napominjući da se u njih naziv flamanski ne odnosi na flamanske dijalekte koji se govore u zapadnome dijelu Belgije, kako ga upotrebljava Booij (1995), već na belgijski nizozemski (usp. *op. cit.*: 350–351), što bi odgovaralo Rašićevoj četvrtoj definiciji. Spomenuto se nazivlje inače koristilo za standardni nizozemski jezik; prvo *ABN*, zatim *AN* (niz. *Algemeen Nederlands*), danas se najčešće govori o *Standaardnederlandsu*, dok je *BRT-Vlaams* stariji naziv za *VRT-Vlaams* (niz. *Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie*) (dr. sc. Ž. Pancirov Cornelisse, usm. priop.).

Sljedećih nekoliko autora potpuno isključuje oba problematična termina koristeći preciznije ekspletivne odrednice, tako Caluwe (2013) navodi da između nizozemske i flamanske varijante (njegovi su nazivi *nizozemski nizozemski* i *belgijski nizozemski*) postoje izgovorne razlike, nešto gramatičkih te nekoliko tisuća slučajeva leksičkih razlika; što uporabe potpuno različitih riječi za iste pojmove, što lažnih parova između varijanata (usp. *op. cit.*: 45–46). Slično je tvrdio i Verhoeven (2002): „Ovu regiju ne karakterizira samo složena dijalektna situacija već i uporaba dvaju institucionaliziranih varijeteta standardnoga jezika: južni se varijetet govori u Flandriji ili u sjevernome dijelu Belgije, dok se sjeverni varijetet ograničava na Nizozemsku“ (*op. cit.*: 165).

Zatim autori poput Adank, Hout i Smits (2004) tvrde da dvije varijante „[...] s jasnim razlikama na svim lingvističkim razinama, posebice na fonetskoj (izvorno prema Van de Velde *et al.*, 1997)“ svakako postoje, a razvrstavaju ih pod *sjevernim standardnim nizozemskim (NSD)*, odnosno *južnim standardnim nizozemskim (SSD)* (*op. cit.*: 1730). Sličan pogled imaju Collins i Mees (2003), koji u fonetskome opisu nizozemskoga problem dviju varijanata rješavaju razlikovanjem *ABN* i *AN nizozemskoga* (usp. *op. cit.*: 4).

U Goossens (1970) nalazimo Van Haeringenov naziv *Belgisch Beschaafd Nederlands* za belgijsku (prije svega, izgovornu) varijantu vrlo blisku nizozemskoj, odnosno belgijski je kultivirani nizozemski „[...] konglomerat idiolekata, gdje se mogu konstatirati polagani ali sigurni pomaci u smjeru nizozemskoga standardnog jezika“ (*op. cit.*: 54), dok termin *Zuidnederlands* koristi za tipično nadregionalan (i isključivo) flamanski razgovorni dio leksika, odnosno: „Samo elementi koji se pronalaze općenito u flandrijskoj Belgiji u usmenoj i/ili pismenoj jezičnoj uporabi zaslužuju, po mome mišljenju, u rječnicima oznaku ‘Zuidnederlands’“ (*op. cit.*: 55), što odgovara Booijevu nazivu i značenju, te objašnjava: „[...] Jezični se oblik flamanskih ‘kultiviranih’ govornika kreće između vrste očišćena dijalekta te, u nekim slučajevima, gotovo čistoga sjevernonizozemskoga (izvorno prema A. Weijnen i Fr. Van Coetsem 1957: 23)“ (*op. cit.*: 54).

S druge strane, a ujedno kao uvod u sljedeće potpoglavlje, Harbert (2007) sadrži izvannederlandistički pogled na nizozemsku jezičnu situaciju: „Varijetet govoren u Belgiji često se naziva flamanskim te je izdvojen prema Gordonu (2005) kao zaseban jezik, iako se općenito ne tretira kao takav“ (*op. cit.*: 17). Geerts (1992) donosi da su anglo-saksonska shvaćanja pojma nizozemski većinom usmjerena na Nizozemsku, dok se flamanski obično koristi za opis belgijske situacije te smatra da razloga za ljutnju na anglo-saksonsku tradiciju,

koja povezuje nizozemski jezik s Nizozemskom, a flamanski s Belgijom – nema (usp. *op. cit.*: 77–78).³

2.1. Pluricentričnost

Kordić (2009) prenosi par definicija pluricentričnih jezika: „U lingvističkim leksikonima se policentrični standardni jezik definira kao ‘jezik s nekoliko nacionalnih standardnih varijanata, koje se doduše u pojedinim točkama međusobno razlikuju, ali ne toliko jako da bi mogle konstituirati samostalne jezike, npr. engleski (britanski, američki, australski itd. standardni engleski), njemački (njemački, austrijski, švicarski standardni njemački), portugalski (portugalski, brazilski standardni portugalski)’ (Glück 2000: 535)“ (*op. cit.*: 85) te „‘Pluricentrični jezik. Jezik s više nacionalnih *centara*, koji izgrađuju različite standardne varijante: te (prvenstveno) leksičke i fonetsko-fonološke razlike su doduše jasno izražene, ali ne opravdavaju da se govori o različitim jezicima. Primjeri su nacionalno različiti oblici engleskog ili njemačkog (njemački naspram austrijski naspram švicarski standardni njemački jezik)’ (Bußmann 2002, 521–522)“ (*ibid.*).

„Pluricentrični jezici uključuju dvije ili više standardnih varijanti od kojih se svaka može pripisati jednom centru ili vrijedi za jedan centar“ (Ammon 2004: 103), a „[...] većinom se naziv centar odnosi na zemlje ili države“ (*ibid.*). Dalje se takvi jezici nazivaju i *plurinacionalnima*, između ostaloga, a pripadao bi im i nizozemski, bez obzira na to što Flandrija nije nezavisna država, budući da: „Ovi termini nisu sinonimi poznatijih, tradicionalnih termina. Tako na primjer *nacionalni centar (jednog jezika)* ima specifičnije značenje od nacije te označava samo podgrupu nacija sa: a) svojom vlastitom standardnom varijantom; b) jezikom koji obuhvaća više od jedne standardne varijante“ (Ammon 2004: 104). Ipak, možemo barem spomenuti da je moguće i drukčije gledanje, što je vidljivo u već iznesenom dijelu o nazivlju, naime da je nizozemski jezik *pluriregionalan* (usp. termin *ibid.*); ako nizozemsko govorno područje Belgije izoliramo na Flandriju i pritom zanemarimo nacionalnu granicu Belgije s Nizozemskom, tada bi prikladni nomenklaturni parovi bili

³ Osim toga podsjeća na činjenicu da samo postojanje zasebnog imena nekoga jezičnog varijeteta (flamanski podržava njegovu autonomnost u usporedbi s jezicima koji nazivom naglašavaju jedinstvo (američkim ili britanskim engleskim) te može odražavati želju za osamostaljivanjem vlastita jezičnog repertoara. Zaključuje da prema tomu flandrijski govornici mogu istaknuti samostalnost ili jedinstvo u nazivu po želji (usp. *op. cit.*: 77). Slično također Ammon (2004): „Čini se da je stav najjači čimbenik, ali važna je i interakcija, a u manjoj mjeri i zemljopisna distanca, čak i u moderno vrijeme naprednih tehnologija putovanja i komunikacije. U slučaju slabije interakcije ili velike zemljopisne distance, pozitivni stav mora biti čvrst da održi zajednički jezik, a u slučaju intenzivne interakcije ili zemljopisne blizine, stav distanciranja mora biti čvrst da bi podijelio jezik“ (*op. cit.*: 109).

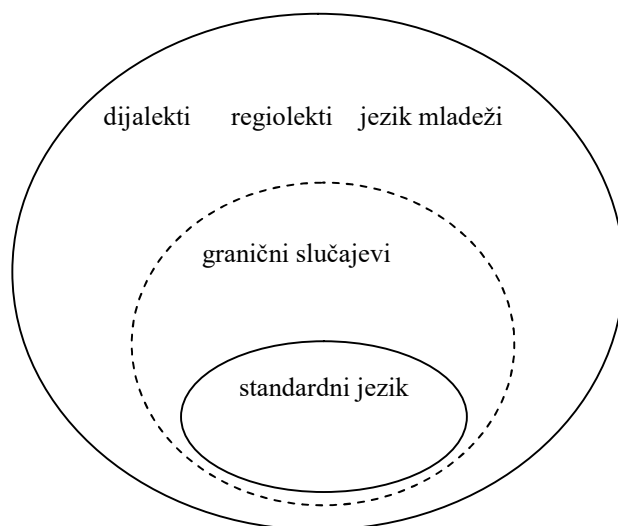
spomenuti *južnonizozemski* nasuprot *sjevernonizozemskomu*, pri čemu se naglašava jedinstvo nizozemskoga jezika, koji se proteže kroz zemljopisno određeno sjeverno i južno područje.

Ammon (2004) nastavlja o, po njegovu mišljenju, dvama temeljnim pojmovima pluricentrizma; *centru jezika* (ovdje Nizozemska nasuprot Flandriji), što se „odnosi [...] na jezičnu zajednicu unutar nekog jezika, posebno na *zajednicu jezične varijante* (istinske podgrupe cijele jezične zajednice): na stanovništvo neke regije, zemlje ili države [...]“ (*op. cit.*: 103), a „Svaki centar pluricentričnog jezika tvori sociopolitičku osnovu jedne od njegovih standardnih varijanti. Po definiciji, svaki pluricentrični jezik ima onoliko centara koliko ima standardnih varijanti“ (*ibid.*) te „Naziv *pluricentričan* može se pobliže odrediti, ako je to potrebno, prema broju centara kao *bi-*, *tri-*, *quatro-centričan* itd.“ (*op. cit.*: 104), prema tomu je nizozemski, uzimajući u obzir samo njegovu europsku sliku, bicentričan jezik.⁴ Drugi je pojam *standardne varijante jezika* (ovdje nizozemska nasuprot flamanskoj varijanti nizozemskoga), a „odnosi [se] na jezični sustav (sustav u širem smislu), *na podsustav* cijelog jezika (koji je zapravo sustav sustava)“ (*op. cit.*: 103), odnosno standardna je varijanta samo jedna od varijanata tog jezika, koji uključuje i druge standardne ili nestandardne varijante (usp. *op. cit.*: 104). Tako je nizozemski standardni jezik, a nizozemska i flamanska varijanta standardne su varijante, dok su *Poldernederlands* (dalje u tekstu: PN, hrvatski: polderski nizozemski) i *Verkavelingsvlaams* (dalje u tekstu: VV, hrvatski: flamanski međujezik), o kojima više u nastavku, njima odgovarajuće nestandardne (govorne) jezične varijante.

Predstavnik nederlandističke perspektive – Nizozemska jezična unija (niz. *Nederlandse Taalunie*) – prikazuje nizozemski sa svojim varijantama u koncentričnim krugovima s istaknutim različitim slojevima; što je sloj više vanjski, to je veća stilistička i geografska varijacija u njemu.⁵

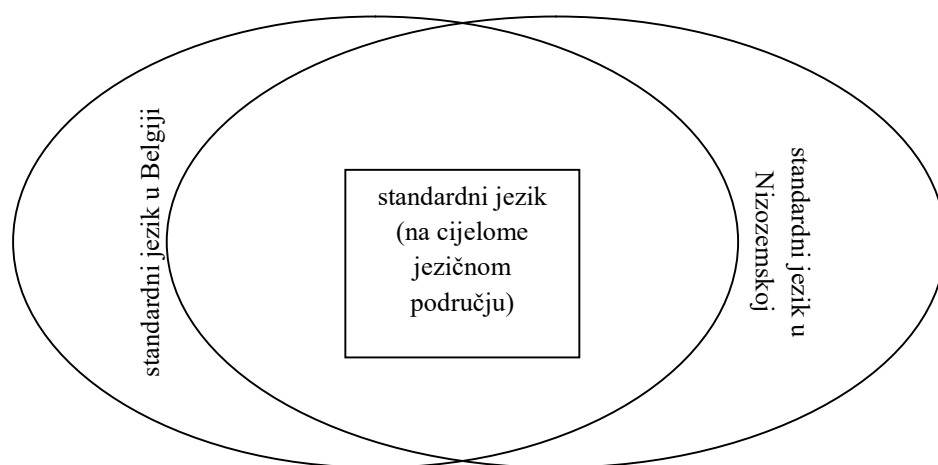
⁴ Bicentričan je i prema Caluwe (2013: 46).

⁵ Nizozemska jezična unija organizacija je kojoj je cilj očuvanje nizozemskoga jezika ujedinjavanjem i međusobnom suradnjom zemalja u kojima je nizozemski službeni jezik te promicanjem nizozemskoga jezika u inozemstvu. Trenutne su joj članice Kraljevina Nizozemska, Flandrija i Surinam. Slike 1 i 2 te prijevod teksta prema *De taal als een ui* http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85/wat_is_standartaal_algemeen [15. 07. 2017.] Ovdje rečeno (i više) o Nizozemskoj jezičnoj uniji na <http://over.taalunie.org/> [21. 11. 2017.]

Slika 1. Jezik kao luk

Objašnjavaju prikaz navodeći da se u jezgri nalazi standardni jezik, koji je najvećim dijelom u obama područjima identičan, no s jasnim razlikama, koje su odmah zamjetne na izgovornoj razini, te onima na razini leksika i gramatike, a srž njihova stava prema nizozemskoj jezičnoj situaciji sadrži sljedećih nekoliko riječi: „Unatoč tomu što mnogo razlika otprve upada u oči, one nisu na putu principijelnomu jedinstvu jezičnoga područja“. Na drugoj slici shematiziraju standardni jezik kao veliku zajedničku jezgru nizozemskoga s dva manja zasebna dijela specifičnosti samo za jedno (tipično nizozemsko) ili drugo (tipično belgijsko) središte:

Slika 2. Nizozemski standardni jezik i njegov ostvaraj u Nizozemskoj i Flandriji

Ammon (2004) piše i o pluricentričnim jezicima svojstvenu suparništvu između središta te navodi nezgodne situacije odabira standardne varijante koju će podučavati u stranim zemljama ili odabir varijante za uporabu u tiskovinama, gdje „[...] dolazi do neodlučnosti u pogledu udjela nacionalnih varijanti manjih središta“ (usp. *op. cit.*: 110). Zatim

komentira asimetriju pluricentričnih središta kada je u pitanju izdavanje rječnika jer ekonomski slabija središta vjerojatno neće imati vlastite rječnike, pa će morati biti uključena u opise varijanata većih središta, te naglašava potrebu detaljnijih istraživanja svih jezičnih varijanata pluricentričnih jezika (usp. *op. cit.*: 110–112).

Navedeno potvrđuje i oprimjeruje istraživanje Caluwea (2013), koji neravnopravnost unutar pluricentričnih jezika potvrđuje manjim prinosom flamanskoga u nizozemskim neologizmima te privilegiranim statusom nizozemske varijante u inozemnoj nederlandistici, pa ju smatra dominantnom, a flamansku nedominantnom (usp. *op. cit.*: 46).⁶ Opsežnim istraživanjem zastupljenosti svake varijante pojedinačno na njoj pripadajućem habitatu primjećuje paralelno medijsko tržište u Nizozemskoj i Flandriji, koje je ponekad i zajedničko, a smatra da za takvu situaciju mogu biti odgovorni samo ekonomski uvjeti, ali i ideologija (usp. *op. cit.*: 56). Spomenutu ideologiju vezuje uz stav Nizozemske jezične unije: „Sa svojim stremljenjem ka simetričnomu doprinosu obiju regija u stotinama pokreta – od Korpusa govorenoga nizozemskog (niz. *Corpus Gesproken Nederlands*) do Nagrade nizozemske književnosti (niz. *Prijs der Nederlandse Letteren*) – Jezična unija hoće osvijestiti i ojačati ideju da govornici nizozemskoga jezika pripadaju jednoj jezičnoj i kulturnoj zajednici, poštujući pritom regionalno specifične izgovore, naravno. Ta se svijest ne podrazumijeva sama po sebi, kako se čini iz tijeka okolnosti u svim domenama koje su izvan dometa Jezične unije“ (*ibid.*).

Objašnjenje društvenih stavova koji su doveli do takve jezične situacije nudi Geerts (1992), koji smatra da flandrijski govornici koji ne prihvaćaju pojam pluricentričnosti kada je riječ o nizozemskome jeziku, imaju za to opravdane razloge (usp. *op. cit.*: 78):⁷ „[...] ali oni traže svoj kulturni spas u svjesnome sudjelovanju u većoj cjelini čijim se punopravnim članovima smatraju te kojoj misle da mogu i da bi trebali pridonijeti. Uvijek bi se trebalo imati na umu da ne postoji objektivan temelj za takvo opredjeljenje [...]. To je pitanje perspektive i iskustva, kao što je to slučaj za one koji poriču ili ignoriraju jedinstvo“ (*op. cit.*: 84).

S druge strane, nastavlja da je Nizozemcima nizozemski standardni jezik Nizozemske, Nizozemska jedina zemlja u kojoj je nizozemski neosporno najvažniji jezik, a Flandrija nije

⁶ Autor sam napominje da će članak biti pod utjecajem njegova flandrijskog podrijetla (usp. *op. cit.*: 47).

⁷ „[...] i Belgijci i Nizozemci mogu braniti mišljenje da je nizozemski u Belgiji varijetet nizozemskoga, kao i pogled da u Belgiji, osim francuskoga, postoje dva germanska jezika: njemački i flamanski“ (*op. cit.*: 77).

nezavisna država, što vodi do očite asimetrije između Belgije i Nizozemske (usp. *op. cit.*: 86).⁸ Autor opravdava izraženu asimetriju u jezičnim pitanjima „isključivo prirodnom vrhovnošću koju je Nizozemska stekla tijekom povijesti“ te naglašava da Nizozemci „nikada nisu zloupotrebljavali tu moć, nego su se uvijek držali postrani“, iako razumije da „takav stav također implicira nedostatak zanimanja za mogućnost da [...] belgijski nacionalni varijeteti imaju što ponuditi nizozemskomu“ (usp. *op. cit.*: 87).

O tome i Rašić (2009): „Sjevernoj varijanti u načelu pripada prvenstvo i u holandsko-flamanskim odnosima: Flamanci brižno prate i sustavno primjenjuju normativna načela sa sjevera, mada sa značajnom dozom *colour locale*. U Kraljevini Nizozemskoj odnos prema flamanskoj varijanti obilježen je uglavnom pomanjkanjem poznavanja i interesa za jezik južnih susjeda, no Flamancima to ne smeta da na većini jezičnih natjecanja pokupe prve nagrade kao bolji znaoci standardnoga jezika, a naročito pravopisa“ (*op. cit.*: 3). Potpoglavlje zaključujemo sljedećim citatom: „Termin ‘centar’ ima nedostatak impliciranja isključivo vodoravne dimenzije. I, kako je očito iz stava Nizozemske prema Flandriji i obratno, to nije bit. U značenju ‘centra’ prije svega nalazi se ‘vrh’. Najviši vrh dominira svojom okolinom. Ljudi koji žive na brdu gledaju svisoka na one ispod njih“ (Geerts 1992: 88).

2.2. Počeci i razvoj današnje jezične situacije

Prema Hout *et al.* (1999) o zajedničkom se izgovoru standardnoga nizozemskog u Nizozemskoj i Flandriji može govoriti u razdoblju od 1849. do 1914., kada je na jezikoslovnim kongresima „postavljen temelj jezične politike pripajanja Flandrije Nizozemskoj“. „Standardni je izgovor, kakav se tada mogao čuti u nizozemske elite (izvorno prema Hellinga 1938) preuzet kao uzor Flamancima“, no nizozemska je varijanta već u 1930-ima, kada je nizozemski tek priznat u Flandriji kao jedini službeni jezik, bila zamjetno odmakla od zajedničke norme (usp. *op. cit.*: 1).⁹ Ipak, prema Kloots (2002), izgovorne promjene u Nizozemskoj nisu potaknule stvaranje novih izdanja izgovornih priručnika, a Flamanci su jednostavno počeli smatrati određene aspekte nizozemskog izgovora

⁸ Izvorno je u Geerts (1992: 86–87) uključen i Surinam, no ovdje ga izostavljamo radi čuvanja teme rada.

⁹ „Izgovorna je norma za Flandriju manje-više definitivno utemeljena u *Praktische uitspraakleer van de Nederlandse taal* [...] E. Blancquaerta (prvo izdanje 1934.)“ (Kloots 2002: 51), za koji se „[...] smatra da je utjecao na izgovor južnoga standardnog nizozemskog više od bilo kojega drugog priručnika [...]“ (usp. *op. cit.*: 52).

Prema Veldeu (2003) E. Blancquaert pokušao je ujediniti izgovor nizozemskoga, donoseći i flamanske karakteristike, no takvi su pokušaji odbijeni jer se smatralo da nizozemski nema jedinstven izgovor koji bi vrijedio za sve govornike (usp. *op. cit.*: 225).

„šlampavima“ (usp. *op. cit.*: 51), što pokazuje da Flandrija nije pratila nizozemske inovacije, već je „[...] čuvala normu, koju je uspostavio Blancquaert u 1930-ima, temeljenu na izgovoru ‘civiliziranih’ Nizozemaca u prvim desetljećima dvadesetoga stoljeća“ (*op. cit.*: 57).¹⁰

Goossens (1973) također smatra da se može reći da je već 1930-ih godina flamanska izgovorna norma bila uspostavljena, iako se njome tada služio tek manji broj Flamanaca u svakodnevnu razgovoru, a zahvaljujući radiju, i kasnije televiziji, sjeverna se nizozemska norma učvrstila u flamanskome području, što opet ne znači da su flamanski govornici oponašali nizozemski izgovor, već su surađivali s nizozemskim novinarima i voditeljima te tako pomogli sačuvati flamanske izgovorne specifičnosti (usp. *op. cit.*: 234–235).

Ammon (2004) donosi da razlikovanje dvaju procesa dijeljenja jezika na varijante, koji se s jedne strane mogu objasniti odcjepljivanjem od matičnoga jezika (kako bi to mogli vidjeti dominantni narodi unutar podjele, u ovom slučaju nizozemska strana) ili s druge strane „usporednim razvojem više od jedne standardne varijante“ istoga jezika (kako bi to mogla vidjeti nedominantna flamanska strana) „može ovisiti o perspektivi“, a „Takva će se suprotna gledišta, koja su obično politički motivirana, zadržati sve dokle god naziv *standardna varijanta* bude nedovoljno određen ili dok budu nedostajali ključni povijesni podaci“ (*op. cit.*: 105). Budući da pri razvrstavanju stavova kriterij nacionalnosti autora ne mora imati presudnu ulogu u zastupanju jedne ili druge perspektive, zasebne ćemo tvrdnje, u svrhu ilustracije dviju perspektiva primijenjenih na nizozemsku i flandrijsku jezičnu situaciju, dijeliti prema perspektivi kojoj se priklanjaju, neovisno o ukupnim stajalištima autora ili o njihovu podrijetlu.

Tako teorije o uzrocima današnjemu jezičnom stanju u Nizozemskoj i flandrijskoj Belgiji možemo podijeliti u dva tabora; prvo, na perspektivu dominantne varijante, koja će pretpostavljati da je današnja flamanska izgovorna varijanta odraz čuvanja starijega stanja nizozemskoga jezika: „Južni izgovor pronašao je opravdanje u (starijem) sjevernom standardu, iako bi se taj izgovor danas teško mogao naći u Nizozemskoj. Drugim riječima, današnja divergencija ishod je flandrijskoga zadržavanja ‘ortodoksnog izgovora’ (izvorno

¹⁰ Kloots (2002) prenosi da je „[...] istraživanje stavova pokazalo da mnogo Flamanaca ne *želi* govoriti kao ‘Holandani’“ (izvorno prema Deprez 1985–1986 i Caluwe 1991), pa da „[...] stoga možda ne bi htjeli prihvatiti priručnik koji pomaže govorniku zvučati kao Nizozemac. Osim toga, ni urednici starijih priručnika ne promiču strogu sjevernu normu. U svojim su uvodima naglašavali važnost ujedinjenosti, no nisu htjeli preuzeti sve aspekte i ostvaraje bez ikakva osvrta [...]“ (*op. cit.*: 53), što potvrđuje i sljedeći paragraf iz Goossens (1973).

Još je jedan izvor potvrdio upravo rečeno: „Flamanci smatraju izgovor vlastitih i izgovor nizozemskih voditelja poprilično modernim, no za nizozemske ispitanike ne vrijedi isto; oni smatraju izgovor flamanskih voditelja pomalo zastarjelim“ (Velde i Houtermans 1999: 148–150).

prema Pauwels 1954, 1972: 114), odbacujući evolucije koje su se događale u Nizozemskoj“ (Kloots 2002: 51). Slično nalazimo u Hout *et al.* (1999): „Evolucija je posljednjih desetljeća snažno ustrajala, no Flandrija ju nije slijedila. Otkriveni uzorak divergencije između Sjevera i Juga može se također interpretirati kao nepotpuna konvergencija nizozemskoga u Flandriji k onomu u Nizozemskoj (izvorno prema Velde i Van Hout 1998)“ (*op. cit.*: 1).¹¹

U drugome bi taboru bila perspektiva nedominantne varijante, kakva je iznesena u Louw (2016), gdje se razmotrene razlike između dviju varijanata smatraju posljedicom unosa jezične građe iz flamanskih dijalekata i utjecajima francuskoga te želje za oslobođanjem od francuskih i nizozemskih utjecaja. Također navodi prethodno spomenutu činjenicu da je manje promjena zahvatilo belgijski nizozemski, „A ako ih i ima, pod utjecajem su varijeteta koji se govori u belgijskoj provinciji Brabant [kao ekvivalentu nizozemskoga Randstada u ovome pogledu, oba su područja u literaturi navedena kao pioniri u jezičnim promjenama]. Također, govornici regionalnih dijalekata polako i postupno utječu na standardni izgovor belgijskoga nizozemskoga (izvorno prema Van Hout *et al.* 1999; Vandekerckhove 2007)“ (*op. cit.*: 129) (usp. *ibid.*).

Teoriju o zasebnoj flamanskoj osnovici na temelju koje je nastala njihova jezična varijanta istražio je još Goossens (1970), navodeći da su prije njega slično konstatali C. B. Van Haeringen (čiji se citat nalazi u fusnoti 10), a F. Van Coetsem da je „Nizozemska orijentirana na vlastito, a flamanska Belgija na strano jezično središte“ (izvorno prema A. Weijnen i Fr. Van Coetsem 1957: 25), pa pretpostavlja da se pritom pod „stranim jezičnim središtem“ očito podrazumijevao francuski kao flamanski izvor zbog brojnih galicizama, no pomoću dijalektoloških karti dokazao je da flamansko jezično središte kultiviranoga jezika postoji te da je također odgovorno za preuzimanje galicizama i njihovo daljnje usvajanje (usp. *op. cit.*: 56). Zaključio je da su čak i istočno- i zapadnoflamanski oblici pod jakim utjecajem brabantuskoga te da je drugo važno središte flamanske jezične kultiviranosti Gent (usp. *op. cit.*: 67).¹²

¹¹ Prema Geeraerts i De Sutter (2003) istraživanje je pokazalo da su se u razdoblju od 1950. do 1990. Nizozemska i Flandrija jezično približile jedna drugoj, što je uglavnom značilo da se Flandrija primicala Nizozemskoj (usp. *op. cit.*: 55).

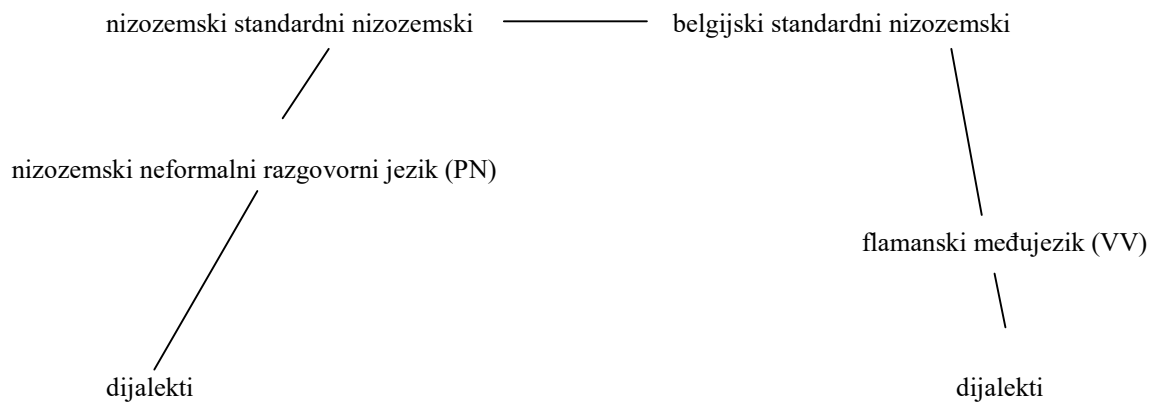
¹² Beheydt (2003) također dodaje da je nizozemski drukčiji u smislu da „[...] unatoč svoj površinskoj strukturalnoj i leksičkoj sličnosti postoji naime vrlo jasna podjela između flamanskih varijanata s jedne strane i nizozemskih varijanata s druge strane, posebice u razgovornom jeziku“ te da „takva podjela nije nova“, a tamo nalazimo i citat spomenutoga C. B. van Haeringena, za kojeg kaže da sugerira jezičnu granicu uz nacionalnu granicu između Nizozemske i Belgije: „U Turnhoutu počinje nešto što bismo mogli nazvati belgijskim kultiviranim nizozemskim, nizozemskim koji pokazuje možda čak manje dijalektnih ostataka od onoga u Tilburgu, te utoliko mora vrijediti kao bolji, no koji je očito potekao iz drugoga izvora. Ne postoji kontinuitet između kultiviranoga razgovornog jezika sjeverno i južno od granice“ (*op. cit.*: 160) (usp. *ibid.*).

Razvoj današnje jezične situacije pojašnjen je u Beheydt (2003), koji uspoređuje dva procesa standardizacije nizozemskoga prema Haugenovoj shemi (1966); onaj u sjevernoj Nizozemskoj iz 16. i 17., te onaj u južnoj Nizozemskoj iz 19. i 20. stoljeća. Tako je nizozemska elita sjeverne Republike odabrala mješavinu dvaju konkurirajućih prestižnih dijalekata – holandskoga i brabantuskoga – kao temelj standardnog jezika, što Beheydt (2003) svrstava u prvu fazu selekcije. Zatim je uslijedila druga faza kodifikacije tijekom koje se jezik utemeljio u nizu jezičnih priručnika, a nakon toga su se tadašnji znanstvenici, pisci i činovnici pobrinuli za podizanje i širenje funkcionalno raslojena jezika, što pripisuje fazi jezične izgradnje. Naposljetku je novi standardni jezik institucionalno priznat te učvršćen obrazovanjem, a tijekom sredine 17. stoljeća postao je punopravnim standardnim jezikom, što smješta u posljednju fazu prihvaćanja standardnog jezika (usp. *op. cit.*: 158).

Međutim nastavlja da na jugu nizozemski nije bio normiran sve do Flamanskoga pokreta polovicom 19. stoljeća, a proces je na flandrijskome govornom području, prema Beheydtu (2003), također prošao četiri spomenute faze, s time da se pri izboru temeljnoga dijalekta moralo odlučiti između flamanske varijante iz flamanskoga govornog područja ili nizozemske varijante već kodificirane na sjeveru, a budući da je odabir flamanske osnovice otežavala tadašnja unutarnja politička nesloga, odlučili su se u pravopisnim pitanjima udružiti s nizozemskom varijantom, dok su u govornima zadržali vlastite značajke (usp. *op. cit.*: 158–159).

Geeraerts i De Sutter (2003) sažimaju razvoj nizozemskoga u Flandriji početkom 21. stoljeća u četiri bitne točke, koje ukratko prenosimo (usp. *op. cit.*: 54–55):

1. Flamanska je jezična zajednica u drugoj polovici 20. stoljeća uspješno provela standardizaciju, a nizozemski se koristi kao jezik kulture.
2. Standardizacija je uglavnom preuzela oblik nizozemskoga standardiziranog ranije u Nizozemskoj, što je vodila sljedeća jezična politika: Flandrija nema standardan nizozemski jezik, ali ga želi, pa će preuzeti nizozemski standard jer takav već postoji u Nizozemskoj.
3. Iako su Flamanci preuzeli nizozemski od Nizozemaca, belgijski je nizozemski nešto drukčiji od nizozemskoga nizozemskoga, čime nastoje umanjiti bliskost nizozemskomu standardu, no ipak su si dovoljno blizu da nemaju razloga smatrati se zasebnim jezicima.
4. Jaz između standardnoga belgijskog nizozemskog i neformalnoga flamanskoga govora veći je od jaza između standardnoga nizozemskog nizozemskog i nizozemskoga neformalnog govora. U Flandriji razlikuju tri jezična sloja; na jednome je kraju standardni belgijski nizozemski (zovu ga *VRT-nizozemski*), na posve drugome kraju nalaze se flamanski dijalekti, dok je između ta dva sloja međujezik.

Slika 3. Usporedba cjelokupne jezične situacije u Nizozemskoj i Flandriji prema Geeraerts i De Sutter (2003: 56)

Potpoglavlje zatvaramo sljedećim riječima:

Dok je nizozemski nizozemski prolazio dug i poprilično uravnotežen razvoj prema rasprostranjenu standardnomu jeziku, *Standaardnederlands* ‘standardni nizozemski’ do početka dvadesetoga stoljeća bio je više poput drugoga jezika u Nizozemskoj, čini se da je belgijski nizozemski uveden ‘silom’ te tek poprilično nedavno u regiju kojom čak i danas dominiraju govornici dijalekata i tzv. *međujezika* ‘posredničkoga jezika’. To je proturječje, između ostaloga, odgovorno za nedosljednosti u tome kako se nizozemski govori i piše u Flandriji, razlikama u gramatici, vokabularu, fonologiji i ortografiji između belgijskoga i nizozemskoga nizozemskog, kao i nemogućnosti standardizacije nizozemskoga jezika onakvim kakav se koristi u Flandriji. Mora se ipak konstatirati da ova potraga za jezičnom normom, postignuta odavno u Nizozemskoj, sustiže korak u Flandriji (Louw 2016: 118).

2.3. PN (polderski nizozemski) nasuprot VV-u (flamanskomu međujeziku)

Nastavljamo temu standardizacije i razvoja nizozemskoga na sjevernome i južnome području, no ovoga puta s osvrtom na dva neformalna jezična varijeteta prikazana na slici 3. Tako Stroop (2003) uspoređuje PN i VV najprije prema onomu što im je zajedničko, a to je da su oba neka vrsta naddijalektalnoga kolokvijalnog jezika, nastaloga na temeljima ABN-a, no oblikovanoga prema potrebama njihovih govornika. Oba se varijeteta govore u većem dijelu jezičnih zajednica, i to čak u višim društvenim slojevima; naziv *Verkavelingsvlaams* skovao je Geert van Istendael 1989. (usp. *op. cit.*: 19), dok je termin *Poldernederlands* dodijelio sam Stroop (usp. *op. cit.*: 21) 1998. u svom djelu *Poldernederlands: Waardoor het ABN verdwijnt*.¹³

¹³ Geeraerts i De Sutter (2003) navode da se *podijeljeni flamanski* zove još i *flamanski TV sapunica* (niz. *soap Vlaams*) te *lijepi flamanski* (niz. *Schoon Vlaams*) prema J. Goossensu (usp. *op. cit.*: 55), koji u članku o budućnosti nizozemskoga u Flandriji (2000) objašnjava da su njegov naziv upotrebljavali prvi flamanski govornici tog varijeteta, da je pozitivno, ili barem neutralno, obojen te najbliži stavu koji prema njemu imaju flamanski govornici koji danas njime govore (usp. Goossens 2000: 7–8).

U Beheydt (2003) također nalazimo da Nizozemska nema dvojni standard kao Flandrija, već postupan ali siguran razvoj PN-a kao urbane izgovorne varijante, koja bi mogla postati nova norma nizozemskoga (prema Stroopu 1998.), a dokaze jezične divergencije nalazi u potrebi za titlovanjem nizozemskih serija u Flandriji, no zaključuje da su govorne promjene još uvijek usporene zahvaljujući pisanomu jeziku, koji se sve više ujedinjuje (usp. *op. cit.*: 160–162). Slično kaže i Stroop (2003); PN u svojim je karakteristikama više „nonšalantna varijanta ABN-a“ (*op. cit.*: 21); odgovara sadašnjemu nizozemskome standardu u svemu osim u nekoliko fonetskih promjena (o čemu više u poglavlju 4), a predvodnice su promjena moderne obrazovane Nizozemke te ima „prikriveni prestiž“ jer Nizozemci koji govore njime nisu posve svjesni toga da odstupaju od standarda (usp. *ibid.*).

Stroop (1998) navodi nekoliko čimbenika koji su odgovorni za nastanak i uspjeh PN-a: sociološki – društvene promjene koje su obuhvatile položaj žena u društvu, kulturološki – gubitak percipirane vrijednosti tradicionalnoga ABN-a, jezikoslovni – artikulatorni čimbenici koji su donijeli specifične vokale PN-a te obrazovni – propuštanje karakteristika PN-a tijekom školovanja (usp. *op. cit.*: 7–8). „Nadalje čini se da je *polderski nizozemski* varijetet nizozemskoga koji nije povezan ni s jednim određenim mjestom ili područjem. Nema određeno zemljopisno podrijetlo, već je prvenstveno društveno uvjetovan“ (*op. cit.*: 24). Stroopovu knjigu o PN-u komentirao je Horst (1999), koji ističe da je drukčiji izgovor standardnoga nizozemskoga postojao i prije nego što mu je on dodijelio ime, a pri fonetskim promjenama naglašava da se ne radi o odnosu ili-ili, već o skalarnome tipu razlika s „beskrajno mnogo nijansi“ (*op. cit.*: 51), što znači da će neki imati izraženije karakteristike PN-a, dok će drugi imati manje izražen takav izgovor. Također smatra da se počeo više primjećivati jer se njime slobodnije govori u odnosu na prošla vremena te dodaje da je jedina novina to što su njegove fonetske karakteristike danas manje-više općeprihvaćene, barem kada se ne artikuliraju preekstremno (usp. *op. cit.*: 51–52).¹⁴

S druge strane, Stroop (2003) o VV-u sljedeće:

Sadrži više elemenata iz dijalekata nego iz općega nizozemskoga [AN-a], no nedostaje mu gramatička dosljednost dijalekata; popularno je rečeno mješavina. Većina karakteristika, ujedno najupadljivijih, podrijetlom su iz brabantškoga dijalektnog područja, no šire se cijelom Flandrijom. Podijeljeni flamanski također nije dijalekt zato što nije vezan ni uz jedno mjesto ili područje. Dinamičniji je od

¹⁴ Goossens (2000) također usputno komentira da „Popularni spisi par poprilično bučnih nizozemskih jezikoslovaca o onome što oni nazivaju polderskim nizozemskim nepotrebno napuhuju razlike u Nizozemskoj“ (*op. cit.*: 9).

dijalekta jer stalno unosi nove elemente, osim brabantskih, često i galicizme. Podijeljeni flamanski također nipošto nije uniforman (*op. cit.*: 19).

Zatim nastavlja o flamanskim stavovima o tome kolokvijalnom varijetetu te zaključuje da se čini da ima puno protivnika, posebice na VRT-u, koji preferira jak nizozemski utjecaj, no također dobiva sve veći prestiž u svakodnevnoj komunikaciji, a Flamanci koji govore tim varijetetom čine to „svjesno i promišljeno“ (*op. cit.*: 20), istovremeno standard se smatra „arogantnim i rezerviranim“, izvorno prema G. Topsu (*ibid.*), koji smatra, kao i Stroop (2003), da je taj varijetet u smjeru razvoja ka *Algemeen Beschaafd Vlaams* (usp. *op. cit.*: 20–21).¹⁵ Geeraerts i De Sutter (2003) primjećuju da malo Flamanaca govori belgijskom standardnom varijantom, unatoč razvoju vlastite izgovorne norme unutar nizozemskoga standarda, te navode da ga neki jezikoslovci smatraju nastavkom flamanske standardizacije nizozemskoga jezika (usp. *op. cit.*: 57, 62).

Također predviđaju tri različita scenarija njegova daljnjega razvoja: prema prvomu bi se VV mogao nastaviti razvijati u smjeru najviše flamanske varijante, dostižući s vremenom položaj PN-a naspram ABN-a u Nizozemskoj, drugi bi bio obrnuta tijeka; flandrijski bi govornici sve više unosili elemente međujezika u flamansku varijantu (što povezuju s trenutnim razvojem PN-a u Nizozemskoj), čime bi njen status opao, a razlike između nizozemskoga i flamanskoga standarda dodatno bi porasle, dok je treći mogući ishod da stvari ostanu kakve su sada, odnosno da se zadrži distanca između flamanske varijante i VV-a jer smatraju da bi ona tu mogla biti s razlogom, kao „oblik neidentifikacije“ s flamanskom varijantom (usp. *op. cit.*: 63).

Kako je Horst (1999) napomenuo da jezične promjene koje su podigle prašinu posljednjih godina u jezikoslovnim raspravama nisu tu od jučer tako se s flamanske strane može istaknuti Goossens (1973):

Uz [francuski i *patois* – flamanski kao skupina flamanskih dijalekata] razvio se opći govorni jezični oblik, koji bi se s malo dobre volje mogao smatrati regionalnom varijantom nizozemskoga jezika. Ta varijanta nije u potpunosti jedinstvena; upravo suprotno, pokazuje veliku društvenu i zemljopisnu raznolikost, no ipak ne više toliku, da bi se njeni idiolektalni ostvaraji mogli smatrati predstavnicima dijalekata. Osim toga je mnogo nestabilnija od sjevernonizozemske varijante te ostalih

¹⁵ Geeraerts i De Sutter (2003) stav Flamanaca prema jeziku kojim se služe nazivaju *mentalitetom misnog odijela* (niz. *zondagse-pakmentaliteit*); govornici koriste flamansku varijantu za formalne prilike, no ne osjećaju se ugodno u njoj, pa se za svakodnevne prilike služe međujezikom (usp. *op. cit.*: 64).

zapadnoeuropskih jezika. Ovdje se radi o pokretu u dvama smjerovima: jedan se kreće prema nizozemskom, a drugi dalje od njega (*op. cit.:* 230).

Možemo primijetiti da se već tada razabirao današnji međujezik, kao i spomenuti dvoslojni razvoj flamanske standardizacije, a njegov rad svjedoči o tome da je onda izražajni bio prvi proces; navodi da je jezična granica između Nizozemske i Belgije postajala sve slabijom, a uzroke joj traži u obrazovnim nastojanjima koja su započela jezičnu evoluciju u flamanskoj Belgiji te postupno pojačavanje komunikacije između Nizozemske i Flandrije (usp. *ibid.*). Također je predvidio, s obzirom na tadašnju situaciju, da će belgijska standardna varijanta nizozemskoga sve više konvergirati ka nizozemskoj, prvenstveno zbog postojeće izgovorne norme kojom se belgijska varijanta razlikuje od nizozemske te smatra da se može govoriti o belgijskome kultiviranu jeziku sa zasebnom tradicijom samo na fonetsko-fonološkoj razini (usp. *op. cit.:* 231).

Poglavlje završavamo citatom iz Stroop (2003):

Mnogi vide u divergiranju dvaju kolokvijalnih jezika, sa svim varijantama koje im pripadaju, opasnost za nizozemski [...] Uzrok je tomu mišljenje da mali jezik poput nizozemskoga mora sve svoje govornike držati na okupu da bi bili jaki. Po mome je mišljenju nemoguće upravljati jezičnim razvojem te usmjeravati govornike da govore i pišu drukčije nego što to žele. Također je nesporazum ideja da je stanovništvu moguće nametnuti jezik ili ga nagovoriti da njime govore. Jezična volja nastaje sama po sebi. To što se sada razvijaju dva različita varijeteta kolokvijalna jezika, potpuno se može povezati s razlikom između flamanskoga i nizozemskoga identiteta. Čini se da razlike između dvaju kulturnih područja postaju sve veće, posebice kao posljedica povećavajuće potrebe s flamanske strane da krene vlastitim putem, da stvori ili da ponovno pronađe vlastiti identitet, koji se u svakom slučaju razlikuje od nizozemskoga. Ta potreba najjasnije dolazi do izražaja u jezičnoj volji, čiji je proizvod *podijeljeni flamanski* (*op. cit.:* 22).

Prema svemu navedenome možemo zaključiti da su poteškoće u nazivlju prije svega opravdane jezičnim stanjem na tim područjima, čije precizno i jednoznačno razgraničavanje otežava nemogućnost rasplitanja međusobnih utjecaja jednih varijeteta na druge unutar sustava; prenošenje dijalektalnih karakteristika u nadregionalni varijetet, ili standardnu izgovornu varijantu, te obrnuto, same izgovorne osnove i svojstva sadašnjih standardnih varijanata, koje su također od nekud morale poteći, dok se uz sve navedeno mora računati na dva takva podsustava te njihov međusobni odnos u većemu, zajedničkom sustavu. Ovdje će se termin nizozemski koristiti za ukupan standardni sustav, koji se odnosi na dvije varijante, koje ćemo zvati *nizozemskom* i *flamanskom varijantom*, a prema Kordić (2009: 92), nećemo

posebno naglašavati da se radi o *standardnim* varijantama jer se to već samo po sebi podrazumijeva.¹⁶

Što se tiče statusa zasebna jezika, ima ga samo nizozemski jezik, snagu termina *flamanski jezik* sintagmatski ublažavamo, budući da mu je službeni status još uvijek upitan, no istovremeno ćemo službenu varijantu koja se govori u flandrijskome području Belgije preciznije geografski odrediti jer se doista govori samo u dijelu Belgije, pa je naziv *belgijski* preširok, dok ćemo joj s druge strane očuvati maksimalnu autonomnu vrijednost uporabom imena specifičnog za govore toga područja, odnosno time će dobiti najviše od zasebnoga jezičnog statusa što joj trenutno možemo dati s obzirom na sociolingvističke okolnosti, a termin *flamanski jezik* ostavljamo za mogući budući jezik, potpuno ravnopravan nizozemskom u svakome pogledu.

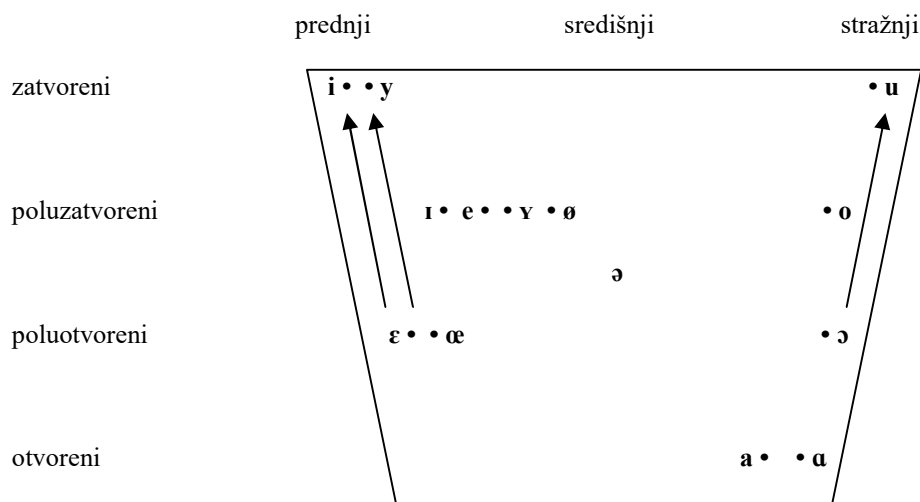
Kompleksna jezična situacija europskog nizozemskoga govornog područja odražava se i na drugim teorijskim mjestima, npr. u dijelu o dvjema perspektivama – dominantne i nedominante varijante – mogli smo primijetiti da bi očekivani proces odcjepljivanja od matičnoga jezika bio pomalo paradoksalan u slučaju nizozemskoga ako se uspoređuju dvije standardne izgovorne varijante, jer bi prema tomu izgovorna varijanta matičnoga jezika bila ta koja je tijekom stoljeća očigledno bila progresivna u usporedbi s okamenjenim stanjem flamanske izgovorne varijante, no ako se pritom uspoređuje standardna nizozemska norma s flamanskim međujezikom, promjena bi bila progresivna i s flandrijske strane. S druge strane, ako bismo u obzir uzeli teoriju da je flamanska izgovorna varijanta od početka unosila vlastite izgovorne karakteristike u nizozemsku normu, mogli bismo reći da je njezino odcjepljenje, u određenoj mjeri, provedeno davnih dana (što potvrđuju npr. Goossens 2000: 8 te Geeraerts i De Sutter 2003: 63). Ako uspoređujemo standardnu nizozemsku normu s flamanskim međujezikom, možemo doista raspravljati kako o odvajanju od matičnoga jezika tako i o vlastitu paralelnu razvoju s njime, s time da pritom moramo uključiti i prirodan tijek promjena na strani matičnoga jezika, koji oprimjeruje polderski nizozemski. Daljnje diskusije o svemu navedenome u poglavlju ostavljamo za neke druge studije, a prelazimo na fonološki dio rada.

3. Usporedba nizozemske fonologije s hrvatskom

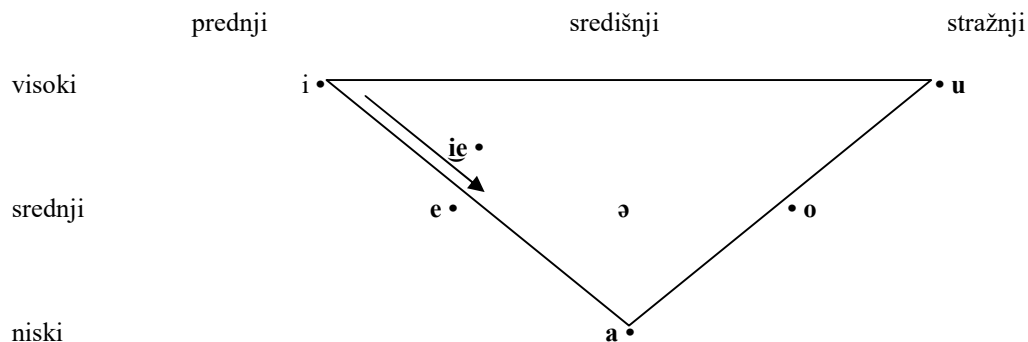
Okvirno možemo reći da nizozemski ima oko 35, a hrvatski oko 30 fonema; u ovome radu opisujemo 16 nizozemskih i 6 hrvatskih vokala, 6 nizozemskih i 7 hrvatskih sonanata te

¹⁶ „Kao što je pridjev *standardni* suvišno navoditi pri neutralnom referiranju na jezik, tako je suvišno navoditi ga kad se referira na varijantu jer sve nacionalne varijante su po definiciji standardne varijante (Ammon 1995,69)“ (Kordić 2009: 92).

12 nizozemskih i 17 hrvatskih konsonanata. Varijante smo pojedinih fonema, npr. nizozemskih /ɣ/ i /x/, tako zapisali samo s obzirom na gledište nizozemske fonologije kao cjeline, dok njihove konkretne realizacije s obzirom na dvije standardne varijante opisujemo detaljnije u sljedećem poglavlju.

Slika 4. Nizozemski vokalski trapez (prema Booij 1995: 5, 6)

Slika 5. Hrvatski vokalski trokut (prema Marković 2015 – 04a: 19)

Tabela 1. Nizozemski konsonanti (prema Booij 1995: 7)

	Bilabijali	Labio-dentali	Alveolari	Palatali	Velari	Glotali
Okluzivi	p b		t d		k	
Frikativi		f v	s z		x y	h
Nazali		m		n		ŋ
Treptajnici			r			
Aproksimanti		v		j		
Lateralni aproksimanti			l			

Tabela 2. Hrvatski konsonanti (prema Marković 2015 – 04a: 18)

	Bilabijali	Labio-dentali	Dentali	Alveolari	Postalveolari	Palatali	Velari
Okluzivi	p b		t d				k g
Afrikate			ts		tʃ dʒ	te dz	
Frikativi		f	s z		ʃ ʒ		x
Nazali	m			n		ɲ	
Treptajnici				r			
Aproksimanti		v				j	
Lateralni aproksimanti				l		ʎ	

3.1. Vokali

Opis vokalskoga sustava nizozemskog jezika započet ćemo podjelom prema Moulton (1962), koji navodi rad A. W. de Groota *De wetten der phonologie en hun betekenis voor de studie van het Nederlands* (1931) kao opis standardnih nizozemskih fonema čije se osnovne postavke preuzimaju i danas, a podijelio je nizozemske vokale u pet skupina (usp. *op. cit.*: 294–295):¹⁷

- A) kratki
i	u	o	<i>bit</i> ‘žvale’	<i>put</i> ‘jama’	<i>bom</i> ‘nešto veliko i debelo’
e	ɔ		<i>bed</i> ‘krevet’		<i>bod</i> ‘ponuda’
	a			<i>bad</i> ‘kupka’	
- B) dugi
ie	uu	oe	<i>biet</i> ‘cikla’	<i>buut</i> ‘meta’	<i>boet</i> ‘sjenik’
ee	eu	oo	<i>beet</i> ‘ugriz’	<i>beuk</i> ‘bukva’	<i>boot</i> ‘brod’
	aa			<i>baat</i> ‘korist’	
- C) diftonzi
ei	ui	ou	<i>bijt</i> ‘rupa probijena u ledu’		<i>buit</i> ‘stečeno dobro’
				<i>bout</i> ‘vijak’	

D) vokal /ə/, koji neki klasificiraju kao zaseban fonem, drugi kao alofon <u> (ovdje je to /ɤ/ prema Booijevoj transkripciji 1995)

¹⁷ Autor članka napominje da foneme bilježi odgovarajućim grafemima, dakle izgovor je fonema zabilježen najbliže moguće standardnoj nizozemskoj ortografiji (usp. Moulton 1962: 294).

		ə		de 'gram. određeni član'
E) strani	ɛɛ	eu	ɔɔ	serre 'veranda' freule 'gospođica' rose 'ružičasta boja'

Nizozemski se i hrvatski fonemski inventar razlikuju najviše u njegovu vokalskome dijelu, pri čemu nizozemski ima skoro triput više vokala od hrvatskoga. Hrvatski se vokali dijele na niski /a/, srednje /e o/ i visoke /i u/, zatim na prednje /i e iɛ/, središnji /a/ te stražnje /o u/, nezaobljene /i e iɛ/, neutralni /a/ i zaobljene /o u/ te na jednostavne (monoftonge) /i e a o u/ uz [ə] i složene (diftonge) /iɛ/.¹⁸ I dok se hrvatske podjele s 5 ili 6 vokala mogu baviti nijansiranjem podjela i nazivlja spomenutih osnovnih kriterija raščlambe vokala prema visini i s njome povezanom rezonancijom vokala (npr. Jelaska 2004: 39–40), ili prema položaju jezika u odnosu na palatum (npr. Barić *et al.* 2005: 52), nizozemska fonologija sa svojih 16 ima dodatna posla s podjelama unutar skupine jednostavnih vokala, koje bi zahtijevale opširniju zasebnu obradu, pa ćemo ih ovdje naznačiti samo onoliko koliko je potrebno za prikaz nekoliko različitih opisa pronađenih u nizozemskoj fonologiji.

Kratak uvid u složenu i dugogodišnju problematiku reprezentacije dviju skupina nizozemskih monoftonga donose Botma i Van Oostendorp (2012), navodeći da je najteže opisati fonološku razliku između tih skupina vokala, od kojih se jedna obično transkribira kao /a: e: ø: o: i y u/, a druga kao /ɑ ɛ ɪ ɔ ʏ/. Dalje ističu dvije razlike između tih skupina; prva je da su svi članovi druge skupine kratki, dok su svi osim triju visokih vokala iz prve skupine (uvijek) dugi, a druga da se dvije skupine razlikuju u kvaliteti prema kojoj se vokali druge skupine obično označuju kao nenapeti, a prve skupine kao napeti (usp. *op. cit.*: 135).

Zatim navode tri dosadašnja važnija pristupa klasifikaciji nizozemskih vokala; u prvome je fonetsko svojstvo duljine osnovno, prema drugome je u središtu pažnje fonetsko svojstvo napetosti, a u trećemu je najvažnija fonološka razlika između otvorenih i zatvorenih slogova te primjećuju da je nizozemska fonološka zajednica dosad uglavnom bila usmjerena na drugi pristup (npr. Neijt 1991 te Rietveld i Van Heuven 2009), iako prvi još uvijek ima popriličnu potporu (npr. Booij 1995 te Kooij i Van Oostendorp 2003). Treći je pristup očitovan deskriptivnim terminima *neslobodan* i *slobodan vokal* te korišten uglavnom u britanskoj tradiciji (npr. Collins i Mees 2003), ali kažu da ga nije bilo u recentnijim analizama nizozemskoga vokalnog sustava (usp. *op. cit.*: 136).

¹⁸ Prema Jelaska (2004: 39–42), Barić *et al.* (2005): 49 i Marković (2015 – 4a): 15.

Moulton (1962) također je posvetio rad problematici opisa nizozemskoga vokalskog sustava, pokušavajući pronaći objašnjenje uobičajenoga svrstavanja jednih vokala u jednu skupinu, drugih u drugu, pa tako ističe da skupina dugih vokala sadrži tri koja su obično kratka *ie, uu, oe*, odnosno koji su fonetski dugi ispred /r/: *bier, buur, boer*, no kratki u svim drugim okolinama, npr. *biet, buut, boet, wie, nu, hoe* (odnosno IPA-om /i[:] y[:] u[:]/, gdje u zagradama bilježimo dužinu kao naznaku da su ti fonemi kratki, ali ponekad i dugi) (usp. *op. cit.*: 298), a dalje navodi tri davnjija pokušaja razvrstavanja nizozemskih monoftonga, među kojima su bile De Grootova podjela na *prigušene* i *čiste*, zatim Van Wijkova na *oštro odrezane* nasuprot *slabo odrezanima* te Cohenova *et al.* na *nenapete* i *napete*, no svim trima zamjera to što ne objašnjavaju *zašto* ih intuitivno dijelimo u te dvije skupine, već se zadovoljavaju imenovanjem i klasifikacijom (usp. *op. cit.*: 299–301).

Sâm Moulton (1962) eksperimentira s distributivnim kriterijem vokala *neslobodnih* i *slobodnih*, no dolazi do zaključka da unatoč tomu što taj kriterij ima veću objasnidbenu moć intuitivno uspostavljene podjele, fonetski će kriteriji ponekad biti važniji pri njihovom grupiranju, pa odlučuje tri sporna visoka vokala jednostavno isključiti iz postojeće podjele prema opreci dugih i kratkih vokala, koju smatra najprikladnijom od ponuđenih, te naglašava da treba naznačiti da ne pripadaju nijednoj skupini (usp. *op. cit.*: 301–308), što svi autori čije smo recentne opise ovdje koristili i čine. „Fonetski su kratki u nekim okolinama, u drugima su dugi; distributivno, grupiraju se obično kao fonemski dugi vokali, no ponekad kao fonemski kratki. Oni sami, ipak, fonemski nisu ni kratki ni dugi; u tom je dijelu vokalskoga sustava opreka ‘kratki ≠ dugi’ ukinuta“ (*op. cit.*: 308). Slijede prikazi podjela prema spomenutim različitim pristupima, od kojih je prvi načinjen po kriteriju napetosti, a donosimo onaj prema Rietveld i Van Heuven (2009).

Tabela 3. Nizozemski vokali po kriteriju napetosti prema Rietveld i Van Heuven (2009: 71)

+ zaobljen		prednji	središnji	stražnji
visoki	napeti	/i/ <i>piet</i> ‘uglednik’	+ /y/ <i>fuut</i> ‘gnjurac’	+ /u/ <i>poet</i> ‘ukradeno dobro’
srednji	nenapeti	/ɪ/ <i>pit</i> ‘koštica’	+ /ə/ <i>put</i> ‘jama’	+ /ɔ/ <i>pot</i> ‘posuda’
	napeti	/e/ <i>beet</i>	+ /ø/ <i>peut</i>	+ /o/ <i>poot</i>

		‘ugriz’	‘terpentin’	‘šapa’
niski	diftong	/ei/ <i>bijt</i> rupa probijena u ledu’	+ /œy/ <i>buit</i> ‘stečeno dobro’	/au/ <i>bout</i> ‘vijak’
	nenapeti	/ɛ/ <i>pet kapa’</i>		/a/ <i>pad’put’</i>
	napeti			/a/ <i>daad</i> ‘djelo’

Kooij i Van Oostendorp (2003) odlučuju se za podjelu vokala prema kriteriju duljine.

Tabela 4. Nizozemski dugi vokali prema Kooij i Van Oostendorp (2003: 26)

<i>Dugi vokali</i>	prednji	zaobljen, prednji	stražnji
visoki	i <i>piet</i> ‘uglednik’	y <i>buut</i> ‘meta’	u <i>poet</i> ‘ukradeno dobro’
srednji	e: <i>peet</i> ‘kum’	ø: <i>peut</i> ‘terpentin’	o: <i>poot</i> ‘šapa’
niski			a: <i>baat</i> ‘korist’

Tabela 5. Nizozemski kratki vokali prema Kooij i Van Oostendorp (2003: 27)

<i>Kratki vokali</i>	prednji	zaobljen, prednji	stražnji
visoki			
srednji	ɪ <i>pit</i> ‘koštica’	œ <i>put</i> ‘jama’	ɔ <i>pot</i> ‘posuda’
niski	ɛ <i>pet kapa’</i>		a <i>pad’put’</i>

Također upozoravaju da nije posve jasno gdje se u klasifikaciji nalazi /a/ jer je pri artikulaciji tog vokala eventualna zaobljenost usana teško izvediva, no ipak se općenito ubraja u nezaobljene vokale (usp. *op. cit.*: 27), o čemu će nešto više pri diftonzima reći Rietveld i Van Heuven (2009). Na kraju, primjer podjele vokala prema trećemu pristupu s napomenom

da smo radi jednostavnosti i fokusa na najvažnije elemente za potrebe ovoga rada iz njih izostavili varijacije na teme najvažnijih triju pristupa, kao i sve manje svrhovite dijelove opisa poput skupine slobodnih vokalskih sljedova u Collins i Mees (2003: 127), odnosno sljedove dugih vokala s poluvokalom [j] i [w] (*poludiftonge*) u *eeuw*, *gaai*, *ooi*, *kieuw*, *boei* prema Kooij i Van Oostendorp (2003: 28).¹⁹

Tabela 6. Podjela nizozemskih vokala po distributivnome kriteriju prema Collins i Mees (2003: 127)

Neslobodni monofonzi	Slobodni monofonzi	Slobodni potencijalni diftonzi	Slobodni esencijalni diftonzi
ɪ <i>zit</i> 'sjedenje'	i <i>zie</i> 'vidjeti, l. l. jd.'	e: <i>zee</i> 'more'	ɛi <i>mei</i> 'svibanj'
ɛ <i>zet</i> 'potez'	y <i>nu</i> 'sada'	ø: <i>beu</i> 'fraz. prekipjeti'	œy <i>lui</i> 'ljudi'
ɑ <i>zat</i> 'alkoholiziran'	u: <i>moe</i> 'umoran'	o: <i>zo</i> 'tako'	au <i>kou</i> 'hladan'
ɔ <i>zot</i> 'lud'	a: <i>la</i> 'ladica'		
ʌ <i>nut</i> 'korist'			
ə <i>werkelijk</i> 'stvarno'			

Nakon osvrta na Moultonove (1962) skupine vokala A i B, odnosno kratkih i dugih, nastaviti ćemo sa skupinom C, a to su diftonzi, vokali koji u nizozemskome počinju niže nego što završavaju (usp. Kooij i Van Oostendorp 2003: 27), a opis njihove suštine daju Rietveld i Van Heuven (2009) navodeći da su nizozemski diftonzi, kao i bilo koji drugi dvoglas, „[...] prepoznatljiviji po tome što imaju dvije ciljne pozicije prilikom svog ostvaraja; jednu na početku i jednu na kraju glasa“ (usp. *op. cit.*: 68). Pritom se drugim simbolom može označiti glas koji se zaista čuje na kraju dvoglasa, ali i njegov pretpostavljeni ostvaraj, odnosno „[...] završni simboli prikazuju smjer artikulacijskoga pokreta, ne nužno i stvarnu završnu poziciju [...]“ (*op. cit.*: 70), što u konkretnoj realizaciji govora znači da govornik može pri /œy/ umjesto do krajnjega /y/ dospjeti tek do /ø/ (usp. *ibid.*), čega bi se dobro bilo prisjetiti u petome poglavlju. Nastavljaju da su nizozemski diftonzi po prirodi zatvarajući (za razliku od upravo suprotnoga smjera kretanja hrvatskoga diftonga *je*) te ih prikazuju duž dimenzije

¹⁹ O čemu i sljedeći citat: „Pri produljivanju pravoga dvoglasa, primjerice [ɔ.ʷ], svojstvo je dvoglasa očuvano. Pri produljivanju nepravoga dvoglasa to nije slučaj. Ako produljimo riječ 'vrouw', dvoglas ostaje očuvan. Ako produljimo riječ 'sneeuw', čujemo samo [e.]“ (Timmermans 2008: 49). Primjećujemo drukčiji način bilježenja diftonga, gdje se dva dijela glasa odvajaju točkom, pri čemu je drugi dio diftonga zapisan u eksponencijalnu obliku kao završni položaj tog dvoglasa.

prednji – stražnji: *ei* je prednji vokal [-stražnji, -zaobljen], *ui* središnji [-stražnji, +zaobljen], a *au/ou* stražnji [+stražnji] (usp. *ibid.*).

Još je jedan u nizu primjera neslaganja među jezikoslovcima, kad je riječ o fonološkim opisima, onaj u izboru oznaka za njihove dvoglase, a sažetak nesuglasica donose ponovno Rietveld i Van Heuven (2009); što se tiče *ei*, čini se da razlike u mišljenjima nema, no sljedeća dva nisu prolazila bez rasprava; tako autori za završnu poziciju *ui* navode zatvoren i zaobljen središnji vokal /y/, dok nezaobljenu završnu poziciju /i/ ne priznaju. „Početna točka fonetski je slična engleskomu glasu u *butter* /ʌ/. Ako izbor simbola mora biti ograničen samo na nizozemske monoftonge, moramo se međutim primaknuti (nešto zatvorenijemu) /œ/. Tako biramo najčešće upotrebljavanu transkripciju: /œy/“ (*op. cit.*: 70), koju preuzimamo i ovdje. S obzirom na *au* tvrde da je Booijeva (1995) početna pozicija /ɔ/ preztvorena (objašnjavaju da je to zato što Booij (1995) smatra da se komponente tog diftonga razlikuju samo u visini, ali ne i zaobljenosti), kao i Gussenhovenova nezaobljena početna točka /ʌ/ (usp. *ibid.*)²⁰: „Ako uzmemo da /a/ nije specificiran za obilježje [zaobljenost], onda nije u sukobu sa [+zaobljenim] završnim elementom. Osim toga nam se čini da je /a/ prikladniji na temelju mjerenja van 't Harta (...), Koopmans-van Beinum (1969) i naših vlastitih iskustava s govornom sintezom. Svi se autori slažu u pogledu završne pozicije: /u/. Naš je vlastiti odabir dakle /au/“ (Rietveld i Van Heuven 2009: 70).

Tabela 7. Nizozemski diftonzi prema Kooij i Van Oostendorp (2003: 28)

Diftonzi		
prednji	prednji, zaobljeni	stražnji
ei <i>ei</i> 'jajé'	œy <i>ui</i> 'lük'	au <i>au</i> 'uzvik'

²⁰ O tome i Collier, Bell-Berti i Raphael (1982) kada prema 't Hart (1969: 172) prenose da [ei] počinje kao [ɛ], pa se kreće prema [i], početna je točka [ʌy] ista kao u engl. *cup*, a slijedi ga pokret prema [y], [au] se kreće od nizozemskoga [ɑ] prema [u], dok su krajnje točke [i y u] dostignute samo u pažljivu izgovoru, inače dospijevaju do [ɪ ø o] (usp. *op. cit.*: 250). Tako i prema Pols (1977: 103) donose da [ei] počinje kao [ɛ] i završava kao [ɪ e], [ʌy] počinje kao [ʌ] i završava kao [œ ø], dok [au] počinje kao [ɑ], a završava kao [ɔ o], odnosno „[...] nijedan od triju nizozemskih diftonga ne doseže vokalsku poziciju na koju ukazuje njegova fonetska transkripcija“ (*op. cit.*: 251) (usp. *ibid.*).

Stroop (1998) naglašava odstupanje diftonga *ui* u ortografiji, koja bilježi *i* kao drugi element diftonga, no zapravo se radi o *uu*: „Da bi izbjegli zabune, fonetičari taj diftong zapisuju kao [ʌy]. Tko tu kombinaciju izgovara sniženo, dolazi doista do [ʌy], odnosno *au*.“ (*op. cit.*: 26) Pritom drugi član uvijek ostaje isti visoki vokal, dok se snižava samo prvi član, no kaže da neki fonetičari smatraju i da se oba elementa mijenjaju (usp. *op. cit.*: 26–27). Nastavlja da se i *ou* promijenio otkako se snizio *ui* [ʌy], pa je *ou* postao *aa* [a:u]. Tri nizozemska PN diftonga bilježi kao *aai*, *au*, *aa* (usp. *op. cit.*: 27).

Dok nizozemskoj fonologiji poteškoće predstavlja nesloga u preciznome smještanju te s time povezanom izboru IPA-inih simbola za njihova tri diftonga, hrvatskoj je pitanje samo jednoga bilo povijesno veće od notacijske problematike.

Status onoga što u našim predavanjima zovemo jednostavno hrvatskim *jatom* – a što se u nas običava zvati odrazom, *refleksom staroga jata* ili pak dvoglasom, *diftongom ie* – jedno je od spornih kroatističkih mjesta, ali samim time pogodno tlo za omjeravanje različitih teorijskih pristupa, fonologije i fonetike, morfonologije, pa posredno sociolingvistike, jezične politike i eksplicitnoga normiranja. Problem postoji od kad je eksplicitnonormativnoga rada na današnjemu hrvatskome standardu, a uzmimo da je to zadnjih 180 godina. (Marković 2015 – 07: 1)

Slično također u Jelaska (2004) uz dodatak da se najčešće prikazivao „kao jedan glas s različitim refleksima“, kao „svojevrsan protofonem jezika ili idioma s različitim ostvarajima“ i kao glasovni slijed te da se tek u novije vrijeme naziva dvoglasom (usp. *op. cit.*: 73). Zaključuje da raznolikost podjela i svrstavanja ovoga dvoglasa u literaturi pokazuje da se na njemu „prelama nekoliko jezičnih razina“ te da je dvoglasnik „neprototipan, složen fonem ne samo po svojim izgovornim i slušnim obilježjima, već i po slojevitim vezama s morfološkim obilježjima riječi u kojima se pojavljuje, ali i sa slogovnom strukturom“ (*op. cit.*: 74).

Slijedi vokal iz skupine D, koji se u nizozemskome češće navodi kao zaseban fonem, dok u hrvatskome ima status alofona; Moulton (1962) navodi da su neki vokal šva smatrali „nenaglašenim alofonom fonema koji se s naglaskom pojavljuje u *put*“, a drugi su ga držali „zasebnim fonemom u vlastitoj skupini“ (*op. cit.*: 296). Autor također smatra da bi šva trebao biti zaseban fonem iz sljedećih razloga:

Prvo, *ə* je fonetski jedinstven: nema nijednu karakterističnu vokalsku boju; otprilike sve što se o njemu može reći artikulatorno jest da je obično manje ili više srednji središnji te da može ili ne mora biti zaobljen. Drugo, *ə* je također i distributivno jedinstven: tipično je nenaglašen, i pojavljuje se kao naglašen samo u vrlo posebnim okolnostima; te se, iako fonetski kratak, razlikuje distributivno od kratkih vokala skupine A po tome što se pojavljuje slobodno u završnome položaju riječi. Naposljetku, odnos *ə* prema drugim vokalima također je važan pri određivanju njegova fonemskoga statusa. Mnogi drugi vokali pojavljuju se kao nenaglašeni u pažljivu izgovoru, no kada izgovor postane manje pažljiv, stapaju se s *ə*; obratno, kako manje pažljiv izgovor postaje pažljiviji, *ə* se stapa s bilo kojim drugim vokalom (iako, naravno, uvijek s danim vokalom u danome obliku). Stoga se čini da nema razloga za identificiranjem *ə* s kojim od tih vokala (npr. s *u*) umjesto s kojim drugim (npr. *uu*; [mə'zik] pokraj pažljivijega [my'zik] *muziek*, itd.) (*op. cit.*: 296–297).

Nastavak upravo spomenuta puta mišljenja može se pratiti i u novijim djelima; tako Booij (1995): „Šva zauzima središnje mjesto u vokalskome prostoru. Sličan je /ɤ/, no izgovoren više središnje i nezaobljeno. Definiirajuće su karakteristike šva ponovno prvenstveno fonološke: npr. može se pojaviti u završnome položaju riječi, za razliku od (drugih) kratkih vokala, te nikada ne nosi naglasak (osim u slučajevima u kojima su funkcionalne riječi poput *de* /də/ ‘određeni član’ emfatički naglašene“ (*op. cit.*: 5). O tome vokalu također Kooij i Van Oostendorp (2003), koji navode sljedeće: „Odsječak se može ponašati odvojeno zato što neke značajke *ima*, ali i zato što mu značajke *nedostaju*. Šva je u nizozemske možda najočitiiji primjer potonjega“ (*op. cit.*: 69). „Nijemi e’ ili šva, posljednji vokal u *mode*, fonetski je gledano najkraći vokal. Vokal ne pripada nijednoj dimenziji: nije visok, nije nizak, nije prednji, nije stražnji i nije zaobljen“ (*op. cit.*: 27). Jedina je značajka koju ima vokalnost, a njegova praznina može objasniti „ograničenu slogovnu strukturu koja se može graditi oko vokala“ (*usp. op. cit.*: 69).

U hrvatskoj literaturi o tom vokalu Jelaska (2004): „U hrvatskom se pojavljuje i jedan središnji otvornik, prateće šva, koje se pojavljuje uz sve izdvojeno izgovorene zatvornike. Naziv šva za neutralni, odnosno središnji otvornik dolazi od njemačkoga naziva za središnji hebrejski otvornik. Šva se označava oznakom ə, na hrvatskome se često naziva poluglasom, kako se nazivaju i mukli, nejasno izgovoreni ili reducirani otvornici“ (*op. cit.*: 38). Zatim Marković (2015 – 04b) opisuje šva kao srednji vokal koji se u hrvatskom obično izgovara iza konsonanata i sonanata poput /b/ [bə], /r/ [rə] i /l/ [lə], te ispred slogotvornih sonanata *r* [ər] i *l* [əl] (*usp. op. cit.*: 7). Škarić (2009) opisuje šva kao središnji niski neutralni vokal (*usp. op. cit.*: 67), a Barić *et al.* (2005) kažu sljedeće: „Mukli, neodređeni glas šva (ə) nefonemski je vokal, koji se izgovara uz neslogotvorne glasove“, a „U dijalektima i drugim jezicima može biti i fonem“ (*op. cit.*: 50).

Posljednja je na redu skupina nizozemskih vokala E, a to su strani vokali, čiji je status u sustavu također diskutabilan uglavnom zbog prosuđivanja koliko posuđenice moraju biti integrirane u jezik primatelj da bi se njihova strana fonemska struktura unijela u sustav (*usp. Moulton 1962: 295*); Moulton (1962) vodi se kriterijem zastupljenosti određenih stranih fonova u posuđenicama, isključujući one koji se pojavljuju u relativno malom broju riječi, a uključujući one koji se pojavljuju u velikom broju oblika, s naznakom da se radi o posebnoj skupini fonema u sustavu (*usp. op. cit.*: 295–296). Tako u nizozemski fonemski sustav uključuje samo tri strana vokala: /ɛɛ ɛu ɔɔ/, slaže se s Van Haeringenom (str. 160) da se dugi [i:] i [y:] u *intrige, franchise, expertise, prestige, centrifuge* te s Cohen *et al.* (str. 23–24) da se

dugi [i:] i [u:] u *team*, *boom*, kao i nazalizirani vokali u *restaurant* i *enfin*, moraju isključiti iz sustava (usp. *op. cit.*: 295).

Razliku u odnosu na novije fonološke opise nizozemskoga primjećujemo u uključivanju većega broja stranih fonova koje je Moulton (1962) filtrirao, razlozi tomu mogu biti u pojačanoj frekvenciji uporabe posuđenica s fonovima koji prije nisu bili toliko učestali ili jednostavno u snižavanju kriterija za uključenje stranih fonova u domaći sustav. Tako Kooij i Van Oostendorp (2003) navode *posuđene foneme*, koji se „[...] pojavljuju samo u (često francuskim) posuđenicama, poput produljenih kratkih vokala u *zone* [ɔ:], *gêne* [ɛ:], ili nazalnog [ɛ̃] u *bulletin*. Poseban je slučaj [œ:] u riječi *freule*, što je stara iskrivljenica njemačkoga *Fräulein*, ‘gospođica’“ (*op. cit.*: 28), te ga smatraju primjerom utjecaja pomodnosti, i ponovno – sociolingvističkih čimbenika – na glasovni sustav: „Možda je šik značenje te iskrivljene riječi pridonijelo formiranju neobičnoga vokala“ (*ibid.*). U Moulton (1962) također informacija da pseudonjemački [œ:] u nizozemskome *freule* nije isto što i njemački [ɔi] u *Fräulein* (usp. *op. cit.*: 296).

Booij (1995) razvrstava marginalne vokale (dakle uključeni su u opise, ali istaknut je njihov poseban status) na prvi set fonetski dugih parnjaka izvorno fonetskih, ali ne uvijek fonoloških, kratkih vokala, koji se pojavljuju samo u naglašenim slogovima (usp. *op. cit.*: 5–6):

[i:] *analyse*

[y:] *centrifuge*

[u:] *rouge*

[ɛ:] *enquete*

[œ:] *oeuvre*

[ɔ:] *zone*

[ɑ:] *basketball*

Drugu skupinu čine nazalni vokali, redom posuđenica iz francuskoga (usp. *ibid.*):

[ɛ̃] *enfin*

[œ̃] *parfum*

[ɔ̃] *chanson*

[ã] *restaurant*

3. 2. Konsonanti

Fonemske (i za svrhe ovoga rada važnije alofonske) konsonante oba sustava opisat ćemo u dvije skupine od kojih je prva F prema načinu artikulacije, pri čemu nizozemski i hrvatski fonemski sustav dijele sve skupine osim afrikata, svojstvenih samo hrvatskomu. Zajedničke su im skupine okluziva, frikativa, nazala, treptajnika, aproksimanata i lateralnih aproksimanata. Detaljnije ćemo prokomentirati samo nejasnije ili složenije dijelove podjela, a sve informacije iznijet ćemo prema već citiranoj osnovnoj literaturi. Što se tiče alofona, uključit ćemo opise samo onih koji hrvatskoj fonologiji nedostaju u fonemskome sustavu, a ima ih u alofonskome, vodeći se kriterijem pronalaženja što više sličnosti između sustava, potrebnih pri glasovnoj adaptaciji.

Nazali: nizozemski /m n ŋ/, hrvatski /m n ɲ/

Dok je /ŋ/ u nizozemskome sustavu fonem, u hrvatskome postoji kao alofon fonema /n/, koji se ostvaruje tako ispred velara, pa od nosnozubnoga postaje mekonepčani (usp. Barić *et al.* 2005: 40) ili, drugim riječima, mekonepčani zatvorni nosni suglasnik stoji umjesto fonema /n/ kad se nađe u riječi ispred /k g/ u primjerima *vanka* [vaŋka], *stranka* [straŋka], *jedan ga* [jedanɡa] (usp. Škarić 2009: 72). Marković (2015 – 04b: 5) spomenuti velarni nazal oprimjeruje riječima *sjenka*, *tanko*, *banka*, *bitanga*, *tango*, *bronhitis*, *inhalirati*.

Aproksimanti: nizozemski su i hrvatski /j/ i /v/

Razlike u tretmanu poluvokala mogu se primijetiti unutar fonologija obaju sustava; Kooij i Van Oostendorp (2003) smatraju ih *hibridnim glasovima*, koji se jednako tako mogu smatrati konsonantima, kao i alofonskim varijantama vokala [i] i [u] (usp. *op. cit.*: 28). Prema Booiju (1995) „/j/ je palatalni vokoid, s istim fonetskim svojstvima kao [i] osim što se pojavljuje u konsonantskim položajima u slogu; ima kraće trajanje od [i]“ (*op. cit.*: 8–9), dok bilabijalni vokoid /u/ nalazi u završnome položaju riječi, kao u *nieuw* [niɥ] ‘nov’, *leeuw* [leɥ] ‘lav’ i *ruw* [ryɥ] ‘grub’ (usp. *op. cit.*: 8).²¹

²¹ Vokoid: „Otvornost u izgovoru glasova uglavnom nema oštih granica [...] Granica u podjeli i nazivima mora se donekle proizvoljno uspostaviti: u predloženome je nazivlju određena na granici između glasova *i* i *u* koji su otvornici i njima sličnih glasova *j* i *w* koji su već zatvornici“ (Jelaska 2004: 33).

U hrvatskoj se fonologiji također različito definira pojam aproksimanta; Marković (2015) smatra ga „natpojmom za sve glasove u donjem dijelu IPA-ine tablice osim nazala“, što bi odgovaralo i podjeli u Jelaska (2004) (usp. Marković 2015 – 04a: 11 i Jelaska 2004: 42–43). Među približnicima dalje se mogu razlikovati „pravi“ aproksimanti i likvidi, što je natpojam za laterale ili glasove l-tipa i rotične glasove, rofone ili glasove r-tipa, odnosno lateralne aproksimante i vibrant (usp. Marković 2015 – 04a: 11). Budući da nam ovdje ionako nije bitan odnos neslogotvornosti vokala /i u/ naspram poluvokalnosti /j/ i /v/ na kraju sloga ili riječi, pri transkripciji ćemo inačice bilježiti pod njima najbližim konsonantnim ostvarajima, dakle [j] također je /j/, [v] također je /v/, iako se auditivno može, ali i ne mora, zamijetiti da ne zvuče baš uvijek jednako.

Likvidi: nizozemski su /l r/, hrvatski /l ʎ r/

Nizozemski sustav ima i alofonsku inačicu /l/, Booij (1995): „/l/ se obično ostvaruje kao poprilično jasan [l] ispred vokala u početnome položaju riječi, s alveolarnim kontaktom, te kao tamni (velarizirani) [ɫ] u slogovnim rimama te intervokalno. Neki govornici čak ostvaruju /l/ kao vokoid u tom položaju“ (*op. cit.*: 8), što će dopuniti Collins i Mees (2003):

U nizozemskom ABN-u /l/ je čist [l] ispred vokala; i támān [ɫ] ispred konsonanata i pauze. Intervokalni /l/ varira, težeći čistomu, osim nakon otvorenih stražnjih vokala, npr. *holle* ['hɔlə], *getallen* [xə'talə]. Ipak, neki govornici imaju tamni [ɫ] u *svim* intervokalnim kontekstima. U završnom položaju, mnogo govornika ostvaruje /l/ kao snažno faringalizirani vokoid bez ikakva alveolarna kontakta, kakav je nezaobljeni stražnji vokal [ɣ] tipa [...]. To znači da se nakon stražnjih vokala /l/ može ostvariti kao vrlo uzak diftonški kliznik [...] (*op. cit.*: 197).

U flamanskoj ga varijanti navodi i Verhoeven (2005): „Lateralni je aproksimant često blago velariziran u postvokalnim položajima“ (*op. cit.*: 245), a Collins i Mees (2003) o tome opširnije:

Primijeti da je u nekim izgovornim varijantama nizozemskoga (npr. Nijmegen i veliki dio Belgije) /l/ ponešto palataliziran (često nazivan **čistim**) [...] Ipak, poprilično je lako čuti razliku između učinka faringalizacije i velarizacije [u prethodnoj rečenici upućuju na izraz *tamno*, koji se odnosi na obje navedene artikulacije]. Na primjer, engleski je završni /l/ velariziran; nizozemski je ABN završni /l/ obično faringaliziran. [...] Belgijski je završni /l/ varijabilniji, često je ili velariziran ili blago palataliziran (*op. cit.*: 58). U belgijskome AN-u /l/ često ima postpalataliziranu ili velariziranu prije

„Tako Crystal (1997) spominje Pikeov prijedlog da konsonant i vokal ostanu za fonološku razinu analize, a kontoid (engl. *contoid*) i vokoid (engl. *vocoid*) za fonetsku. Tako bi *p* bio konsonant i kontoid, *l* konsonant i vokoid, *a* vokal i vokoid“ (Jelaska 2004: 36). Dakle *j* bi ovdje bio konsonant na fonološkoj razini i vokoid na fonetskoj.

nego faringaliziranu kvalitetu. Čini se da postoji malo kontekstualne varijacije čisto/tamno, a neki govornici imaju relativno čist (postpalataliziran) /l/ u svim kontekstima (*op. cit.*: 197).

Timmermans (2008) flandrijske govornike savjetuje da se /l/ artikulira kratko i alveolarno, „[...] što je jedino ispravno mjesto artikulacije [...]“ (*op. cit.*: 42), a „debeli l“, koji preoblikuje riječ poput *melk* u [ˈmɛlək] smatra da treba izbjegavati (usp. *ibid.*). U transkripciji u petome poglavlju također ćemo moći primijetiti da se tamna inačica čuje češće i izraženije u nizozemskoj varijanti, pogotovo kad se usporedi s ostvarajima u flamanskoj.

Što se tiče treptajnika, možemo spomenuti prema Jelaska (2004) da bi razlika između ostvaraja fonema /r/ kao treptajnika [r] i dotačnika [r] mogla biti neznatna (usp. *op. cit.*: 45–46), što ćemo imati na umu u petome poglavlju; iako ne bilježimo razliku između treptajnika i dotačnika, možemo reći da je flamanski sustav po tom pitanju bliži hrvatskomu, budući da je flamanski /r/ također često dotačnik (potvrda u Collins i Mees 2003 u sljedećem poglavlju), dok su nizozemski /r/ češće izraženiji treptajnici, pa ukupno možemo steći dojam da su nam flamanski /r/ auditivno bliži u odnosu na nizozemske.

Okluzivi: nizozemski su /p t k b d/, hrvatski /p t k b d g/

Frikativi: nizozemski su /f v x ɣ s z/, hrvatski /f x s ʃ z ʒ/

Hrvatskomu zvučna inačica fonema /x/ također nije posve strana, budući da se ostvaruje kao položajni alofon [ɣ] u *strah ga je* [stray _ ga je] ili *rekoħ da* [rekoɣ _ da] (usp. Barić *et al.*: 41), tj. zvučni je parnjak fonema /h/ i stoji umjesto njega kad se nađe ispred kakvoga zvučnog pravog suglasnika, a oprimjeruje se s *duh bi* [duɣbi], *kruh bi* [kruɣbi], *dah ga* [dayga] (usp. Škarić 2009: 72). U Marković (2015 – 04b: 3) to je zvučni velarni frikativ, zvučni parnjak od /h/ u *Vrhbosna*.

Afrikate: hrvatske su /ts tʃ tɕ dʒ dʒ/

Preostali su još fonemi iz skupine G, odnosno konsonanti prema mjestu artikulacije, pri čemu se nizozemski sustav razlikuje od hrvatskoga u posjedovanju glotala, dok hrvatski ima postalveolare, te u tretmanu alveolara u nizozemskome kao jedne skupine, za razliku od podjele istih fonema u hrvatskome na dentale i alveolare. Oba sustava dijele bilabijalnu, labio-dentalnu, alveolarnu, palatalnu i velarnu skupinu.

Bilabijali: nizozemski su i hrvatski /p b m/

Labio-dentali: nizozemski su /f v v/, hrvatski /f v/

U hrvatskome zvučna varijanta /f/ postoji kao položajna inačica [v] u *grof ga gleda* [groF _ ga] ili *šef ga pita* [šeF _ ga] (usp. Barić *et al.* 2005: 41), odnosno zvučni je parnjak bezvučnomu /f/ i stoji umjesto njega kad se /f/ nađe u riječima ispred zvučnoga pravog suglasnika [grofɡa, šefbi, škaʃbi] (usp. Škarić 2009: 72). U Marković (2015 – 04b: 2) nalazimo također da je to zvučni labio-dentalni frikativ, zvučni parnjak od [f], a nalazi se u *Afganistan* i *ofbrodvejski* (prema engl. *Off-Broadway*).

Budući da zubni i desnički izgovor većinom nisu razlikovni u jezicima, osim u frikativa (usp. Marković 2015 – 04a: 12), razlike u IPA-inim prikazima istih fonema kao alveolara ili dentala i alveolara nećemo smatrati važnima.

Alveolari: nizozemski su /z s t d n/, hrvatski /ts z s t d n r l/

Postalveolari: hrvatski /ʃ ʒ ʧ ʤ/

Fonem /ʃ/ u hrvatskome ostvaruje se kao alofon [ɕ] ispred fonema /tɕ/: *lišće* [lišće] (usp. Barić *et al.*: 41), odnosno umekšani je palatalni neprekidni bezvučni šumnik koji ispred /ć/ stoji umjesto niza fonema /s z š ž/, kao u primjerima *vas će* [vašće], *niz će* [nišće], *vaš će* [vašće], *muž će* [mušće] (usp. Škarić 2009: 72). Prema Marković (2015 – 04b: 6) to je bezvučni palatalizirani ili postalveolarno-palatalni frikativ koji se nalazi između postalveolarnog [ʃ] i palatalnog [ç], kakav je njem. *ich* [iç], a u hrvatskom se nalazi ispred svakoga palatala, kao npr. u *šljiva*, *gošća*, *čišći*, *pišljiv*, *prokišnjavati*, *trešnja*, *grist ću*, *grozd ću* (*ubрати*). To bi ujedno bio najbliži hrvatski alofonski ekvivalent flamanskomu [ç].

Fonem /ʒ/ ostvaruje se kao alofon [z] ispred fonema /dʒ/ kao u *grožđe* [grožže] (usp. Barić *et al.* 2005: 41), drugim riječima, umekšani je palatalni neprekidni zvučni šumnik i stoji umjesto fonema /ʒ/ kad se nađe ispred /dʒ/, kao što je to slučaj u *grožđe* [grožđe] i *gvožđe* [gvožđe]. U Marković (2015 – 04b: 7) je to zvučni palatalizirani ili postalveolarno-palatalni frikativ koji se nalazi između postalveolarnog [ʒ] i palatalnog [j]), a navodi da ga u hrvatskome također ima ispred palatala, kao u *žnjeti*, *pažljiv*, *pažnja*, *mržnja*, *stražnji*, *ražđaciti se*. Taj bi alofon bio najbliža hrvatska alofonska zamjena flamanskomu [j].

Palatali: nizozemski /j/, hrvatski /tɕ dʒ ɲ ʎ j/

Velari: nizozemski /k x ɣ ŋ/, hrvatski /k g x/

Glotali: nizozemski /h/

Za kraj, vizualni prikaz svih u literaturi spomenutih alofona obaju sustava, a onda prelazimo na specifične razlike tipične za nizozemsku s jedne te flamansku varijantu s druge strane.

Tabela 8. Nizozemski alofonski konsonanti

	Labio-dentali	Alveolari	Palatali	Velari
Okluzivi			c ɟ	g
Nazali	ŋ		ɲ	
Frikativi			ʒ ʃ	

Tabela 9. Hrvatski alofonski konsonanti

	Labio-dentali	Dentali	Alveolo-palatali	Velari
Afrikate		ɗz		
Frikativi	v		ɕ z	ɣ
Nazali	ŋ			ŋ

4. Fonetske razlike između nizozemske i flamanske varijante nizozemskoga

Kako smo već doznali u drugome poglavlju iz Horsta (1999), jezična se situacija u istraživanim područjima možda i nije toliko izmijenila koliko su neke supstandardne karakteristike utvrdile svoj status u društvu, a ovo se poglavlje nadovezuje na drugo. Moglo bi se reći da u ovome radu zapravo uspoređujemo standardnu nizozemsku izgovornu varijantu pod utjecajem karakteristika PN-a, u većoj ili manjoj mjeri, sa standardnom flamanskom izgovornom varijantom, kojoj je uzor izgovor kakav se čuje na flamanskoj radioteleviziji, odnosno VRT-flamanski.

Donosimo pregled najvažnijih fonetskih razlika između dviju standardnih varijanata nizozemskoga prema popisu Rietvelda i Van Heuvena (2009), načinjena na temelju podataka prema Verhoeven (2005). Uvodno smatraju da se dio glasovnih skupina – okluziva i nazala – u varijantama ni po čemu ne razlikuje (usp. *op. cit.*: 351), iako bi se ovdje mogli spomenuti komentari vezani uz okluzivni alofon [g], koji se npr. u Verhoeven (2005) navodi kao položajna inačica /k/, no također zaključuje da „[...] nema bitnih razlika između belgijskoga i nizozemskoga nizozemskoga što se tiče okluziva“ (*op. cit.*: 244). Collins i Mees (2003), s

druge strane, zvučni velarni okluziv vezuju uz područje nizozemske varijante, dok se u flamanskome izgovoru posuđenica kao što su *goal*, *grill*, *golf* umjesto nizozemskog alofona [g] češće koristi /ɣ/ (usp. *op. cit.*: 46). „Belgijske varijante (uključujući AN) prije imaju /ɣ/ nego /g/ ili /x/ u svim ovim slučajevima“ (*op. cit.*: 202). Zaključuju da izgovor većine belgijskih govornika potvrđuje da se „[...] /g/ ne može smatrati marginalnim fonemom te postoji samo kao alofon /k/“ (*ibid.*). Dakle, okluzivi se i nazali načelno ne razlikuju s obzirom na standardne varijante, dok opis razlika u ostalim fonemskim skupinama slijedi u nastavku.

4. 1. Diftongizacija nasuprot monoftongizaciji dugih srednjih vokala

Priča o trima potencijalnim nizozemskim standardnim diftonzima, prema Collins i Mees (2003), zabilježena je još 1877. u Henryja Sweeta *A Handbook of Phonetics* (usp. *op. cit.*: 133), a literatura je uglavnom jednoglasna što se tiče diftongizacije tih triju vokala u nizozemskome standardu: „Blago je *klizanje* u artikulacijskome prostoru karakteristično svojstvo triju (ABN) nizozemskih vokala. Ovdje se radi o: /e/ koji klizi od /ɪ/ prema /i/, /ø/ koji se kreće od /ø/ prema /y/ te /o/ s klizanjem iz /ɔ/ prema /u/“ (Rietveld i Van Heuven 2009: 68). Zatim Booij (1995) o „blago diftongiziranim ostvarajima“ (*op. cit.*: 5) dugih srednjih vokala /e ø o/, odnosno „[...] na kraju je njihove artikulacije prijelaz u položaje /i/, /y/, /u/“ (*ibid.*), a slično navodi i Neijt (1991), naglašujući da oni „[...] često nisu potpuno čista zvuka [...]“ (*op. cit.*: 41) te da „[...] završavaju drukčije nego što počinju [...]“ (*ibid.*); [e] ima prizvuk sličan /j/, [o] sličan /w/, što ih ujedno povezuje s dvoglasima /ei au oey/ u *rijp*, *kou* i *luis* (usp. *ibid.*).

Istraživanje Adank, Van Hout i Smits (2004) potvrdilo je da se „[...] devet monofonških nizozemskih vokala /a ɑ ɛ i ɪ ɔ u y ʏ/ može poprilično dobro razdvojiti prema njihovim statičnim karakteristikama; dok dugi srednji vokali /e ø o/ i tri diftonška vokala /ei ou œy/ zahtijevaju i informaciju o njihovim dinamičkim svojstvima“ (*op. cit.*: 1729). Prema tomu predlažu da se „[...] tri duga srednja vokala ne tretiraju kao monofonški, već kao poludiftonški [...]“ (*op. cit.*: 1737), što „[...] posebice vrijedi za NSD [sjeverni standardni nizozemski]“ (*ibid.*).²² Uzroke diftongizaciji /e ø o/ autori traže u pomicanju vokala, iako dodaju da zbog nedostatnosti tadašnjih opisa, navode Pols *et al.* i Van Nierop *et al.*, nije jasno jesu li ta tri vokala pokazivala rane znakove u procesu diftongizacije tri desetljeća ranije (usp. *ibid.*). U vezi s naznakama diftongizacije vokala u ranijim opisima, Moulton (1962) duge

²² Tako su ih, kako smo vidjeli u prethodnome poglavlju, opisali Collins i Mees (2003) u svojoj podjeli nizozemskih vokala: /e: ø: o:/ nazivaju *slobodnim potencijalnim diftonzima* (usp. *op. cit.*: 127).

vokale i diftonge grupira po „relativnome stupnju diftongizacije koji obično pokazuju u završnome položaju riječi“ (*op. cit.*: 297):

monohtonški		aa	
slabo diftongizirani	ie	uu	oe
umjereno diftongizirani	ee	eu	oo
jako diftongizirani	ei	ui	ou

Također objašnjava zašto se i drugi diftongizirani vokali dotad nisu tretirali kao takvi u fonološkim opisima:

Prvi je odgovor fonološki. Iako diftonško klizanje može biti prisutno u artikulaciji *ie*, *uu*, *oe* te *ee*, *eu*, *oo*, ono isto tako može biti odsutno; dakle prisutnost klizanja nije fonemski relevantna; i zato su tih šest vokala strukturno monoftonzi, a ne diftonzi. U slučaju *ei*, *ui*, *ou*, s druge strane, diftonško je klizanje uvijek prisutno (iako može biti vrlo blago u *ui*); dakle prisutnost je klizanja fonemski relevantna; i zato su ta tri vokala strukturno diftonzi, a ne monoftonzi. Drugi je odgovor sociološki. Ako su *ee*, *eu*, *oo* prejak diftongizirani, ishodni se izgovor smatra supstandardnim; ako su *ei* i *ui* preslabo diftongizirani, takav se ishodni izgovor također smatra supstandardnim; dakle, u standardnome nizozemskom *ee*, *eu*, *oo* sociološki su monoftonzi, a *ei*, *ui*, *ou* sociološki su diftonzi (*op. cit.*: 298).

Prema Stroopu (1998), PN „još uvijek traži svoju normu“ (usp. *op. cit.*: 21), a „Najočitija [mu] je značajka izgovor glasa *ei* kao *aai*: *kijken* zvuči kao *kaaiken*, a *eigenlijk* postaje *aaigenlijk*“ (Edelman 2003: 65).²³ Edelman (2003) istraživanjem provjerava Stroopove tvrdnje te, premda ne nailazi na ekstremne ostvaraje tipičnih PN vokala, primjećuje opće snižavanje triju nizozemskih diftonga, kao i daljnju nestabilnost sustava (usp. *op. cit.*: 71). Shematski sažima Stroopov (1998: 28) dijagramski prikaz razvoja vokalskoga sustava PN-a; nizozemski su diftonzi sniženi pa je *ei* više *aai*, *ui* više *au*, *ou* više *aau*. Dugi su srednji vokali diftongizirani pa *ee* zvuči kao *ei*, *eu* kao *ui*, *oo* kao *ou*. Osim toga su kratki *e* i *a* povišeni, dakle *e* zvuči kao *i*, *a* zvuči kao *e* (usp. *op. cit.*: 65–66).

1) *ee* > *ei* > *aai*

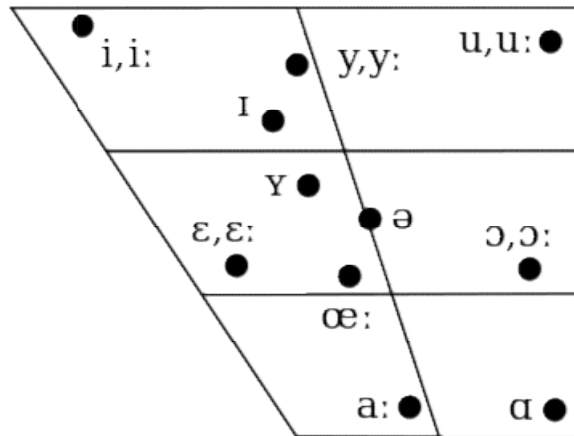
2) *eu* > *ui* > *au*

²³ Stroop (1998) o svojim transkripcijama izgovora PN-a: „Možda će čitatelj primijetiti da u prikazanim odsječcima govora ima nedosljednosti: ponekad je *ei* doista *aai*, ponekad opet nije. Za *oo* nekad se kaže *ou*, ali također i *oo*, a *ou* se izgovara kao *aau*. I često se to odnosi čak na istu riječ. Ta nedosljednost nije moja greška: tako se izgovara. To može biti povezano s naglaskom koji riječ dobiva; može također biti dokaz da polderski nizozemski još uvijek nema čvrste norme, već ih traži“ (*op. cit.*: 21). Imat ćemo na umu tu tvrdnju pri transkripciji izgovora nizozemske varijante u sljedećem poglavlju.

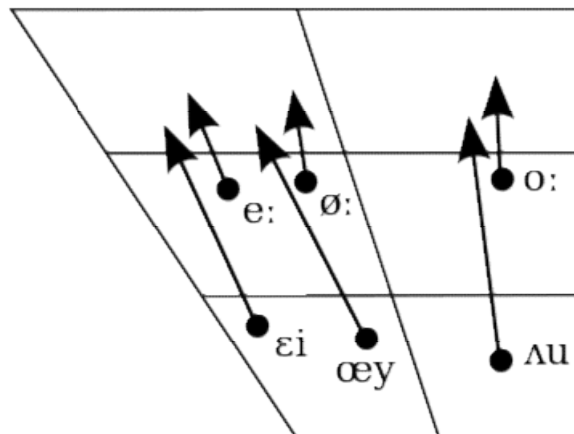
3) oo > ou > aau

4) a > e > i (op. cit.: 66)

Također dalje navodi da se snižavanje diftonga inače smatra uobičajenim razvojem vokalskoga sustava, o čemu svjedoče engleski i njemački koji su odavno spustili svoje (*wine*, *Wein*), dok je nizozemski čuvao stare diftonge, čini se, do PN-a. Na pitanje kronološkoga smještanja nastanka promjena odgovara da su najstariji govornici te varijante bili studenti 20-godišnjaci u nemirnim 70-im godinama, kao još jedan od nesvjesnih oblika protesta protiv ustaljenih izgovornih normi (usp. op. cit.: 67). Edelman (2003) prenosi i rezultate Smakmanove (2001) studije o stavovima Nizozemaca prema vokalskim promjenama, a poredane su od najmanje pogrešnih do neprihvatljivih: *ou* kao *aau*, *ee* kao *ei*, *eu* kao diftong *ui*, *ei* kao *aai*, *oo* kao *ou* te diftong *ui* kao *au* (usp. op. cit.: 70).

Slika 6. Monofonzi nizozemske varijante (Gussenhoven 1992)²⁴

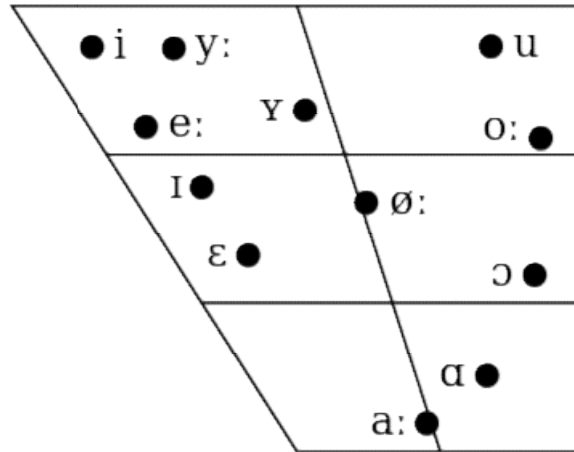

Slika 7. Diftongi nizozemske varijante (Gussenhoven 1992)

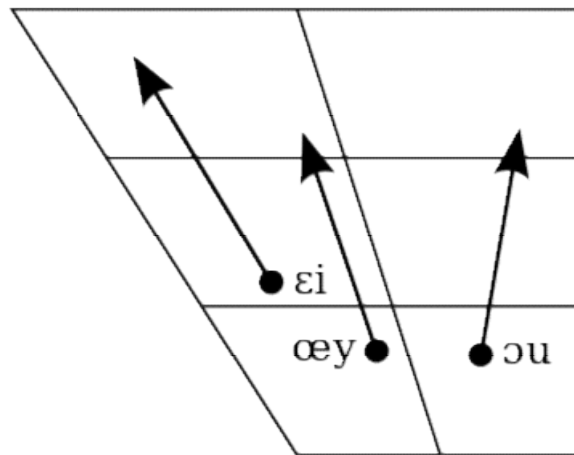
²⁴ Možemo primijetiti da se vokalski prikazi na Slikama 6, 7, 8 i 9 ne pridržavaju dosljedno konvencije bilježenja točke zaobljenih vokala lijevo, a nezaobljenih desno od simbola (opaska prof. dr. sc. I. Markovića).

Slijedi opis navedene razlike s naglaskom na flamanskoj izgovornoj varijanti: „Glavna razlika između belgijskoga nizozemskoga i nizozemskoga nizozemskoga ima veze s izgovorom poluzatvorenih dugih vokala [e:], [ø:] i [o:]. U Nizozemskoj ti su često diftongizirani. U belgijskom nizozemskom međutim uvijek su monoftonzi“ (Verhoeven 2005: 245–246). O tome Collins i Mees (2003) kada navode da belgijske izgovorne varijante, uključujući AN, na mjestu nizozemskoga diftongizirana /e:/ zapravo imaju monoftong, kao u *zee* (usp. *op. cit.*: 108). Isto tako na mjestu diftongizirana nizozemskog /o:/ imaju vokal „[...] vrlo povučen unatrag s malo ili nimalo pokreta klizanja“ (*op. cit.*: 110), pa zaključuju da su „U nizozemskome ABN-u tri od slobodnih vokala /e: ø: o:/ (kao u ZEE, BEU, ZO) zapravo zatvarajući diftonzi“, dok je „[...] u belgijskom AN-u diftonško klizanje minimalno ili odsutno (*op. cit.*: 127).

Adank, Van Hout i Smits (2004) ustanovili su da su tri standardna prava diftonga /ei œy au/ dulja u govornika (pogotovo ženskih) južne varijante; dok su više diftongiranja pronašli u ženskih govornika sjeverne nego u ženskih govornika južne varijante, u muških govornika nisu pronađene takve razlike. Zatim zaključuju kako se i općenito može reći da vokali sjeverne varijante pokazuju više diftongizacije od vokala južne, što su najbolje mogli uočiti u tri duga srednja vokala, te pretpostavljaju da se dulja trajanja diftonških vokala južne varijante možda koriste za kompenzaciju manjih količina njihove diftongizacije (usp. *op. cit.*: 1737). Ukratko, vidi se da su razlike u izgovoru triju standardnih diftonga i triju dugih srednjih vokala očitije u ženskih govornika obiju varijanata te da su one dijametralno suprotne: u nizozemskoj su varijanti više diftongizirani i kraći, a u flamanskoj manje diftongizirani i dulji. Collins i Mees (2003) u flamanskih diftonga također primjećuju kraći prijelaz, odnosno klizanje iz jednoga vokala u drugi (usp. *op. cit.*: 135), a prema istim autorima dodajemo podatak koji se tiče nazaliziranih vokala u nizozemskome; kažu da postoje kao marginalni fonemi pri izgovoru posuđenica iz francuskoga tipa *genre, enfin*, no napominju da ne zvuče kao nazalizirani vokali u izvornome francuskom (usp. *op. cit.*: 70).

Slika 8. Monofonzi flamanske varijante (Verhoeven 2005)

Slika 9. Diftonzi flamanske varijante (Verhoeven 2005)

4. 2. Alofonske varijacije alveolarnoga treptajnika

Rietveld i Van Heuven (2009) navode da: „U Belgiji ima manje fonetske varijacije u ostvaraju /r/ nego u Nizozemskoj: alveolarni je treptajnik [r] najprošireniji; uz njega se pronalazi još uvularni treptajnik [R]. Te se varijante također uvelike pojavljuju i u Nizozemskoj, no pored toga vidimo da /r/ u Nizozemskoj sve češće biva oslabljenim do aproksimanta (tzv. Gooise r, prema Van Bezooijen, 2005)“ (*op. cit.*: 351).²⁵ Booij (1995) o fonemu /r/ u nizozemskome sljedeće: „[...] može se ostvariti kao alveolarni treptajnik [r] (posebice u početnome položaju iskaza), kao alveolarni dotačnik [r], kao uvularni treptajnik

²⁵ „Gooise r nazvan je prema Het Gooi, području jugoistočno od Amsterdama odakle dolazi većina nizozemskih nacionalnih televizijskih i radioemisija“ (usp. Bezooijen i Van den Berg 2004: 88). Drugi je naziv toga glasa *Kinderen voor Kinderen* r, prema nazivu popularnoga dječjeg zbora okupljenog 1980. godine za televizijski program VARA (usp. *op. cit.*: 90). Ipak nije sigurno koliko je ta varijanta r doista inovativna, kažu da je moguće da je postojala u okolici Randstada još i ranije, pa se proširila tek u novije vrijeme (usp. *op. cit.*: 90–91).

[R], kao uvularni frikativ [χ] ili kao uvularni aproksimant [ʁ]. U postvokalnome položaju /r/ također može biti ostvaren kao palatalni aproksimant sličan [j]. To je stvar individualne i regionalne varijacije“ (*op. cit.*: 8).

Prema Bezooijen i Giesbers (2003), „/r/ već se uspoređivao s kameleonom zato što može imati mnogo različitih oblika“ (*op. cit.*: 204). Doznajemo da je alveolarni treptajnik tijekom posljednjih nekoliko desetljeća od jedine ispravne, i ujedno najstarije, inačice fonema postao jedna od najrjeđe upotrebljavanih; ako se i upotrijebi, često je oslabljen do dotačnika, a osim alveolarnoga, može se čuti i uvularni treptajnik, sa svojom frikativnom inačicom (*usp. ibid.*). Velde i Van Hout (1999) također navode da su „Prema nizozemskim izgovornim priručnicima i fonološkim opisima jedini prihvaćeni ostvaraji /r/ u standardnome nizozemskom donedavno bili treptajnici [R] i [r], s time da je uvularna varijanta s vremenom postala češća i prestižnija, posebice u Nizozemskoj [...], no odnedavno također i u Flandriji (*op. cit.*: 177–178). Slijedi iscrpan popis iz njihova istraživanja varijanata fonema /r/ u obje varijante, kojih su alofoni sljedeći: [r], [x], [χ], [ə], [ɹ], [ɻ], [ʁ], [ʁ̥], [j] i [ɹ̥], a posljednji u nizu spomenuti je *Gooise r* (*usp. op. cit.*: 178):²⁶

nulta realizacija – [Ø] potpuno izostavljanje /r/

šva – [ə] središnja vokalska realizacija

uvularni treptajnik – [R], koji također uključuje treptajne (zvučne i bezzvučne) frikative

stražnji aproksimant – [ʁ ʁ̥] velarni i uvularni aproksimanti ili vokalske realizacije

alveolarni treptajnik – [r] s barem dva treptaja

alveolarni dotačnik – [ɹ] također uključuje okrnjak i alveolarne treptajnike s jednim treptajem

prednji aproksimant – [ɹ̥]

retrofleks – [ɹ̥] konsonantske i aproksimantne realizacije

²⁶ Stroop (1998) također ga bilježi kao retrofleks [ɹ̥] u *spreker, kamer, zeke, wek* (*usp. op. cit.*: 35). Bezooijen, Kroezen i Van den Berg (2002) donose da neki smatraju da je uvijek retrofleksan, neki da je ponekad takav (*usp. op. cit.*: 1), a prenose prema Mees i Collins (1982: 10) da „[...] unatoč tomu što njegova artikulacija daje pseudo-retrofleksnu rezonanciju, taj /r/ ne uspijeva biti pravi retrofleks jer vrh jezika nije zavrnut unatrag niti je uopće podignut“ (*op. cit.*: 2). Jezikoslovcima se ne slažu ni oko uključivanja te varijante u standardnonizozemske, kao ni oko njegova mjesta artikulacije; neki ga smatraju palato-velarnim, neki predvelarnim, neki palatalnim, pa autori zaključuju da mu „[...] realizacija ponešto varira, ovisno o, između ostaloga, drugim varijantama /r/ u govornikovu repertoaru“ (*op. cit.*: 2). Ovdje ćemo ga zapisivati kao alveolarni aproksimant [ɹ̥].

frikativ – [x χ] netreptajni velarni ili uvularni bezvučni frikativi

palatalni kliznik – [j] (*op. cit.*: 179).

Njihovo istraživanje pokazalo je sljedeće:

Varijabilnost između govornika i unutar govora pojedinačnih govornika puno je viša u Nizozemskoj nego u Flandriji. Većina flamanskih govornika koristi samo jednu varijantu. U južnome standardnom nizozemskom obično se koriste dvije varijante: [r] i [ʀ]. Alveolarni [r] daleko je najčešća varijanta u flamanskih voditelja, [ʀ] naizgled se širi u Flandriji, no to bi trebalo dalje istražiti. U Nizozemskoj su treptajne varijante gotovo potpuno iščezle u postvokalnome položaju. Nizozemski dijeli tu tendenciju artikulatorne redukcije postvokalnoga /r/ s većinom ostalih germanskih jezika (prema Lindau 1985). U našem korpusu emitiranoga govora, prednji ostvaraji, posebice [r] i [ɹ], dominiraju (*op. cit.*: 185).

Spomenuti sve češći aproksimantni alveolar [ɹ] u nizozemskoj varijanti istražili su Bezooijen i Van den Berg (2004); smatraju da su njegovo širenje i sve veća popularnost utemeljeni na društvenim čimbenicima te da je njegovo daljnje preuzimanje vodstva nad ostalim mogućnostima izgovora toga fonema očekivano prvenstveno u sjevernome dijelu nizozemskoga govornog područja (usp. *op. cit.*: 86), iako napominju da uporaba aproksimantnog *r* načelno nije povezana sa simpatijama, već se sustavno asocira s višim društvenim statusom (usp. *ibid.*).²⁷ Smatraju da je taj alofon /r/ „obilježje identiteta pripadnika viših društvenih slojeva Randstada“ (*op. cit.*: 103), što istovremeno potiče pripadnike preostalih društvenih skupina na približavanje višem statusu imitiranjem njihova izgovora, ali izaziva i osude ako prijeđe određenu granicu prihvatljivosti, npr. ako je oslabljen skoro do vokala, nikomu ništa neće smetati, no ako zvuči prenaplašeno i prečesto se upotrebljava, ispitanici će opisati takav izgovor kao „pretjeran, pompozan, afektiran ili uobražen“ (*op. cit.*: 104) (usp. *op. cit.*: 103–105).²⁸ „Što se tiče auditivna dojma, Gooise *r* najviše nalikuje američkomu *r*“ (*op. cit.*: 91), a može se pojaviti samo u dvije okoline: vokal + r + # (*hoor, weer*) te vokal + r + konsonant(i) + # (*bord, dorst*) (usp. *ibid.*).

Nakon šarolike nizozemske realizacije /r/, prelazimo na flamansku, gdje kameleon /r/ ima mnogo manje različitih likova u odnosu na nizozemsku, pa tako Collins i Mees (2003) kratko navode da je njegova belgijska inačica „[...] tipično ostvaren[a] kao alveolarni dotačnik u svim položajima u riječi, tako da se /r/ u *rood, parel* i *weer* izgovara slično. Ipak, nizozemski nizozemski je kompleksniji“ (usp. *op. cit.*: 200). Osim opisnih radova na tu temu, korisno je

²⁷ Iako Bezooijen i Giesbers (2003) ustanovljuju da se iz anketa popularnosti televizijskih voditelja ne bi moglo zaključiti isto, budući da su baš voditelji s izraženim aproksimantnim *r* omiljeni (usp. *op. cit.*: 213).

²⁸ S time u vezi Bezooijen i Giesbers (2003): „Gooise *r* zapravo je klizna ljestvica, koja se kreće od jedva čujna do vrlo jako izražena izgovora“ (*op. cit.*: 210).

pregledati što o fonemu /r/ imaju reći ortoepski priručnici namijenjeni flandrijskim govornicima, kakav je Timmermans (2008): „Općenito prednost ima alveolarni r iz tehničkih razloga. Ipak nema prigovora ni protiv uvularnoga r, barem ako ne preoblikuje susjedne vokale. Trebalo bi izbjegavati frikativni ili bezvučni uvularni r te vokalski [R] koji se pojavljuje u njemačkome, [R] koji teži prema [a]“ (*op. cit.*: 41). Nastavlja da „[...] koji god r upotrebljavali, važno je da treptajnik dovoljno titra; za alveolarni r dovoljna su dva treptaja, u završnome položaju dovoljan je već i jedan treptaj“ (*ibid.*), a savjet glasi: „Budite dosljedni i upotrebljavajte samo jednu vrstu r. Upotrebljavanje različitih vrsta naizmjenično zvuči čudno“ (*ibid.*).²⁹

Kao i dosad, osvrnut ćemo se na povijesne uzroke te društvene posljedice koje za sobom povlači uporaba ovih dvaju alofona u flamanskoj govornoj zajednici. U prilogu opsežnijega istraživanja Sebregts *et al.* (2003) donose podatke o dvjema „enklavama“ – Gentu i Den Haagu – uvularnoga /r/ „[...] usred tradicionalnoga područja alveolarnoga /r/“ (*op. cit.*: 376). Unatoč tomu što i alveolarnu inačicu u Gentu pronalaze češće nego što bi je tamo očekivali, uvularna još uvijek prednjači, no nemaju potvrda na temelju kojih bi mogli zaključiti da se radi o pravoj jezičnoj promjeni nestanka alveolarne inačice iz gentskoga govora tijekom 20. stoljeća (usp. *op. cit.*: 384).³⁰

Sebregts *et al.* (2003) prenose sljedeće:

Flandrija je, pretežno, područje alveolarnoga /r/. Uvularni /r/ pojavljuje se u okolici Bruxellesa, u Gentu i Bruggeu, u Limburgu te uz jezičnu granicu (izvorno prema Weijnen 1991). Od početka 20. stoljeća uvularni je /r/ u Gentu, moguće pod utjecajem francuskoga, postigao spektakularan uspon (izvorno prema De Gruyter 1909) te je trebao čak potpuno potisnuti prijašnju varijantu (izvorno prema Taeldeman 1985). Iako je također u Limburgu najčešći uvularni /r/, u Hasseltu bi se prvenstveno upotrebljavao alveolarni /r/ (izvorno prema Grootaers i Grauls 1930). Antwerpen je područje u kojem prevladava alveolarni /r/, no taj bi trend prema De Schutteru (1999) uskoro mogao krenuti u drugome smjeru. U čitavoj Flandriji vidimo uostalom da uvularni /r/ gubi svoju stigmiju govornoga poremećaja (izvorno prema Van de Velde 1996) (*op. cit.*: 376).

²⁹ U vezi s citatom spomenut ćemo istraživanje Veldea *et al.* (2013), koje pronalazi mnogo varijacija među flamanskim govornicima; od potpuno alveolarnih do potpuno uvularnih ostvaraja /r/, no iznenađuje ih nedostatak varijacije unutar govora pojedinačnih govornika (usp. *op. cit.*: 233), što bi moglo značiti da se flandrijski govornici doista i pridržavaju navedenih ortoepških savjeta.

³⁰ Potvrda u navodu: „Fonološki sustav belgijskoga nizozemskog ima slobodnu varijaciju između alveolarna i uvularna treptajnika. Alveolarni je treptajnik najčešći i geografski najšire rasprostranjen. Uvularni je treptajnik regionalno ograničen na gradove Gent i Bruxelles te na provinciju Limburg, no procjenjuje se da mu popularnost brzo raste (izvorno prema Van Reenen 1994)“ (Verhoeven 2005: 245).

Velde *et al.* (2013) nastavljaju o društvenoj stigmi koja je pratila uvularni /r/ u Flandriji, u svrhu podupiranja teze „[...] da se uvularni [R] sve više širi u Flandriji tijekom 20. stoljeća“ (usp. *op. cit.*: 225), a saznajemo da flamanska radiotelevizija (izvorno prema Van de Velde 1996: 126), kao ni škole drame i elokvencije, nisu imale mjesta za govornike s uvularnim [R] (usp. *op. cit.*: 228). Navode i primjer belgijskoga filmskog redatelja i autora De Kuypera (1993: 37–39), koji „[...] opisuje kako je bio izbačen iz Flamanske glazbene akademije zbog svog francuskog /r/“ (usp. *ibid.*). Prenose da je u današnje vrijeme uvularni [R] uglavnom prihvaćen u medijima (izvorno prema Tops 2009: 198), a od 1960-ih logopedski priručnici također dopuštaju takav ostvaraj, no primjećuju da alveolarni i dalje ima povlašten položaj „iz tehničkih razloga“ (izvorno prema Timmermans 2004: 33–34) (usp. *ibid.*), u što smo se već uvjerali u izdanju iz 2008. Također prenose i drukčije stavove nekih autora o pojavi uvularnoga /r/: „[Van Bezooijen 2003: 83] sugerira da neki govornici jednostavno nisu u stanju proizvesti alveolarni treptajnik pa koriste uvularni treptajnik umjesto toga te vidi tu genetsku karakteristiku kao jedan od mehanizama uključenih u širenje uvularnog [R]“ (*ibid.*).

Bezooijen i Giesbers (2003) donose nešto o podrijetlu uvularnoga treptajnika; kažu da ga neki povezuju sa sedamnaestostoljetnim utjecajem francuskoga na haške više društvene slojeve, a drugi ga smatraju autohtonim nizozemskim alofonom na temelju potvrda u gramatici Petrusa Montanusa (1635), pa je tek u dvadesetome stoljeću stekao svoj ugled (usp. *op. cit.*: 204). Sličnu dilemu o podrijetlu uvularnoga /r/ prenose i Velde i Van Hout (1999), s tim da oni navode Van Reenenove (1994) dijalektološke karte kao dokaz da je „[...] uvularna realizacija najčešća na jugu i istoku Nizozemske te da se proširila iz Njemačke, gdje je [R] postojao još od 14. st., daleko prije nego što je postojao u francuskom [...]“ (usp. *op. cit.*: 186–187). Ukratko, prenose argumente prema kojima prva teorija, iako malo vjerojatna (izvorno prema Howell 1986), nije i nemoguća, te da se podrijetlo uvularnoga /r/ može geografski vezati uz jezičnu granicu s jezicima od kojih je nizozemski mogao preuzeti taj glas; tako bi provincije u čvršćoj vezi s njemačkim govornim područjem posudile alofon iz njemačkoga, dok bi područja bliža francuskomu govornom području isti glas preuzela iz francuskoga (izvorno prema De Gruyter 1909; Rogier 1994) (usp. *op. cit.*: 187).

Naposljetku, od Bezooijen, Kroezen i van den Berg (2002) doznajemo da je u usporedbi s unosom uvularnoga /r/ iz francuskoga, što je sociolingvistička promjena odozgo prema Labovu (1994, 2001) (unose ju odrasli ljudi i viši društveni slojevi), dolazak aproksimantnoga /r/ promjena odozdo (unose ju djeca i srednji društveni slojevi) (usp. *op. cit.*: 9), s mišljenjem da aproksimantni /r/ postoji u okolini Amsterdama već oko 60 godina, no počeo se širiti i

izvan toga područja (usp. *op. cit.*: 10), dakle ponovno gotovo idealna situacija dijametralne suprotnosti u svojstvima promjena, kao i u nizozemskih nasuprot flamanskim diftonzima.

4. 3. Labio-dentalni nasuprot bilabijalnomu aproksimantu

Budući da se čini da i nije bilo opsežnijih istraživanja ove fonetske razlike, donosimo podatke koji se spominju usputno, a svode se na konstataciju da se krovni fonem /v/ u flamanskoj varijanti najčešće ostvaruje bilabijalno [β], dok je u nizozemskoj u labio-dentalnu položaju [v]. O tome Booij (1995) kada kaže da je u sjevernoj varijanti /v/ labio-dentalni aproksimant [v], kao u *water* [vatər] i *wreed* [vred] (usp. *op. cit.*: 8), dok za južnu vrijedi sljedeće: „Belgijski nizozemski ima dva središnja aproksimanta i jedan lateralan, /j/ i /w/ nasuprot /l/. [w] ima labijalno-velarnu artikulaciju prije nego labio-dentalnu, kakva je u mnogim izgovorima nizozemskoga nizozemskoga“ (Verhoeven 2005: 245).

Za razliku od nizozemskoga, vidimo da je flamanski ostvaraj nešto bliži pravim aproksimantima spomenutim u prethodnome poglavlju, tako Booij (1995) nastavlja: „Na jugu Nizozemske i u Belgiji, bilabijalni aproksimant [β] koristi se umjesto labio-dentalnog aproksimanta (izvorno prema Zwaardemaker i Eijkman 1928: 154–5, Gussenhoven i Broeders 1976: 54–5)“ (*op. cit.*: 8). Autori Collins i Mees (2003) spomenuti zvučni bilabijalni aproksimant također izdvajaju kao tipično belgijsku inačicu fonema te dodaju postojanje labijalno-palatalnog aproksimanta [ɥ] u mnogih belgijskih govornika, koji je „[...] (sličan francuskomu glasu u *huit*), posebice ispred zatvorenih prednjih vokala u *weten*, *wit*“ (usp. *op. cit.*: 198).

Timmermans (2008) kaže da se taj fonem može realizirati na dva načina; bilabijalno ili labio-dentalno te da se u Belgiji upotrebljava bilabijalno, a u Nizozemskoj labio-dentalno. „Ako su usne previše ispupčene, [w] postaje pretežak i sličniji [u], što se ponekad čuje u Francuza koji uče govoriti nizozemski“ (*op. cit.*: 43), dakle izgleda da upravo spomenuti [ɥ] nije baš poželjna varijanta u flamanskome standardu, a najvažnije još jednom u citatu: „Izgovor riječi *wat* pokazuje još jednu razliku, naime činjenicu da /v/, kao bilo koji *w*, nastoji biti labio-dentalan u nizozemskome nizozemskom te bilabijalan u belgijskome nizozemskom“ (Louw 2016: 130).

4. 4. Tvrdi i meki <g>

Nizozemska varijanta ima bezvučni uvularni frikativ kojemu u flamanskoj odgovara velar, a radi se o još jednome fonemu poznatom po raznolikosti u obje standardne varijante nizozemskoga, koji će se ovdje, prema Harst i Van de Velde (2007), označiti zajedničkim krovnim /ɣ/ (odatle također ideja za bilježenje ostalih krovnih fonema koji se alofonski bogato ostvaruju; /p/ za rotične i /v/ za aproksimantne glasove). Pod time opisuju alofone koji se upotrebljavaju najprije u Nizozemskoj, a onda u Flandriji: „U Nizozemskoj se pojavljuje mnogo različitih ostvaraja /ɣ/. Kako u Nizozemskoj tako u Flandriji, taj je glas šibolet“ (*op. cit.*: 173).³¹ U Nizozemskoj se razlika na razini standardnih varijanata redovito (kolokvijalno) naziva razlikom između „tvrđog i mekog g“; prvi se uglavnom smatra „grubljim“ zvukom (izvorno prema Van Haeringen 1924: 78, Geerts 1977: 152), koji drugi nema, a ta blaža, „meka“ varijanta tipična je za jug Nizozemske i Belgiju (izvorno prema Mees i Collins 1982: 7) (usp. *ibid.*).

Autori su ustanovili da „[...] palatalne i faringalne varijante /ɣ/ ne pripadaju standardnom izgovoru nizozemskoga“ (*op. cit.*: 180), a zatim pronašli ukupno čak 17 različitih standardnih inačica, od kojih se 13 pojavljuje u Nizozemskoj, gdje su najčešće uvularne artikulacije; jako izražena varijanta bezvučnoga uvularnog frikativa uvjerljivo je najčešća, a uz nju se pojavljuju i neizražena te umjereno izražena. Uz uvularne, pronašli su i tri velarne varijante, među kojima je ponovno najčešća bezvučna artikulacija te tri, također većinom bezvučna, palato-velara (usp. *op. cit.*: 181, 183). Trinaest se varijanata pojavljuje i u Flandriji, no tamo prednjače velarne artikulacije, od kojih je najzastupljeniji bezvučni neizraženi velar, slijede ih bezvučni palato-velari, a pronašli su i nekoliko zvučnih palato-velarnih ostvaraja. Međutim i tamo pronalaze poprilično mnogo uvularnih ostvaraja, koje su podijelili u pet varijanata, među kojima su gotovo sve bezvučne (usp. *op. cit.*: 183). Ovdje ćemo nizozemske bezvučne uvulare bilježiti kao [χ] (prema Booij 1995, Rietveld i Van Heuven 2009), budući da se radi o još jednome „skalarnom tipu varijacije“ po stupnju izraženosti, kao što je bio slučaj s poludiftonzima i s *Gooise* /r/, dok bezvučni velar odgovara i hrvatskomu [x]. Flamansku ćemo situaciju bilježiti istim bezvučnim velarom [x] te bezvučnim palato-velarom [ç], prema Booij (1995).

U istome radu još jednom nalazimo zanimljiv sociolingvistički podatak da u Nizozemskoj mlađi govornici koriste izraženije varijante /ɣ/, za razliku od starijih, koji imaju manje

³¹ Nije slučajno što bi vjerojatno prva asocijacija na tu riječ – barem studentima nizozemskoga – bila *Scheveningen*, lozinka izgovorom koje su se Nizozemci tijekom Drugoga svjetskog rata razlikovali od neprijatelja. Ta bi riječ, idealno, vjerojatno sadržavala upravo ovaj tipično nizozemski bezvučni uvularni frikativ.

izražene ostvaraje, dok u Flandriji mlađi govornici koriste neizražene varijante (te izbjegavaju uvularne), za razliku od starijih, koji imaju izraženije ostvaraje, što objašnjavaju dvjema mogućnostima; ili mlađi Flamanci bolje vladaju standardom od starijih govornika ili povezuju jako izražene uvularne ostvaraje /ɣ/ s Nizozemskom, pa ne žele govoriti poput njih (usp. *op. cit.*: 188), što se također nadovezuje na sličnu tvrdnju u Kloots (2002) u drugome poglavlju.³²

4. 5. Opreka između zvučnih i bezzvučnih frikativa

U prethodnome smo potpoglavlju zapravo pobliže upoznali međuvarijantnu razliku zvučnoga i bezzvučnoga velarnog frikativa /ɣ/ i /x/, s naglaskom na skalarnan tip tih alofonskih varijacija, no ta je razlika također dio šire opreke između zvučnih i bezzvučnih frikativa. Navedena bi opreka, prema fonološkim opisima nizozemskoga jezika, trebala vrijediti na cijelome govornom području, no opisi, kao i pri diftonzima, donekle odgovaraju samo flamanskoj varijanti, o čemu Verhoeven (2005) donosi sljedeće:

Smatra se da jedna od najistaknutijih fonetskih razlika između belgijskoga nizozemskog i nizozemskog nizozemskog ima veze s razlikom zvučnosti frikativa (izvorno prema Gussenhoven 1999): Nizozemska ima jaku tendenciju obezvučivanja svojih fonološki zvučnih frikativa, dok se tradicionalno smatralo da su zvučne razlike u frikativa još uvijek vrlo stabilne u belgijskome nizozemskom. Nedavna istraživanja o obezvučivanju frikativa u belgijskome nizozemskom, ipak, pokazuju da je 70% početnih i 56% međuvokalskih frikativa ostvareno bez ikakva traga vibracije glasnica (izvorno prema Verhoeven i Hageman, u tisku). Završni su frikativi uvijek bezzvučni (*op. cit.*: 244).³³

Rietveld i Van Heuven (2009) donose isti podatak prema navedenom članku Verhoeven i Hageman (2006), dodajući da su usprkos nedostatku podataka za preciznu usporedbu, navedeni postotci u nizozemskome vjerojatno znatno viši (usp. *op. cit.*: 351), odnosno obje varijante bilježe gubitak opreke između zvučnih i bezzvučnih frikativa, no on je brži i obuhvatniji u nizozemskoj standardnoj varijanti, što fonolozi nastoje objasniti u sljedećim paragrafima.

³² Collins i Mees (2003) imaju nešto oskudnije izvještaje o toj razlici, a njima je tipičan /x/ realiziran u nizozemskome „vrlo energične artikulacije“, dok je u drugim područjima, poput južne Nizozemske i Belgije /x/ ili pravi velar /x/ ili postpalatal te „artikuliran manje energično“, a „Te se artikulacije popularno nazivaju *mekim g*“ (usp. *op. cit.*: 191).

³³ Stroop (1998) iz istraživanja Van de Veldea (1994: 215–216) prenosi da je obezvučivanje frikativa počelo s *g*, od 1950., nakon 1980. isto se događa s *v*, a od 1993. promjena zahvaća i *z* (usp. *op. cit.*: 34–35), što potvrđuju i Kissine, Van de Velde i van Hout (2003), koji prenose da je redosljed obezvučivanja frikativa: /ɣ/ – /v/ – /z/ (izvorno prema Van de Velde, Gerritsen i Van Hout 1996) (usp. *op. cit.*: 93).

Kooij i Van Oostendorp (2003) navode da mnogo govornika nizozemskoga ne razlikuje [ɣ] i [x], kao u *glad* nasuprot *chloor*; što primjenjuju i na razlike između [z] i [s] *zee* i *sok* te [v] i [f] *veel* i *fel* na početku riječi (usp. *op. cit.*: 29). Rietveld i Van Heuven (2009) komentiraju uobičajeno uspostavljanje fonemske razlike između zvučnog /ɣ/ i bezvučnog /x/ u fonološkim opisima nizozemskoga, a prema istraživanju Van den Broeckea i Van Heuvena (1979) prenose da „[...] nema razlike u titranju glasnica između obiju varijanata“ (usp. *op. cit.*: 81), iako nastavljaju da se čini da prvi traje nešto kraće od drugoga, što ujedno prati i dulje trajanje vokala ispred /ɣ/ (usp. *ibid.*). Slično gore navedenom iz Kooij i Van Oostendorp (2003) donosi i Booij (1995), uz dodatak da se opreka zvučnosti između /f/ i /v/ te /x/ i /ɣ/ katkada gubi i međuvokalski, te smatra da čak i u govornika koji opreku ne čuvaju ipak mora postojati skrivena razlika između zvučnih i bezvučnih frikativa zato što je još uvijek važna pri odabiru prikladnoga sufiksa za prošlo glagolsko vrijeme (usp. *op. cit.*: 7–8).

Kooij i Van Oostendorp (2003) pojavu obezvučivanja [v] i [z] na početku riječi procjenjuju i na područje šire od amsterdamskoga, a objašnjavaju je nedostatnom količinom minimalnih parova za dokazivanje te razlike: „Parovi riječi poput *vel* i *fel* te *vier* i *fier* rijetki su, a ktomu je *fier* ‘ponosan’ još i posuđenica iz francuskoga. Prema tomu nije pretjerano važno izgovaraju li se te riječi s [v] i [z] ili se izgovaraju s [f] i [s]“ (*op. cit.*: 63). Drugo im je objašnjenje da je moguće da su [v] i [z] na početku riječi u sjevernome nizozemskome već stoljećima više norma nego stvarnost, što zaključuju na temelju srednjovjekovne nizozemske ortografije, koja piše <suver> za moderni nizozemski <zuiver>, a treća se teza temelji na načelu artikulatorne ekonomičnosti; zvučnost na početku riječi predstavlja dodatan napor koji se lako može izostaviti (usp. *op. cit.*: 62–63).

Priču o naslovljenoj opreci s flamanske strane dopunit će Collins i Mees (2003), koji također kažu da je u Belgiji taj kontrast bolje očuvan nego u Nizozemskoj, osim na mjestima pod utjecajem asimilacijskih procesa (usp. *op. cit.*: 53, 190). „Kao i nizozemski ABN, belgijski AN također nema opreke *fortis/lenis* na kraju riječi. Određeni govornici belgijskoga AN-a nemaju opreku *fortis/lenis* u paru /x - ɣ/ u početnome položaju, iako će – za razliku od nizozemskoga ABN-a – umjesto velara radije upotrijebiti palatalni [ç], ili čak uvularni, bezvučni frikativ. Ostali imaju kontrast /x - ɣ/, koristeći blago zvučni frikativ za /ɣ/ u svim položajima (osim završnih)“ (*op. cit.*: 190).

U Booij (1995) također o tipično postpalatalnoj artikulaciji velarnih frikativa u južnim dijelovima Nizozemske te u Belgiji; tamo je „[...] /x/ često palataliziran ispred /j/ kao u

wiegje [wiçjə] ‘kolijevka’“ (*op. cit.*: 8). Collins i Mees (2003) navode da: „Dijalekti koji imaju *meki g* vjerojatnije će imati i dosljedan kontrast /x - ɣ/. U tom je tipu govora /ɣ/ ili zvučni velarni frikativ [ɣ] ili postpalatalni [j] [koji ćemo ovdje preuzeti kao IPA-in simbol za zvučni ostvaraj palato-velarnih frikativa u transkripciji]. Nizozemski ABN /ɣ/, tamo gdje je ostvaren, obično je slabiji i dulje traje od /x/, ali najčešće nije zvučan“ (*op. cit.*: 192).

Za kraj još jedna razlika o kojoj se u literaturi gotovo ništa nije reklo, unatoč tomu što je jedna od onih koje su se na predavanjima nizozemskoga obično navodile kao svojstva tipična za nizozemsku, odnosno flamansku varijantu, a upotrijebit ćemo je u adaptacijskome poglavlju. Tako internetski jezični savjetnik Nizozemske jezične unije na pitanje „[...] izgovara li se *t* u *politie* kao [s] ili [ts]“ odgovara:

Obje se izgovorne varijante smatraju standardnim nizozemskim, no na sjeveru nizozemskoga govornog područja izgovor je [ts] običajni, dok je na jugu govornoga područja dominantan izgovor [s] (<http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/666/>, 26. 1. 2018.)

Politie u Nizozemaca izgovara se kao [polietsie], u Flandriji [poliesie] [...] (http://cf.hum.uva.nl/poldernederlands/abn_nederlands/twee_uitspraaknormen.html, 15. 7. 2017.)

Moglo bi se reći da postoji idealna južnonizozemska artikulacijska baza (kultivirani Flamanac reći će *articulasie*, *intonasie* i *tradiesie*) (Goossens 1973: 232).

5. Glasovna adaptacija

Najprije ćemo istaknuti nekoliko važnijih pojmova glasovne adaptacije te, usputno, povući nekoliko paralela između starijih i novijih teorija, počevši od domaćih definicija stranih imena. Ivasova (2003) detaljnija (i višedimenzionalna) studija strano ime opisuje kao „[...] ime neke osobe, mjesta ili ustanove spomenuto u kontekstu drugoga jezika [...]“, a ono „[...] identificira tu osobu (mjesto, ustanovu), ali i označuje pripadnost imenovanog drugoj društvenoj (etničkoj) skupini, upravo s obilježjima jezika kojim se ta skupina služi i označuje“ (*op. cit.*: 1). Osim toga spominje različit „stupanj usvojenosti stranih imena“ na koji utječu „vrijeme ulaženja stranog imena u jezik“, različite „učestalosti imena u govoru“ te različit „stupanj poznatosti jezika iz kojeg strano ime dolazi“ (usp. *ibid.*), a smatra ih posebnom vrstom imenica s posebnim statusom unutar jezika, što se očituje u pravopisnom isticanju velikim slovima, te mjestom prebacivanja iz jednoga koda u drugi, „[...] pa prema tome i narušavanj[a] jezičnog identiteta“ (usp. *op. cit.*: 4).

Babić (1991) pri stranim imenima također navodi njihovo „[...] posebno mjesto u hrvatskom jeziku [...]“ (*op. cit.*: 135), što ističe i Badurina (1990) jer ona „[...] izmiču primarnim jezičnim zakonitostima [...]“, odnosno „[...] vlastita imena nisu činjenice jezika, pa se samim time mogu i suprotstavljati zakonima jezika [...]“ (*op. cit.*: 82, 87). Dok ih Babić (1991) svrstava u skupinu stranih riječi, koje „[...] nisu tuđice ni posuđenice čak ni kad se sklanjaju [...]“ (*op. cit.*: 135), Ivas (2003) tvrdi: „Strano se ime može smatrati posuđenicom, koja može imati status tuđice (ako čuva obilježja stranosti) ili status usvojenice (ako se strana riječ potpuno prilagodila domaćem sustavu). Izgovor [amèrika] bio bi primjer za prvo, a [amèrika] za drugo. Brisanje obavijesti o stranom podrijetlu (potpuna prilagodba domaćem jeziku) smatra se očitovanjem jezičnog čistunstva“ (*op. cit.*: 10).

Upotrijebit ćemo još jednu Ivasovu (2003) tvrdnju, koja naglašava dvojnju prirodu imena: „Identifikacija imenom je dvoslojna – i pojedinačna i društvena: nositelj imena identificiran je kao jedinka, ali jezičnim oblikom svojega imena nužno i kao pripadnik određene društvene skupine“ (*op. cit.*: 5) te dodati njegovo isticanje paradoksa imena:

Iako je ime jak znak pripadnosti nekom jeziku, njegov je oblik, a to je paradoksalno, manje predvidljiv u vlastitu jeziku. Poznavanje pravila nekog jezika ne garantira točnost govorne izvedbe imena na temelju njegova pisanog oblika, a niti njegov pisani lik na temelju njegova govornog oblika [...] Te neočekivane razlike mogu biti potvrda da je ime i u vlastitu jeziku na samom njegovu rubu i da u osciliranju između pojedinačnog i općeg te između identifikacije i signifikacije ipak naginje pojedinačnom i identifikaciji (*ibid.*).

Dakle s jedne se strane ime može promatrati kao izdvojeno iz društvene cjeline te vezano uz svakoga pojedinca koji to ime nosi, no s druge se strane svako pojedinačno ime može promatrati dijelom veće društvene sredine kojoj imenom pripada, odnosno veže se uz ostale pojedinačne nositelje istih imena, koji obično (makar podrijetlom) pripadaju određenoj društvenoj skupini. Svaki govornik ima pravo pisati i izgovarati svoje ime po vlastitoj, odnosno želji imenovatelja, a prethodno bi se spomenuta izjednačenost stranih imena sa stranim riječima ogledala u adaptacijskom procesu na glasovnoj razini.

Da bismo mogli objasniti adaptacijske varijacije u konkretnim ostvarajima govornika te pronaći razloge poteškoćama i nedoumicama pri propisivanju adaptacijskih pravila, što bi podrazumijevalo dvije različite metode obrade teme (deskriptivnu i preskriptivnu), moramo razumjeti jezične mehanizme koji stoje iza tog procesa (načelno zajedničke objema metodama), a različite pristupe opisima spomenutih adaptacijskih mehanizama nalazimo u literaturi o prilagodbi stranih riječi, odnosno *fonološkoj adaptaciji posuđenica*.

Preteče sofisticiranijih suvremenih pristupa toj temi navodi Štebih Golub (2010), koja prenosi da začeci kontaktološke teorije kreću od H. Paula, koji je još u 19. stoljeću postavio osnovna načela prvoga koraka pri integraciji posuđene riječi – fonološke adaptacije posuđenica. Iz autoričina sažetka njegovih načela naziru se postavke problematike o kojoj se raspravlja i danas; već H. Paul primjećuje da se pri posuđivanju „[...] samo na temelju slušne percepcije i na temelju nesavršenoga znanja stranog idioma, lako dolazi do znatnih izobličenja riječi koja su rezultat nesavršenosti auditivne recepcije i nedostatnosti pamćenja. Posljedica toga je da se neuobičajeni glasovni slijedovi zamjenjuju uobičajenijima te da se skraćuju“ (*op. cit.*: 38). Ta bi se postavka, tako izdvojena iz konteksta, mogla pridružiti kasnijemu tzv. *fonetskomu (percepcijskomu) pristupu*. Zatim su uslijedile Haugen–Weinreichova (prema kontaktološkim pionirima E. Haugenu *The Analysis of Linguistic Borrowing* 1950. i U. Weinreichu *Languages in Contact* 1953., usp. Filipović 1986: 47) te Filipovićeva (1986) teorija prilagodbe posuđenica. Doduše, njihove su obrađivale posuđenice na svim gramatičkim razinama, a ne samo na glasovnoj, koja je obično *fonološka* u vlastitu nazivlju, pa su utoliko i općenitije u odnosu na današnje studije.

Sljedeće će se poveznice Filipovićeve (1986) teorije sa suvremenim pristupima također primijetiti u kasnijem izlaganju; prvi je čimbenik njegova modela postojanje ili nepostojanje jezika posrednika, što znači da se *transfonemizacija* može odvijati *direktnim zamjenjivanjem* ili *preko jezika posrednika*, dok je druga okosnica modela vrsta komunikacijskoga kanala kojim se vrši posuđivanje, odnosno *usmeni* ili *pismeni* put zamjene fonoloških elemenata. Kombinacijom ovih dvaju faktora Filipovićev model razlikuje četiri vrste adaptacije modela u repliku: 1. direktna usmena, 2. direktna pismena, 3. preko posrednika usmena i 4. preko posrednika pismena (usp. *op. cit.*: 69).³⁴ Utjecaj prirode komunikacijskoga kanala na glasovnu adaptaciju razradit ćemo dalje u tekstu, a dio njegova modela koji se odnosi na utjecaje jezika posrednika na adaptaciju posuđenice upotrijebit ćemo kao jezike posrednike prema čijim se izgovornim pravilima adaptiralo koje nizozemsko ili flamansko ime.

U sljedećim dvjema tvrdnjama uvjetno možemo povući i poveznicu s kasnijim *fonetsko-fonološkim pristupom*, s tim da za Filipovićevu u obzir možemo uzeti samo jezike čije su ortografije usko vezane uz fonologije: „Izbor naših fonema uvjetovan je, naravno, izvornim izgovorom, pa mi strani fonem zamjenjujemo onim hrvatskim koji nam se, polazeći

³⁴ Od Štebih Golub (2010: 41) posuđujemo terminološki izraz *vizualni kanal* (te njegov nazivni parnjak *auditivni kanal*) za Filipovićev *pismeni* odnosno *usmeni* put prijenosa stranih riječi.

od hrvatskoga fonološkog sustava, čini stranom slušno najbližnji (izvorno prema Brozović, Kovačec 1992: 143, 144)“ (Ivas 2003: 20). „Prvi je princip da se fonološki oblik posuđenice formira na osnovi izgovora modela pa se fonemi modela zamjenjuju adekvatnim fonemima jezika primaoca na osnovi izgovornih sličnosti. Po drugom se principu transfonemizacija provodi polazeći od ortografskih elemenata modela koji se u posuđenici mogu javiti u raznim izgovornim varijantama. To se formiranje može provoditi u kombinaciji obaju principa: primjenjuje se djelomično jedan i djelomično drugi“ (Filipović 1986: 70).

Jedan od ilustrativnih pojmova glasovne adaptacije onaj je *međusustava*, koji definira Ivas (2003): „[...] međusustav po načelu analogije koji negira posebnosti različitih jezika svodeći ih na jedan apstraktni strani jezik [...]“ (*op. cit.*: 11), a nastaje u „ortoepskom vakuumu“ (*ibid.*). Odnosno, zbog razlika sustava dvaju kontaktnih jezika i njihovih dosljednih rješavanja bit će potreban treći, posrednički i jednosmjernan, sustav ili međujezik načinjen zasebno za svaki strani jezik (usp. *op. cit.*: 9). Uz pojam međusustava, u Štebih Golub (2010) nalazimo i pojam *dijafona*, a prenosi da ga u kontaktologiju uvodi još E. Haugen te ga određuje kao „fonemsk[u] varijant[u] koju je moguće definirati za svaku situaciju međudijalektalnog ili međujezičnoga dodira (izvorno prema Haugen 1972: 332)“ (*op. cit.*: 40); „[...] dok je alofone moguće odrediti samo za jedan jezični sustav, dijafone se može istodobno odrediti za dva sustava“ te mogu biti jednostavni i složeni (*op. cit.*: 40). Također prenosi da V. Piškorec uvodi pojam fona širega od onoga u tradicionalnoj fonetici, koji „[...] može odgovarati jednome glasu, realizaciji jednoga fonema, ili pak nizu glasova, realizaciji više fonema“ (*op. cit.*: 41), a *dijafonskim parom* označuje „uređeni par što ga čine fon modela i odgovarajući fon replike (izvorno prema Piškorec 2005: 35)“ (*ibid.*). Od Ivasa (2003) također možemo posuditi termin *dijasistema*: „Dakle, isto ortoepsko načelo može se primijeniti i unutar jednog jezika kad je on dijasistem, to jest kad ima više jezika, od kojih je samo jedan uzet kao temelj za standardni (u hrvatskom čakavski i kajkavski ostali u statusu narječja, štokavski je standardiziranjem dobio status jezika)“ (*op. cit.*: 27).

Zbog složene jezične situacije nizozemskoga jezika možemo reći da je nizozemski jezik u pravome smislu dijasistem, koji sadrži dvije izgovorne varijante: nizozemsku i flamansku (budući da pritom govorimo o standardu, nećemo ulaziti u navedeni dijasistem hrvatskoga s trima narječjima), a trebali bismo se baviti s jedne strane opisom, s druge propisom, načelno jednoga međusustava – onoga između nizozemskoga i hrvatskoga jezika – u koji su uključena zajednička svojstva dviju izgovornih varijanata, te još dvama međusustavima u kojima se nalaze priznate specifičnosti i razlike između tih varijanata, pa

imamo međusustav nizozemske izgovorne varijante i hrvatskoga jezika te međusustav flamanske izgovorne varijante i hrvatskoga jezika. Dijafonskim ćemo parovima nazivati one unutar nizozemskoga dijasistema, npr. nizozemski nasuprot flamanskomu [øɣ - ø:] ostvaraju nizozemskoga fonema /ø:/, dok ćemo parove nizozemskoga i hrvatskoga jezika smatrati međusustavnima, npr. /ɔ - o/, odnosno nizozemske varijante i hrvatskoga, npr. [ɹ - r] ili flamanske varijante i hrvatskoga, npr. [β - v].

5. 1. Pristupi glasovnoj adaptaciji stranih riječi

Ovdje ćemo uvodno prikazati dio teorije fonologije posuđenica koji je, prema autorima kraćih usputnih pregleda njihovih najvažnijih postavki (Chang 2008, Lin 2009, uz ostale autore), dosad uglavnom bio zaokupljen odnosom između fonetike i fonologije pri adaptaciji, tj. pojedinačnim utjecajem istih na proces glasovne adaptacije, te ostalim čimbenicima koji se navode kao istaknuti u procesu, poput ortografije ili stupnja dvojezičnosti. Prenosimo najvažnije dijelove njihovih opisa triju uvaženih pristupa; fonetskoga (percepcijskoga), fonološkoga i fonetsko (percepcijsko)-fonološkoga tim redoslijedom.

Sažetak ideja **fonetskoga** pristupa adaptaciji, npr. *Carl Huybrechts* ['ka:rəl 'fiœybrɛçts] > /'kɑrl 'haujbrɛfts/, daje Chang (2008), prema kojemu taj pristup naglašava utjecaj perceptivnih čimbenika na prijenos oblika jezika davatelja (dalje: L2) u oblike jezika primatelja (dalje: L1), što znači da se smatra da se oblici L2 prenose u oblike L1 prema perceptivnoj sličnosti (usp. *op. cit.*: 43). Preciznije, smatra se da je adaptacija ishod perceptivne asimilacije, koja preoblikuje neizvorne fonove i strukture na perceptivnoj razini u fonetski najbliže izvorne oblike, a odvija se u fazi fonetskoga kodiranja (usp. Lin 2009: 1, izvorno prema Peperkamp, Vendelin i Nakamura 2008), što će dalje u tekstu biti dopunjeno u dijelu iz Peperkamp i Dupoux (2003).

Chang (2008) nastavlja da je upravo perceptivna asimilacija, koja se smatra uzrokom iskrivljene percepcije oblika L2, poveznica s fonologijom jezika, odnosno promjene koje se odvijaju u posuđenicama događaju se „[...] zato što su primatelji neizvorni govornici L2 koji oblike toga jezika čuju nepouzdana“ (*op. cit.*: 44) (usp. *op. cit.*: 43–44). Rečeno dopunjava Lin (2009): „Uloga je fonologije [pri tom procesu] dakle neizravna: adaptacije su posuđenica prije *pod njenim utjecajem* nego uvjetovane njome zato što fonologija određuje koji su glasovi i glasovne strukture dostupni za prijenos neizvornih glasova’ (izvorno prema Peperkamp, Vendelin i Nakamura 2008: 131)“ (*op. cit.*: 1).

Silvermana (1992) s obzirom na različite podjele pristupa adaptaciji svrstavaju u fonetski (Chang 2008, budući da dijeli pristupe samo na fonetski i fonološki), ali i fonetsko-fonološki (Lin 2009, gdje imamo podjelu na tri pristupa), no ovdje ćemo ga kratko prenijeti prema Chang (2008) pod fonetskim radi kritika njegovih postavki dalje u tekstu:

U ranome istraživanju, reprezentativnom za fonetski pristup, Silverman (1992) predstavlja dvoredni model adaptacije u kojem prva razina sadrži fonetsko raščlanjivanje oblika L2. Pretpostavlja da je „izvorni oblik fonologije posuđenice tek površan nelingvistički akustički signal“ (1992:289), koji se raščlanjuje na odsječke na prvoj razini te se povezuje s fonemima jezika primatelja L1 na temelju akustičke sličnosti. Na drugoj se razini fonološka ograničenja L1 nameću izvornom obliku te se mogu primijeniti načela univerzalne gramatike. Poznata je tvrdnja toga modela da fonološko znanje L2 ne igra nikakvu ulogu pri adaptaciji (Chang 2008: 44).

Vidimo da je prva razina modela fonetska, druga već implicira ulogu fonologije, no posljednja tvrdnja negira utjecaj fonologije na proces. Taj nam se pristup čini nešto primjenjivijim na konkretne ostvaraje glasovne adaptacije u medijima, ako pretpostavimo da je izrada navedena modela podrazumijevala neku vrstu „spontane adaptacije“ posuđenica, čiji tvorci vjerojatno nisu konzultirali fonološke opise sustava pri adaptaciji.

Peperkamp i Dupoux (2003) tvrde da se „[...] adaptacije posuđenica odvijaju pri percepciji te se definiraju kao fonetski minimalne transformacije [...]“ (*op. cit.*: 367). Na temelju pojma perceptivne asimilacije (doslovno: „fonoloških gluhoća“), odnosno „[...] nemogućnosti ili posebnih poteškoća pri razlikovanju određenih neizvornih kontrasta, kako one na odsječnoj i nadodsječnoj razini tako i one temeljene na prisutnosti ili odsutnosti odsječka“ (*ibid.*). Tvrde da se čini da nam je „[...] procesirajući sustav ugođen za naš materinji jezik“ (*ibid.*) te da „[...] materinji jezik iskrivljuje način na koji proizvodimo, ali i pamtimo, te čak percipiramo strane glasove“ (*ibid.*). Dodaju da općenita poveznica adaptacija posuđenica i perceptivne asimilacije „nije slučajna“ te da se „[...] adaptacije posuđenica ne odvijaju zahvaljujući fonološkim zakonitostima [...]“, već su perceptivni procesi (osjetljiviji na fonetska svojstva jezika) uključeni u dekodiranje neizvornih fonova (*ibid.*).

Proces adaptacije opisuju na sljedeći način: „Tijekom fonetskoga dekodiranja izvorni će se glas preoblikovati u najbližu dostupnu fonetsku kategoriju, gdje je ‘najbliže’ definirano u okvirima akustičke blizine ili blizine u smislu istančanih artikulatornih pokreta, dakle fonološka je blizina, odražena u strukturi razlikovnih obilježja odsječaka, nebitna“ (*op. cit.*: 368). Citirano bi se odnosilo na slučajeve u kojima bi se npr. nizozemski zvučni uvularni frikativ [ɣ] adaptirao ne po *defaultu* fonemskim zvučnim alveolarnim treptajnikom /r/, već

fonetski najbližim bezvučnim velarnim frikativom /x/; pitanje je kako bi ga čuo govornik hrvatskoga koji nema informaciju o grafijskome obliku riječi s tim izgovorenim alofonom.

S druge strane, Herd (2005) ističe nedostatak fonetskog pristupa kada se radi o jezicima koji imaju veoma siromašne fonemske inventare, pozivajući se na činjenicu da su govornici tih jezika obično u stanju raspoznati neizvorne odsječke s lakoćom, posebice s obzirom na visok stupanj dvojezičnosti u npr. havajskome području (engleski) i tahićanskome (francuski), gdje oba strana jezika sadrže odsječke koje govornici ne bi trebali raspoznavati jer ih nemaju u svome materinjem sustavu (usp. *op. cit.*: 81), čime pristizemo do **fonološkoga** pristupa adaptaciji, npr. *Carl Huybrechts* ['ka:rəl 'hœybrɛçts] > /'kɑrl 'hojbrɛxts/.

Nasuprot fonetskomu, taj se pristup temelji na mišljenju da se strane riječi inkorporiraju u jezik prema fonološkoj sličnosti između fonemskih kategorija L1 i L2, a vrše ju dvojezični govornici koji poznaju fonologije obaju jezika (usp. Chang 2008: 43), odnosno smatra se da je „[...] izvorni oblik fonološka reprezentacija izvornoga jezika, lišena zalihosnih fonetskih detalja (izvorno prema Paradis i LaCharité 1997, Shinohara 2004, LaCharité i Paradis 2005)“ (Kang 2011: 10), te „[...] predviđa jedinstvenu adaptaciju fonema izvornoga jezika u različitim kontekstima (*ibid.*), a „[...] proces se fonetske aproksimacije koristi samo ako primatelji nisu dvojezični govornici (izvorno prema Paradis i LaCharité 2008)“ (Lin 2009: 2). Takav bi pristup bio primjenjiviji na preskriptivnu adaptaciju, gdje se od govornika očekuje određen stupanj poznavanja fonologije izvornoga jezika, odnosno može se pretpostaviti da bi to načelo trebalo biti zastupljeno u preskriptivnim transkripcijskim opisima.

Ipak, vidjet ćemo kasnije da fonetika ostavlja tragove i u preskriptivnoj adaptaciji, a problem se tad pojavljuje u povezivanju fonetskoga pristupa s govornicima koji slabije poznaju ili ne poznaju jezik davatelj te fonološkoga s dvojezičnim govornicima, no rješavamo ga tvrdnjom koju nalazimo u Kang (2011), a kaže da „[...] samo zato što [dvojezični govornici] poznaju fonologiju kojega stranog jezika, ne znači da će to biti jedino na što obraćaju pozornost prilikom adaptacije (izvorno prema Kang 2008a)“ (*op. cit.*: 12). Čak se čini da bi strogo fonološko načelo preskriptivne adaptacije podrazumijevalo manje upoznatosti s izvornim izgovorom stranoga jezika, budući da se usporedbom fonoloških opisa dvaju jezika može doći do adaptacijskih rješenja a da se izvorni izgovor ne mora ni čuti, no

pritom se ispušta iz vida činjenica da su fonološki opisi uvijek do određene mjere apstrakcije te da bi fonetika mogla odigrati bitnu ulogu u adaptaciji, kako spontanoj tako preskriptivnoj.³⁵

Chang (2008) navodi Paradis i LaCharité kao najrecentnije zagovornice fonološkoga pristupa, a „[...] tvrde da su dvojezični govornici, koji imaju pristup fonologiji L2, uglavnom odgovorni za uvođenje posuđenica u jezik te da je, budući da dvojezični primatelj poznaje dubinsku reprezentaciju oblika L2, ta fonemska reprezentacija ono što čini izvorni oblik L1“ (*op. cit.*: 44).³⁶ Odnosno, Dohlus (2005) prenosi tvrdnje LaCharité i Paradis da je „[...] adaptacija posuđenica temeljena na identifikaciji *fonemskih kategorija izvornoga* jezika te da fonetska sličnost pritom igra manju ulogu“, što „[...] pretpostavlja da su primatelji dvojezični govornici koji imaju opširno znanje izvornoga jezika (izvorno prema LaCharité i Paradis 2005)“ (*op. cit.*: 118–119). Nastavlja da autorice smatraju da „Primatelji točno percipiraju fonološke kategorije izvornoga jezika [...]“, odnosno „[...] njihova je domena u mentalnoj reprezentaciji glasa L2, [a] ne izravno na njegovoj površinskoj fonetskoj formi (izvorno prema LaCharité i Paradis 2005: 223)“ (*ibid.*).

„Za J & G [Jacobs i Gussenhoven] izvornomu obliku pripisuje se fonološka reprezentacija L1 putem ‘univerzalna fonološkog rječnika’ (str. 198) te se zatim usklađuje s raznim stupnjevima ograničenja u [jeziku] domaćinu“ (Herd 2005: 71). Smith (2006a) prenosi da „Mnogo prijašnjih radova smatra da adaptaciju posuđenica vrše fonološke zakonitosti L1“, pri čemu je „Dubinska reprezentacija posuđenice u L1 vrlo slična obliku L2, barem za one govornike koji prvi put posude danu riječ preko kontakta s L2 (situacija može biti drukčija za sljedeće generacije jednojezičnih govornika L1)“ (*op. cit.*: 2). „Fonološke zakonitosti L1 zatim prenose tu dubinsku reprezentaciju na površinsku. Tijekom toga prijenosa posuđenica se može promijeniti – odnosno prilagoditi – kako bi bolje zadovoljila fonološke zahtjeve L1“ (*ibid.*).³⁷

³⁵ Potvrda u navodu: „Međutim nekoliko autora, posebice onih koji podržavaju ulogu percepcije u prilagodbi posuđenica, smatraju da je izbor između dvaju ili više fonološki ekvivalentnih popravaka definiran principom fonetske minimalnosti“ (Peperkamp i Dupoux 2003: 368), primijetili smo na početku da su slično bili rekli i Brozović i Kovačec (1992), posredno preko Ivas (2003: 20), na stranici 52.

³⁶ Što se tiče dubinske i površinske reprezentacije fona, za svrhe ovoga rada možemo jednostavno postaviti da nazivi ovise o polaznome signalu; ako krećemo od auditivna kanala, površinski će dio biti fonetska informacija, a dubinski fonemska reprezentacija, no ako krećemo od vizualna kanala, površinski će dio biti grafijski, koji je u našem slučaju bio u bliskoj vezi s fonologijom, a dubinski će biti akustički signal, koji se zajedno s alofonskim varijacijama, nalazi ispod fonemske površine.

³⁷ Ovdje ponovno prepoznajemo Filipovičev (1986) kronološki element teorijskoga modela, kojim promjene posuđenica dijeli na primarne (vezane uz dvojezična govornika); javljaju se od trenutka prijenosa modela u jezik primatelj do integracije posuđenice u sustav toga jezika te sekundarne (vezane uz jednojezična govornika), koje se javljaju na posuđenici od integracije u sustav jezika primatelja nadalje (*usp. op. cit.*: 56–57).

Gussenhoven i Jacobs (2000) smatraju da je fonologija posuđenica dijelom ukupne fonologije jezika te Silvermanov model (1992), koji drže neispravnim, zamjenjuju pojmom *univerzalna raščlanjivača odsječaka*, koji će „[...] dodijeliti fonološku reprezentaciju stranoj riječi na isti način na koji dijete usvaja fonološku reprezentaciju riječi svojega materinjeg jezika (iako ih ne bi moglo izgovoriti ni približno slično)“ (*op. cit.*: 209). Osim što se, na prvo čitanje, taj pojam doima pomalo maglovitim, trebalo bi možda ublažiti i dio tvrdnje o „usvajanju novih fonema“ kad je o posuđivanju riječ, kako Kang (2011) kritizira Peperkamp *et al.* (2008) jer „[...] dopuštaju mogućnost točnoga percipiranja stranih struktura, što bi vodilo importaciji prije nego adaptaciji“ (*op. cit.*: 6). Iako importacija fonema nije nemoguća, o čemu svjedoče i npr. ranije navedeni marginalni fonemi u nizozemskome vokalskom inventaru, prema Filipović (1986) ona je svakako rjeđa u odnosu na supstituciju: „Pri adaptaciji modela u repliku supstitucija je mnogo češća pojava nego importacija“ (*op. cit.*: 68).

Kao svojevrsna kombinacija opisanih dvaju, izgleda da se u zadnje vrijeme češće prihvaća **fonetsko-fonološki pristup**, npr. *Carl Huybrechts* ['ka:rəl 'fio̞ybrɛçts] > /'kɑrl 'haujbrɛxts/, (Dohlus 2005, Smith 2006a, Chang 2008, Lin 2009, Kang 2011), koji pretpostavlja da je adaptacijski proces „[...] utemeljen na načinu na koji primatelji percipiraju akustičke signale izvornoga jezika, no taj se oblik baziran na percepciji preoblikuje/prilagođuje fonološkim zakonitostima jezika primatelja“ (Lin 2009: 2). Chang (2008) također smatra da je „[...] posrednički model koji bi uključivao i fonetiku, neovisnu o pojedinačnim jezicima, i fonologiju, specifičnu za pojedine jezike“, najprikladniji za analizu posuđenica (*usp. op. cit.*: 43).

Dohlus (2005) zaključuje da je „[...] proces posuđivanja previše složen da bi ga mogao objasniti samo fonetski pristup. Iako pretpostavljam da su adaptacije utemeljene na percepciji svojstvenoj pojedinačnim jezicima, te fonetske prirode, sekundarni čimbenici poput primateljeva znanja izvornoga jezika, ortografije i konvencijâ pokreću fonološku adaptaciju“ (*op. cit.*: 133). Sličan zaključak nalazimo u Smith (2006a), koja kaže: „[...] percepcija je svakako pod utjecajem fonologije jezika primatelja, no perceptivna prilagodba nije jedina sila u adaptaciji posuđenica [...]“ (*op. cit.*: 11), već su u proces također uključeni „[...] ortografska informacija te čak interakcije između adaptacije posuđenice i ostalih fonoloških zakonitosti aktivnih u jeziku primatelju“ (*ibid.*).

Spomenuto potvrđuje i Kang (2011) kada tvrdi da „[...] adaptacija posuđenica nije potpuno utemeljena na fonetskoj ili fonološkoj reprezentaciji, već su oba tipa adaptacije potvrđena, često unutar jedne kontaktne situacije, što mnoge dovodi do zaključka da je adaptacija proces koji se može referirati na fonološke kao i fonetske (ali i morfološke, semantičke i ortografske) detalje izvornoga jezika“ (*op. cit.*: 12).

Čini se razumnim pretpostaviti da primatelji imaju nekakvo znanje o izvornim oblicima fonologije jezika, koje je dostupno tijekom adaptacije – nasuprot gledištu da je izvorni oblik u adaptaciji nestrukturiran akustički signal (Silverman 1992). Istovremeno, samo zato što primatelji poznaju fonologiju [izvornoga jezika] ne znači da će to biti jedini aspekt na koji obraćaju pozornost (Kang 2008a, Chang u tisku) – nasuprot Paradis i LaCharité (2009). Iz te perspektive, prikladnije pitanje nije je li adaptacija posuđenica fonološka ili fonetska, već *koji čimbenici čine jedan tip adaptacije vjerojatnijim od drugoga* [istakla L.A.]. Na primjer, aspekti kontaktne situacije, poput razine dvojezičnosti ili usmenoga nasuprot pisanomu kanalu posuđivanja predloženi su kao oni koji pomažu oblikovati uzorak adaptacije [...]. (*ibid.*)

Još ćemo malo pažnje posvetiti vanjskim čimbenicima kojima je uvjetovana prilagodba posuđenica, tako Dohlus (2005) prenosi da su Vendelin i Peperkamp (2005) pokazale oslanjanje ispitanika (govornika francuskoga) na percepciju kada su bili izloženi samo usmenim uvjetima (slušali su kako se strana riječ na engleskome izgovara bez upute o ortografiji), no kada su uz izgovor imali i zapisanu stranu riječ, primjenjivali su princip „grafema za fonem“, koji su naučili na nastavi stranoga jezika. Zaključuje da takav rezultat dokazuje da „[...] pisani oblici daju informaciju o ili naznake fonema u izvornome jeziku. Bez obzira na manjkavost percepcije, pisani oblici omogućuju točnu identifikaciju fonemskih kategorija izvornoga jezika“ (*op. cit.*: 130). Spoznaje i zaključke slične upravo spomenutima iznio je sljedeći domaći citat:

Nedosljednu primjenu ili miješanje dvaju (suprotnih!) načela nalazimo često i unutar jednoga imena: u istom imenu neki se glasovi izgovaraju s pokušajem imitacije izvornog izgovora, drugi se prilagođuju našem glasovnom (fonološkom) sustavu, a treći se rješavaju pretvaranjem slova u glasove, opet u našem sustavu. Razlozi su u nepoznavanju izvornog izgovornog oblika imena i oslanjanju na pisani oblik, pri čemu se može pojaviti: 1. pretvaranje slova u glasove po pravilima hrvatskog standarda i prozodijsko oblikovanje po štokavskom prozodijskom sustavu i 2. pretvaranje slova u glasove po pretpostavljenim (a ne pravim) pravilima stranog jezika i prozodijsko oblikovanje s prozodijskim stereotipom, koji govorniku-laiku vrijedi za sva strana imena, bez obzira iz kojeg jezika dolazilo (Ivas 2003: 3).

Tako i Badurina (1990) navodi konkretan primjer transkripcije grada *Vašinktona* u kojem je „[...] prevladao izgovor (i transkripcija) izveden na temelju ortografije modela [...]“ (*op. cit.*: 84), a slijedi ga pozivanje na Filipovićevu teoriju: „Formiranje fonološkog oblika

posuđenice na osnovi ortografije modela javlja se u jezicima koji imaju fonološki pravopis po kojem svaki ortografski element riječi (tj. svaki grafem) ima svoj stalni izgovor, na primjer u hrvatskom [...] Ako se, dakle, adaptacija modela vrši na osnovi ortografije, tada će fonološki oblik posuđenice u mnogim slučajevima znatno odstupati od izgovora modela; upravo onoliko koliko se engleska ortografija razlikuje od izgovora“ (Filipović 1986: 69). Babić (1984) također „[...] osim izvornog izgovora [...]“ navodi i „[...] utjecaj zapisanog oblika (koji je glavna i najozbiljnija konkurencija izgovornom normiranju), utjecaj izgovora u jeziku posredniku, utjecaj kakve greške, slučajnosti“ (*op. cit.*: 52).

Upravo navedeno možemo zaokružiti i potkrijepiti primjerima; ako govornik poznaje jezik davatelj, grafijski će mu oblici pomoći pri adaptaciji u svim graničnim fonetskim slučajevima, što bi se prvenstveno odnosilo na preskriptivnu adaptaciju; npr. ako takav govornik čuje flamanski bezvučni palato-velarni frikativ [ç] kao ostvaraj nizozemskoga bezvučnog velarnog frikativa /x/, vjerojatno ga neće adaptirati u zvučnim dojmom sličan bezvučni postalveolarni frikativ /ʃ/, već će ga smjestiti uz odgovarajući mu fonem /x/, no ako govornik ne pozna jezik davatelj, očekivano u spontanoj adaptaciji, adaptirat će prema onomu što čuje, npr. kao /ʃ/, ili prema jeziku čija su mu pravila izgovora poznata.

Ovisno o stupnju upoznatosti s drugim stranim jezicima, to bi mogla biti pravila za izgovor njegova materinjeg jezika, no također i nekoga drugog stranog jezika na koji ga je grafijski oblik asocirao (npr. engleski ili njemački), pa će izgovoriti nizozemsko strano ime prema pravilima izgovora za hrvatski, npr. *Wout Poels* ['vot 'poels] umjesto ['vaut 'pūls] – strani grafemi poput <w> i <y> mogu se lako povezati s hrvatskima <v> i <i> ili <j> preko npr. engleskoga, a dalje se varira između načela pojednostavnjivanja grafijske skupine na jedan njezin član ['vot] i potpune primjene hrvatskih izgovornih pravila na tu skupinu ['poels] – zatim engleski, npr. *Sanne Wevers* ['sene 'vivərs] umjesto ['sanə 'vejvərs] ili njemački, npr. *Myrthe Schoot* ['mirte 'ʃot] umjesto ['mirtə 'sxout].

Osim ortografije, Kang (2011) spominje razinu importacije, koja visoko korelira s razinom dvojezičnosti u zajednici, koja također može utjecati na način adaptacije; što je viša razina dvojezičnosti, veća je vjerojatnost da će adaptacija odgovarati fonološkim reprezentacijama jezika nauštrb fonetskih (usp. *op. cit.*: 7). U Kertész (2006) također nalazimo frekventnost uporabe posuđenice kao vanjski čimbenik te nastavlja da se „Sociolingvistički faktori poput dobni skupina, jezičnog okruženja govornika, društvene i individualne jedno- ili dvojezičnosti itd. ne mogu zanemariti“ (*op. cit.*: 14).

Iz svega možemo ponijeti da su osnovni problemi kojima se bave navedeni autori različitih pristupa teoriji glasovne adaptacije razlike između adaptacijskoga procesa jednojezičnih i dvojezičnih govornika, odnosno utjecaj stupnja dvojezičnosti na adaptaciju, kako pojedinačne tako društvene, pitanje prvenstva fonetskih ili fonoloških načela prilikom adaptacije (u nas kako pri konkretnoj medijskoj tako pri preskriptivnoj pravopisnoj adaptaciji), te pitanje povezanosti tih dvaju načela pri adaptaciji, odnosno mogućih utjecaja jednih na druge.

Što se tiče same problematike prvenstva fonetike ili fonologije u adaptacijskome procesu, dodat ćemo opasku Kang (2011), gdje nalazimo da bi se uzroci nekih rasprava o fonologiji posuđenica trebali tražiti u nesukladnim definicijama riječi „posuđenica“ (izvorno prema Rose i Demuth 2006); prenosi da se neki autori fokusiraju na „privremene prilagodbe“ (ono što bi se u nas vjerojatno moglo smatrati tuđicama), dok se drugi bave „ustaljenim posuđenicama“ (u nas vjerojatno posuđenice u pravom smislu).³⁸ Time dalje upozorava na važnost vremenske dimenzije, koju je istaknuo i Filipović (1986), kao neizostavnom dijelu slagalice procesa adaptacije (usp. *op. cit.*: 18).

5. 2. Glasovna adaptacija nizozemskih i flamanskih imena u hrvatskome jeziku

U nas se čitava teorijska rasprava doslovno može primijeniti samo na spontanu adaptaciju, budući da nemamo informacije o fonološkome znanju govornika koji su tako adaptirali strane riječi ni okolnostima koje su na njihovu adaptaciju utjecale. U preskriptivnoj adaptaciji pri kojoj bismo imali govornike koji to znanje posjeduju, fokus se rasprave prebacuje na izbor između tih dvaju načela i prepletanje istih pri propisivanju adaptacijskih pravila. Moglo bi se reći da je upadljiva razlika između spontane i preskriptivne adaptacije, odnosno da bi trebala biti, razlika u svjesnome ili manje svjesnome voljnome sudjelovanju u adaptacijskome procesu na glasovnoj razini.

Da ponovno sastavimo raščlanjeno: dosad smo u primjeni istaknutih dijelova literature na zadanu temu razdvajali dvije metodičke niti, pa je ujedno bilo mnogo lakše s njima detaljnije povezati različite postavke spomenutih pristupa, no ovdje bismo ih ponovno mogli

³⁸ Definicije tuđica i posuđenica prema Babić (1990): „Bilo bi potrebno podijeliti nehrvatske riječi bar na četiri kategorije: a) *strane riječi* – riječi iz drugog jezika što se navode u hrvatskom, njihovo se strano podrijetlo ističe izvornim oblikom pisanja; ne mogu se zamijeniti hrvatskima, b) *tuđice* – riječi glasovnim sastavom prilagođene hrvatskom, ali ne i raspodjelom glasova, mjestom naglasaka, vrstom sklonidbe; očito je njihovo strano podrijetlo, mogu se zamijeniti hrvatskima, c) *posuđenice* – hrvatskom naglasno, glasovno, sklonidbeno prilagođene riječi, ne mogu se (posve) zamijeniti hrvatskima, d) *usvojenice* – riječi tako potpuno uklopljene u hrvatski da se ne razlikuju od izvorno hrvatskih, često samo znalci znaju da su bile strane“ (*op. cit.*: 135).

ujediniti ako uzmemo da bi stvaranjem pravopisnih transkripcijskih opisa te kritikama na račun medijskih izvjestitelja o nepoznavanju građe koju izlažu (Babić 1984, 1991, Ivas 2003, diplomski rad Peruško 2011), upoznatost s izgovornim pravilima za strane jezike i njihova primjena u medijima rasla, što bi vodilo sve višem stupnju upletanja dvojezičnosti u konkretnu glasovnu adaptaciju. Drugim riječima, preskriptivna bi adaptacija mogla također oblikovati spontanu u medijskim ostvarajima, kojemu god pristupu pojedinačno pripadale dvije metode tijekom procesa sastavljanja adaptacijskih pravila, odnosno prije susreta s adaptacijskim priručnicima ili savjetima stručnjaka.

Za kraj teorijskoga dijela mogli bismo naglasiti da bi se pojam međusustava trebao shvaćati relativno, s obzirom na to da će, kako smo vidjeli, na njegovu prirodu utjecati brojni čimbenici, a zbog različitih kriterija kojima možemo utvrđivati pravila i granice jednoga međusustava između dvaju jezika u kontaktu, možemo postaviti i više različitih inačica međusustava između tih dvaju jezika, ovisno o odabranu udjelu fonetskih i fonoloških međusustavnih parova. Pitanje na koje pri preskriptivnoj glasovnoj adaptaciji najprije treba odgovarati jest prema kojim ćemo kriterijima i u kojim omjerima uspostavljati međusustave između pojedinačnih jezičnih sustava? Svaki autor transkripcijskih naputaka svjesno ili manje svjesno donosi takve odluke kad god sastavlja pravila određenoga međusustava i nije ih nimalo lako argumentima potkrijepiti.

Zato bi, kada govorimo o uspješnim ili manje uspješnim transkripcijskim pravilima za određene jezike (u ovom slučaju imamo gotove transkripcijske priručnike za nizozemski u *Pravopisu hrvatskoga jezika* Anića i Silića, dalje: AS i *Hrvatskome pravopisu* Badurine, Markovića i Mićanovića, dalje: BMM, u kojem je pravila za nizozemski načinio R. Lučić), možda prikladnije bilo u potpunosti izbaciti element vrijednosti iz prosudbe jer najčešće ne možemo reći da su jedna rješenja bolja ili lošija od drugih upravo zbog relativnosti međusustava. Možemo ih jedino razvrstati prema udjelima različitih kriterija koji su možda, ili vjerojatno, korišteni pri njihovoj izradi i načiniti svoja po vlastitim kombinacijama načelno istoga materijala. Što se tiče deskriptivne metode obrade teme, samo se po sebi podrazumijeva da bismo morali objasnidbeno obuhvatiti što je moguće veći spektar pronađenih adaptacijskih varijacija, a zahvaljujući suštinskoj povezanosti adaptacijskoga procesa – odnosno njegovih mehanizama – u obje metode, većinu ćemo problematičnih slučajeva medijske adaptacije razjasniti pri komentarima preskriptivne, dok detaljniju deskriptivnu analizu pojedinačnih primjera ostavljamo izvan prostornih granica ovoga rada.

Još ćemo jednom, zaključno i uvodno, sintetizirati dosadašnje činjenice i opservacije te ih primijeniti na konkretan problem adaptacije stranih imena u domaći sustav, počevši od polazne točke primarne razine prilagodbe, koja je zajednička bilo kojoj vrsti riječi koja prolazi taj proces, neovisno o njihovoj jezičnosti ili izvanjezičnosti statusu, a to je glasovni međusustav, posrednik između dvaju jezika u kontaktu. Jednake će se poteškoće javljati u objema vrstama prilagodbi kao što će problem predstavljati rekonstrukcija puteva kojima se došlo od izvornih do konačnih oblika te utjecaja koji su taj put usmjeravali. Ista će situacija dočekati govornika s manje poznavanja stranoga jezika s kojim se suočava kao i govornika s više znanja toga jezika, jednaki su jezični mehanizmi dostupni i jednima i drugima, a rezultati će se razlikovati onako kako su se utjecaji okolnih čimbenika razlikovali u svakom pojedinačnom susretu pojedinačnih govornika s određenim stranim jezikom.

Rješenja preskriptivna adaptacijskog problema u domaćoj su literaturi predložena još od Babić (1984) i Škarić (1988: 253, 254) (ovdje posredno preko Ivas 2003), a slažu se u odabiru kompromisa između dviju krajnjih mogućnosti; s jedne strane potpune integracije stranoga imena u domaći sustav, a s druge najbližom imitacijom izvornoga izgovora. Ivas (2003) prenosi Škarićev prijedlog da bi se glasovi trebali potpuno prilagođavati, odnosno zamjenjivati našim najbližijima, a prozodija djelomično jer bismo trebali čuvati izvorno mjesto naglaska i duljinu vokala (usp. *op. cit.*: 3, 26).

Zašto je ovo rješenje kompromisno? Zato što se dvije jezične razine, razina segmenata (glasova/fonema) i suprasegmenata (prozodije), ne rješavaju po istom načelu, nego se glasovna razina rješava po jednom krajnjem načelu (prilagodba), a prozodija djelomično po njemu suprotnom načelu (poštivanje znakova drugosti, ali ne potpuno). Ovo je rješenje dakle u sebi nedosljedno, ali se čini da ga baš to obilježje čini provedivim. (Ivas 2003: 26)

Da bi se dosljedno provodilo načelo zamjene stranih glasova našim, trebalo bi provesti transkripciju na hrvatski, i to za svaki jezik posebno. Strane glasove trebaju zamjenjivati naši najbližiji, a ako je moguće, dobro bi bilo upotrijebiti i prozodijska sredstva da se postigne što sličniji zvukovni oblik. Tako bi duge i zatvorene vokale trebalo zamjenjivati našim dugim naglascima, odnosno vokalima sa zanaglasnom dužinom, a otvorene bi vokale zamjenjivali naši s kratkim naglascima kad god je to moguće. (Babić 1984: 52)

Na suprasegmentalnoj razini nizozemski jednonaglasni netonski sustav manje je obavijestan u odnosu na tonski četveronaglasni hrvatski, pa će biti dovoljno prenijeti izvorno mjesto udarnoga nizozemskog naglaska, a duge vokale označiti oznakom dužine, budući da bi propisivanje tonova za nizozemski dijasistem bilo neka vrsta hiperdiferencijacije u odnosu na taj sustav, dok se govornicima hrvatskoga pritom ostavlja sloboda izgovora što se tonova tiče,

ovisno o tome koliko ih imaju u vlastitu govornom repertoaru.³⁹ Na segmentalnoj razini nizozemske foneme i varijantne alofone prilagođavamo hrvatskima kombinirajući fonetska i fonološka rješenja, pri čemu se vodimo načelom čuvanja što više izvornih obilježja izgovora, uz što manje opterećenja artikulatornim mogućnostima govornika hrvatskoga, pretpostavljajući vizualni kanal kao polazišni signal govornika hrvatskoga u kontaktu s nizozemskim dijasistemom, budući da mu je još uvijek poprilično nepoznat zbog slabijega kontakta u odnosu na npr. engleski jezik.

Ponekad je poprilično nezgodno određivati „najbliži“ međusustavni par zato što neki fonemi nemaju nijednu dovoljno blisku zamjenu u međusustavu; takav je flamanski [ø:], koji pripada srednjim središnjim zaobljenim vokalima, naginjući prema prostoru visokih u vokalskome trapezu Verhoeven (2005), zbog čega fonetski ostavlja dojam vrlo blizak, ako ne i bliži, našem /u/ nego kojem od srednjih vokala.⁴⁰ Budući da ga ne možemo zamijeniti npr. produljenim alofonskim poluglasom šva, adaptiramo ga našim /o/ zato što se ipak, strogo gledano, još uvijek nalazi među srednjim vokalima, što daje mogućnosti /e o/, a odlučujemo se za /o/ zbog čuvanja obilježja zaobljenosti, koje se, prema onomu što kaže Stroop (1998), ističe kao važno obilježje prednjih zaobljenih vokala.⁴¹ Tako smo i nizozemski visoki prednji zaobljeni /y:/ adaptirali samo kao visoki stražnji zaobljeni /u/, iako se u vokalskome prostoru nalazi više na strani prednjih nego stražnjih vokala i dosad se u našim priručnicima adaptirao ili samo kao /i/ ili dvostrukostima kao /i/ ili /u/ (usp. AS: 194 i BMM: 266). To nam se također čini prikladnijim rješenjem za pravopisne opise jer nizozemska grafija taj fonem bilježi grafemima <uu> i <u>. Sličnu priču ima i flamanski visoki prednji zaobljeni [ɣ], dok je njegov nizozemski dijafonski parnjak [ɣ] u prostoru srednjih zaobljenih vokala (prema Gussenhoven 1992), što bi mu davalo četiri podjednake mogućnosti adaptacije: /e o i u/, no biramo također samo /u/ kao njegov međusustavni par po istim principima kao i prethodna dva prednja zaobljena vokala. Isto vrijedi i za flamanske duge [e:] i [o:], koji su na vokalskome trapezu, zapravo, među visokim vokalima, što bi izvornomu govorniku hrvatskoga moglo zvučati podjednako blizu srednjemu /e/ kao i visokome /i/, odnosno

³⁹ Pojam *hiperdiferencijacije* prema Weinreich (1953) (usp. Štebih Golub 2010: 40).

⁴⁰ Na kraju potpoglavlja vokalski trapez hrvatskoga s kojim smo uspoređivali vokalske trapeze za nizozemsku i flamansku varijantu.

⁴¹ Prema Stroop (1998) stražnjim je vokalima zaobljenost redundantno obilježje, no u prednjih je neizostavno; bez zaobljenosti prednji zaobljeni *uu*, *eu*, *u* izgubili bi svoj identitet i stopili se s ostalim prednjim vokalima: „Nezaobljenost je u ovim slučajevima stoga ‘nedopustiva’, u svakom je slučaju manje poželjna. Zaobljenost zahtijeva dodatan napor i pažnju. No s druge je strane zaobljenost (labijalizacija) pri određenom broju prednjih vokala nužna, ako ne želite da vas pogrešno razumiju; razlika mora ostati prisutna“ (*op. cit.*: 31).

srednjemu /o/ i visokome /u/, no tu također zadržavamo njihovu fonološko-grafijsku vezu s /e:/ i /o:/.

S druge su se strane neka rješenja mogla vrlo elegantno izvesti, npr. nizozemski dijafonski parnjak spomenutom flamanskom [ø: - øʏ], kojemu nalazimo četiri moguće kombinacije s obzirom na prethodna rješenja: /ei oi eu ou/, a odabiremo /eu/ zato što ovoga puta nije potrebno početnu točku poludiftonga /ø/ adaptirati kao zaobljeni /o/, budući da će mu zaobljenost naglasiti završna točka /ʏ/, a takvo je rješenje u skladu i s nizozemskom grafijom jer se najčešće bilježi grafemskim skupom <eu>.

Diftonzi su očekivano bili zahtjevnija skupina za određivanje međusustavnih parova; dok je flamanski dijafonski parnjak nizozemskoga diftonga /ei/ nesumnjivo i isključivo /ei/, odnosno /ej/ prema oba pristupa, nizozemski bi fonološki također trebao biti /ej/, no prema vokalskom trapezu Gussenhoven (1992), i prema općemu načelu snižavanja diftonga u toj varijanti širenjem karakteristika PN-a, taj vokal počinje dovoljno nisko da bismo ga mogli transkribirati kao /ai/, odnosno /aj/, iako se na tom prikazu ne nalazi baš toliko nisko da bi se podudarao u potpunosti s našim /a/. Budući da je rečeno da su i jedan i drugi alofon toga diftonga idealni odnosno ekstremni ostvaraji, i da ne izgovaraju svi govornici nizozemskoga spomenuti diftong toliko nisko, a ni toliko fonološki idealno, zasad ostavljamo obje mogućnosti, s naglaskom na činjenici da se radi o svojstvu (još uvijek) supstandardne nizozemske izgovorne varijante te skalarnome tipu alofonskih varijacija.

Da nesuglasja u glasovnoj adaptaciji diftonga ima i u pravopisima, svjedoče dvostruka rješenja AS <ej> / <oj> za nizozemski diftong /œ̃y/, a mogla su se dobiti usporedbom fonoloških opisa na temelju kojih bi se pretpostavila rješenja /e/ ili /o/ za srednju središnju zaobljenu točku diftonga /œ̃/, dok bi se završna točka diftonga, zapisana kao visoki prednji zaobljeni /y:/ prema fonološkim opisima adaptirala kao /i/ (rekli smo da je za taj nizozemski fonem opravdan /i/ i /u/, što bi teoretski davalo još dvije moguće kombinacije /eu/ i /ou/), u pismu kombinacije /ei/ i /oi/ prelaze u <ej> i <oj> pa dobivamo rješenja poput *Johan Cruyff* /'krojf/ i *Patrick Kluyvert* /'klojfert/ za /'krœ̃yf/ i /'klœ̃yfɛrt/, koja se tako čuju i u medijima. Koliko god fonetski neprepoznatljivo zvučala takva rješenja, ona nisu ni po čemu lošija od bilo koje druge navedene kombinacije prema trenutno nam dostupnim metodama usporedbe.

S druge strane imamo rješenje <auj> prema BMM, koje se više oslanja na perceptivni, odnosno fonetski dojam diftonga; ako pogledamo gdje se točno u vokalskome trapezu nalazi taj nizozemski, odnosno flamanski diftong (mjesto su im gotovo identična, sa zanemarivim

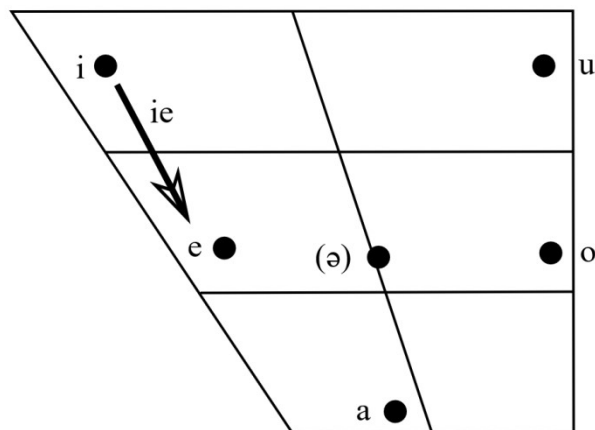
dijasistemskim razlikama), primijetiti ćemo da su im početne točke u prostoru niskih vokala, što opravdava njihovu početnu točku /a/, drugi im je dio već opravdana spomenuta mogućnost adaptacije /y:/ kao /u/, a dodatak /j/, iako se čini suvišnim jer od diftonga stvara triftong, zapravo vrlo dobro upotpunjuje zvučni dojam koji ostavlja taj nizozemski diftong. Nije posve nužan, no uklapa se u međusustav nizozemskoga i hrvatskoga budući da se dodavanjem /j/ ujedno razlikuje od sličnoga nizozemskog diftonga /au/, koji je mnogo jasniji kandidat za međusustavni par /au/. Ovisno o tome koliko važnim smatramo čuvanje te razlike u odnosu na pojednostavnjivanje međusustava za korisnike pravila, možemo ga adaptirati kao /auj/ ili samo kao /au/.

Istim se principom može i ne mora naglasiti dijasistemska razlika između zvučnih i bezvučnih frikativa; mogli bismo dijafonski par [f - v] prenijeti u međusustave, pa će nizozemska varijanta imati bezvučni labio-dentalni frikativ /f/ za svaki fonem /v/, dok će flamanska zadržati njegovu zvučnu inačicu, koju onda adaptiramo u naš labio-dentalni aproksimant /v/ jer mu je najbliža zvučna zamjena u fonološkome sustavu. Također bismo mogli razlikovati zvučne i bezvučne alofonske inačice dijasistema pod krovnom fonemom /ɣ/; ako su izgovorene kao jedna od zvučnih, adaptirali bismo ih kao zvučni velarni okluziv /g/, što je i grafijski najbliže nizozemskomu bilježenju zvučnih inačica <g>, dok bismo bezvučne adaptirali kao bezvučni velarni frikativ /x/. Budući da se pod krovnom fonemom /ɣ/ krije zaista mnogo različitih alofona, od uvularnih do palato-velarnih, u spontanoj bi se adaptaciji temeljenoj na auditivnome polazišnom signalu moglo očekivati više mogućnosti adaptacije, npr. flamanski bezvučni palatalni, odnosno palato-velarni frikativ [ç] govornik hrvatskoga mogao bi smjestiti uz naš bezvučni postalveolarni frikativ /ʃ/, dok bi njegovu zvučnu varijantu [j] mogao čuti kao zvučni postalveolarni frikativ /ʒ/, što su druge po redu najbliže zamjene tim alofonima, ako ne računamo ranije spomenute alofonske iz trećega poglavlja.

Razliku zvučnosti u dijafonskim parovima [f - v] ovdje ćemo zadržati radi ukupna zvučnoga dojma varijanata, dok ćemo istu razliku u svim alofonskim dijasistemskim parovima [ɣ - x] svesti na ionako učestalije bezvučne varijante u oba sustava, odnosno u prvome si možemo priuštiti razlikovanje dviju varijanata na temelju zvučnosti, no drugo bi već iziskivalo više informacija od potencijalnoga korisnika pravila nego što mu ih možemo pretpostaviti dostupnima, pa ćemo ju pojednostavniti na naš bezvučni velar /x/. Što se tiče konsonanata, njih je generalno bilo lakše adaptirati na temelju fonološkoga načela, no spontana bi adaptacija govornika kojima bi polazišni signal bio auditivni, bez prethodna znanja o grafijskome obliku imena, mogla pokazati više varijacija u odnosu na ovdje

sakupljene medijske, koji vjerojatno barem raspolažu zapisanim imenima, ako im već nisu uvijek polazišni signal pri adaptaciji.

Kako smo vidjeli na temelju nekoliko reprezentativnijih primjera, problem adaptacije fonema i alofona iz jednoga sustava u drugi, prije svega, podrazumijeva puno kompromisa, ne samo između segmentalne i suprasegmentalne razine nego i unutar tih razina na svakome pojedinačnom pravilu. Kada bi, recimo, dostupne bile preciznije mjere razlikovnih obilježja koje bi nas obavještavale ne samo o tome ima li određeni fonem u određenome jeziku određena obilježja ili ih nema nego i o tome *koliko* taj fonem doista ima od obilježja koja ga određuju u svakome pojedinom jeziku, kako su, nevezano uz ovu temu, predložili Chomsky i Halle (1991) u *The Sound Pattern of English*, možda bismo lakše mogli usporediti potencijalne fonemske ekvivalente i smanjiti problem višestrukih rješenja.⁴² Dotad, i ako i tada, nema druge nego snalaziti se s podacima koje imamo najbolje što možemo; oslanjati se na relativiziranje postavki, kombiniranje rješenja te se oboružati strpljenjem.

Slika 10. Hrvatski vokalski trapez (Landau et al. 1999: 67)

5. 3. Adaptacijska pravila nizozemskoga jezika u hrvatski s obzirom na dvije izgovorne varijante

Ova su pravila načinjena za govornike hrvatskoga koji nisu upoznati s izgovorom nizozemskoga kako bi se pomoću grafijskih oblika mogli što više približiti izvornom izgovoru

⁴² *Problem višestrukih mogućnosti rješenja* spominju npr. Herd (2005: 84) i Kang (2011: 2), a ideju kvantifikacije razlikovnih obilježja preuzimamo od Chomskyja i Hallea (1991):

$[\alpha A] > [\alpha \text{ vokalski}]$, $[\alpha B] > [\alpha \text{ konsonantski}]$, α = varijabla koja se kreće u rasponu vrijednosti specifikacija obilježja

A, B = fonološka obilježja (*op. cit.*: 169).

u većini slučajeva, budući da je i nizozemski pravopis većim dijelom fonološki. Prvi se dio odnosi na međusustav nizozemskoga i hrvatskoga te vrijedi za sva nizozemska i flamanska imena, tj. neće se puno pogriješiti ako se primjenjuju na sva imena nizozemskoga dijasistema, neovisno o njihovu specifičnu podrijetlu. Drugi se dio odnosi na specifičnosti međusustava nizozemske varijante i hrvatskoga, a treći na specifičnosti međusustava flamanske varijante i hrvatskoga; ti se dijelovi mogu primijeniti samo na imena odgovarajućeg im podrijetla te se na taj način mogu preciznije razlikovati kada je to potrebno. Pravila su načinjena na temelju ranije spomenutih postojećih pravopisnih priručnika (AS, BMM, također uz pomoć *Slovenskoga pravopisa*) te korpusa primjera skupljenih u ovome radu.

Udvojeni vokali i konsonanti pojednostavnjuju se na jedan njihov član.

<VV> = <V>; <CC> = <C>

van Gaal, Huntelaar, Nagtzaam, Schaftenaar > *fan Hal, Huntelar, Nahtzam, Shaftenaar*

Geert, Veerle > *Hert, Verle*

Coolsaet, Vennegoor, Hooijdonk, Oorschot, Toornstra > *Kolsat, Fenehor, Hojdonk, Orshot, Tornstra*

Guus, Luuk, Ruud > *Hus, Luk, Rut*

Gullit, Hiddink, Robben, Tummers, Annemans, Marrit, Rutte > *Hulit, Hidink, Roben, Tumers, Anemans, Marit, Rute*

van den Broeck, de Coninck, Patrick, Diederick > *van den Bruk, de Konink, Patrik, Diderik*

Roelandts > *Rulants*

<ae> = <a>

Maelbeek, Vermaelen, van Avermaet, Dejaeghere, Schoenaerts > *Malbek, Vermalen, van Avermat, Dejahere, Shunarts*

<b#> = <p>

Bob, Rob > *Bop, Rop*

<c> = <k>

de Cler, Claus, Coppejans > *de Kler, Klaus, Kopejans*

<c (e, i, y)> / <sch#> = <s>

Cees, Bosch, Debusschere, Witschge > *Sejs, Bos, Debusere, Vitshe*

<d#> = <t>

Roeland, Smid, Advocaat, Ruud, Randstad-Holland > *Rulant, Smit, Atfokat, Rut, Rantstat-Holant*

<ei> / <ij> / <y> = <ej>

Sneijder, Eimers, Hagemeijer, Reiziger, Einthoven > *Snejder, Ejmers, Hahemejer, Rejziher, Eijnthoufen*

Clijsters, Stijn, Woestijne, Oosterwijk, Rijkaard > *Klejsters, Stejn, Vustejne, Oustervejk, Rejkart*

Ghyselinck, Matthysen, Thyssen > *Hejselink, Matejsen, Tejsen*

<g> / <gh> / <ch> = <h>

Bergkamp, van Gestel, Slagter, Gerolf, Greg, Dejaeghere, Ghyselinck, Gogh > *Berhkamp, fan Hestel, Slahter, Herolf, Hreh, Dejahere, Hejselink, Hoh*

Anderlecht, Michels, Baruch, Michaël, Brecht, Van Mechelen > *Anderleht, Mihels, Baruh, Mihael, Breht, Van Mehele*

<h> = <->

Bultheel, Turnhout, Reinhart, Theo, Arthur, Thomas, Thyssen, Myrthe > *Bultel, Turnaut, Rejnart, Teo, Artur, Tomas, Tejsen, Mirte*

<ie> = <i>

van Iersel, Zwarte Piet, van Persie, van der Wiel > *fan Irsel, Zvarte Pit, fan Persi, fan der Vil*

<(V)> + <ij> / <y> = <(V)j>

Hooijdonk, van Nistelrooy, Van Looy > *Hojdonk, fan Nistelroj, Van Loj*

Ako je <ng> odstupni dio sloga, transkribiramo prema pravilu <ng> = <ng>

Sche-ve-ning-en, Gro-ning-en, Ver-tongh-en, de Jong > *Shejfeningen, Hrouningen, Vertongen, de Jong*

Ako je <ng> podijeljen na dva sloga, tj. ako je <g> pristupni dio sljedećeg sloga, adaptiramo ih zasebno, <n> kao <n>, a <g> prema pravilu za adaptaciju <g>.

Hei-tin-ga, Mon-go-li-ë > *Hejtinha, Monholije*

<oe> / <(i)eu> = <u>

Poels, de Boer, Koeman, Van Groeningen > *Puls, de Bur, Kuman, Van Hruningen*

Nieuwe Maas > *Niuve Mas*

<ou> = <au>

Houkes, Boudewijn, Wout, Wouter, Frimout > *Haukes, Baudevejn, Vaut, Vauter, Frimaut*

<ph> = <f>

Philip, van Olphen > *Filip, fan Olfen*

<(V)s(V)> = <z>

Van Duysen, Van Besien, Roosegaarde, Rijksmuseum > *Van Daujzen, Van Bezin, Rouzearde, Rejksmuzejum*

<s> + <ch> = <sh>

Enschede, Schaftenaar, van Schagen, Schippers, Elsschot > *Enshedej, Shaftenar, fan Shahen, Shipers, Elshot*

<st> = <st>

Malestein > *Malestejn*

<ui> / <uy> = <auj>

Kluivert, Huizinga, Bruijsten, Buijs > *Klaujfert, Haujzinha, Braujsten, Baujs*

Cruyff, Bruyne, Kuyt, Huybrechts, Uytterhoeven, Van Rompuy > *Kraujf, Braujne, Kaujt, Haujbrehts, Aufterhuvan, Van Rompauj*

<w> = <v>

Wurm, Wim, Antwerpen, Wevers > *Vurm, Vim, Antverpen, Vejfers*

Kad se <w> nalazi između dva vokala, adaptira se prema pravilu <w> = <v>, ne adaptira se ako se nalazi na kraju riječi.

<w#> = <->

<(V)w(V)> = <v>

de Zeeuw, de Leeuw, Leeuwenhoek, Cauwelaert, Veluwe, Douwe > *de Zeu, de Leu, Leuvenhuk, Kauvelart, Fejluve, Dauve*

<x> = <ks>

Dax, Conninx, Felix, Merckx, Sterckx > *Daks, Koninks, Feliks, Merks, Sterks*

<y> = <j>

Feyenoord > *Fejenort*

A) Pravila specifična za nizozemsku varijantu

<ee> = <ej>

Neeskens, Steen, De Beemster, Beenhakker, Heemskerk, Overeem > *Nejskens, Stejn, De Bejmster, Bejnhaker, Hejmskerk, Ouferejm*

<ei> / <ij> = <aj>

Sneijder, Eimers, Hagemeijer, Reiziger, Einthoven, Malestein, Keizersgracht

> *Snajder, Ajmers, Hahemajer, Rajziher, Ajnthoufen, Malestajn, Kajzershracht*

Oosterwijk, Rijkaard, Rijksmuseum > *Oustervajk, Rajkart, Rajksmuzejum*

<eu> = <eu>

van den Heuvel > *fan den Heufel*

<oo> = <ou>

Akerboom, Nooteboom, Oosterwijk, Oosterveld, Schoot > *Akerboun, Nouteboun, Oustervejk, Ousterfelt, Shout*

<ti> (a, e, ë, us)# > ci

Brabantia, Mauritius, Sint Eustatius > *Brabancija, Mauricijus, Sint Eustacijus*

<v> = <f>

van der Vaart, te Vrede, van de Velden, van der Sar > *fan der Fart, te Frejde, fan de Felden, fan der Sar*

B) Pravila specifična za flamansku varijantu

<ee> = <e>

Molenbeek, Geeraerts, Peeters, Schaarbeek > *Molenbek, Herarts, Peters, Sharbek*

<eu> = <o>

Demeulemeester, Verbeuren > *Demolemester, Verboren*

<oo> = <o>

Waterloo, Boon, Coolsaet, Croon > *Vaterlo, Bon, Kolsat, Kron*

<ti> (a, e, ë, us)# > si

Brabantia, Mauritius, Sint Eustatius > *Brabansija, Maurisijus, Sint Eustasijus*

<v> = <v>

5. 4. Primjeri

Slijedi objašnjenje tablica primjera: u tablici A primjeri su prikupljeni internetski, uglavnom s dnevnčkih stranica HRT-a i YouTubea, a linkove na pojedinačne izvore za stupac hrvatske adaptacije navodimo u popisu literature. Prenosimo po jedan primjer različitih kombinacija izgovora, i to samo one koji su se činili relevantnijim i/ili zanimljivijim s obzirom na rečeno u teorijskome dijelu. Nastojali smo bilježiti glasove u skladu s navedenim u literaturi; u konkretnim su se ostvarajima mogla razlikovati i tri stupnja fonetske duljine (kako to npr. čini IPA-in opis nizozemskoga na Wikipediji) no zadržali smo strogu fonemsku razliku između dvije duljine tako što bismo u slučajevima kada u brzu govoru dugi vokali nisu izgovoreni tipično dovoljno dugo, zapisali pretpostavljenu fonemsku duljinu.⁴³ Što se transkripcije tiče, svjesni smo činjenice da se radi o konstrukt koliko i odrazu fonetske situacije, nastalu na temelju čitane literature, već postojećih transkripcijskih sustava jezika kojima se bavimo te izgovornih varijanata koje smo opisivali te da bi ona svakako mogla izgledati drukčije nego što je zapisana ovdje.

Izvorni izgovor mogao se naći u intervjuima s YouTubea, u kojima bi izvjestitelj (ili, ponekad, sam nositelj imena) izgovorio traženo ime, te u bazi *forvo.com*, zbog čega u nekim primjerima imamo više primjera izvornih izgovora s alofonskim varijacijama fonema, a imena čiju potvrdu izvornog izgovora nismo uspjeli pronaći u navedenim bazama, označili smo asteriskom te pretpostavili izgovorni oblik prema već opisanim fonetskim i fonološkim karakteristikama nizozemske, odnosno flamanske varijante. Doneseni su podaci izvornih izgovora najbliže što smo mogli doći do njih internetskom pretragom, no ti bi podaci bili mnogo vjerodostojniji kada bi postojale baze izvornih izgovora stranih imena izgovorene isključivo od strane njihovih nositelja, tek bismo tada doista mogli biti korektni; kako prema u literaturi navedenim specifičnostima imena tako prema njihovim nositeljima.

Budući da neki od njih imaju miješana podrijetla imena i prezimena, takva smo uvrstili prema onom kako ih izgovaraju govornici nizozemskoga, bez obzira na podrijetlo stranoga dijela imena, odnosno kriterij nam je pri odabiru primjera bio prikupiti što više nizozemskih i flamanskih, pod uvjetom da se barem djelomično moraju i doimati njihovima.⁴⁴ Primijetit

⁴³ https://en.wikipedia.org/wiki/Dutch_phonology

Odatle preuzimamo i transkripciju triju nizozemskih poludiftonga [eɪ, øɣ, oʊ].

⁴⁴ Ovdje bi bilo potrebno zagledati u etimologiju svakoga pojedinačnog imena, a budući da su nam dostupni bili samo internetski izvori provjere podrijetla te vlastita jezična intuicija, izbor je primjera utoliko i manjkav.

ćemo da pritom možemo izdvojiti tri različita scenarija: jedan je od njih ime koje podrijetlom potpuno pripada jezičnoj zajednici čiji izgovor istražujemo, a ono se može izgovarati po općim pravilima za taj jezik (što bi bio idealan slučaj primjera, npr. *Klaas Jan Huntelaar* ['kla:s 'jan 'hyntəla:r] ili *Jan Ghyselink* ['jan 'xɛisɛlnɪŋk]) ili sadržavati neke izgovorne specifičnosti koje ne bismo mogli pretpostaviti na temelju pravila.

S druge strane imamo imena miješanoga podrijetla, koja se izgovaraju prema prvom uzorku, s razlikom u stranome podrijetlu jednoga dijela imena, koje će vjerojatno imati isti obrazac izgovora prethodnoga slučaja, samo će se taj uzorak odnositi i na strani jezik kojemu djelomično pripada, što dodatno usložnjuje situaciju. Takvih smo također unosili primjere onako kako im nizozemski govornici izgovaraju ime, npr. *Ian Meierdres* čulo se samo kao ['i:ɛn], dakle prema engleskom jeziku, dok *Jordy van Oorschot* izgovaraju kao ['jɔrdi:], a katalonski bi se izgovaralo [ʒɔrdi:],⁴⁵ odnosno kako im govornici flamanske varijante izgovaraju imena, npr. *Louis Paul Boon* izgovoreno je kao ['paul] i ['po:l], dok se *Angela Malestein* izgovorilo ['andzɛla:], no prema pravilima izgovora za nizozemski dijasistem to bi prije bilo ['aŋxɛla:] ili *Greg van Avermaet*, koji se čuo i kao ['çrɛç] i ['grɛç].⁴⁶ Treći bi slučaj bilo potpuno strano ime nekoga od pripadnika toj zajednici, pa mu se ime može izgovarati izvorno prema pravilima jezika kojemu etimološki pripada ili prema pravilima jezika skupine kojoj nositelj po svemu ostalome pripada, a njih nismo uvrštavali u tablice.⁴⁷

Duljinu vokala bilježimo u preskriptivno adaptiranim oblicima, pri razmatranju konkretnih medijskih ostvaraja uzimali smo u obzir samo mjesto naglaska. Iako su neki primjeri očigledno bili nastali na temelju lapsusa pri čitanju, doneseni su ipak radi njihova preskriptivna adaptacijskoga oblika, i to samo onda kada je to bio jedini način da se upotrijebi određeni primjer. Ponekad su nizozemska i flamanska imena izgovorena pokušajem imitacije izvornoga fonema (ili se barem tako činilo), pa smo ih zapisali odgovarajućim IPA-inim simbolima u nizozemskoj fonologiji, kao npr. *Mitch Bruijsten* ['mitʃ 'brœystən] > ['mitʃ 'bry:stɛn], izgovoreno s nehrvatskim fonemom, najbližim nizozemskomu /y:/ od simbola

⁴⁵ <https://en.wiktionary.org/wiki/Jordi> [21. 08. 2017.], opaska prof. dr. sc. I. Markovića.

⁴⁶ Takvi detalji poprilično mijenjaju njihov adaptirani oblik, npr. da se *Charlon Kloof* u jednom intervjuu nije sam predstavio kao ['ʃarlən 'klo:f], pretpostavili bismo mu prije tipičan nizozemski izgovor ['kloʊf], a razlika između *Klof* i *Kloof* odrazila bi se i u pravopisnim priručnicima.

⁴⁷ O tome Ivas (2003): "Posebno su zanimljive dvojbe oko imena migranata. Doseljenici čuvaju svoja imena u novoj sredini, ali u prilagođenom obliku, pa u jednom, prijelaznom periodu te osobe imaju imena s dva oblika – izvornim (starim, primarnim) i prilagođenim (novim, sekundarnim). Dvojba je dakle prema kojem od dva oblika prilagoditi imena osoba čija imena primamo posredstvom drugog jezika u kojem su se i same udomaćile promijenivši državljanstvo – one ili njihovi preci. Tu bi rješenja mogla biti različita od osobe do osobe, ovisno o tome koliko se nositelj udomaćio" (*op. cit.*: 11). Zato bi nam bilo veoma važno znati kako svaki pojedinac izgovara vlastito ime, uz informaciju o njegovoj nacionalnosti.

kojima smo u vlastitu transkripcijskom sustavu raspolagali. Isto smo učinili sa simbolima s kojima je hrvatski bio u „fonološkoj prednosti“, npr. palatalima, koje nizozemski ima samo kao alofone u sustavu, i nisu baš posve jednaki našima, no zabilježili smo ih našim najbližim simbolima za palatale, npr. *Lonneke Slöetjes* ['lɔnəkɛ 'slɔtɛs].

U tablici B primjeri su prikupljeni radiotelevizijski, odnosno tu se nalaze primjeri za koje nemamo potvrdu u internetskim izvorima jer se uglavnom radilo o primjerima prof. dr. sc. I. Markovića najčešćih adaptacija poznatih nizozemskih imena tijekom godina praćenja medijskih sportskih izvještaja ili o vlastitu praćenju izgovora imena tijekom Olimpijskih igara 2016., Eurosonga 2016. te ponekim radiovijestima.

Tablica C svojevrsan je dodatak radi simetrije u količini nizozemskih i flamanskih imena, budući da smo s nizozemskima ipak nešto upoznatiji u odnosu na flamanska, a sadrži neka od, govorniku hrvatskoga možda nešto kompleksnijih, flamanskih imena s Wikipedijine stranice poznatih Flamanaca i njihove pravopisne transkripcijske oblike, načinjene u skladu s opisom koji slijedi nakon te tablice, no za nijansu detaljnija od samih adaptacijskih pravila jer bilježimo mjesto naglaska i duljinu vokala, tako da su adaptirani pravopisni oblici u toj tablici prijelazni oblici između onih zapisanih IPA-om i kasnijih pravopisno prilagođenih oblika.

A) Primjeri prikupljeni internetski

Izvorni izgovorni oblici nizozemske varijante	Adaptirani oblici	Ostvaraji u izvorima	Naslov priloga i datum
<i>Kees Akerboom</i> ['keɪs 'a:kəboʊm]	/ˈkeɪs 'ākerboum/	A ⁴⁸ ['akerboma]	Hrvatska vs Nizozemska, EP 2015 11. 9. 2015.
<i>Marco van Basten</i> ['ma:ɪkoʊ fan 'bastən] ['mɑrkəʊ fan 'bastən]	/ˈmarkou fan 'basten/	['marko fan 'basten] ['marko van 'basten]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>De Beemster</i> [də 'beɪmstɛɪ]	/de 'beɪmster/	L ['beɪmstru]	Školski sat HRT-a: Nizozemska
<i>Dennis Bergkamp</i> ['denɪs 'bɛɾɣkɑmp] ['denəs 'bɛɾɣkɑmp]	/ˈdenɪs 'berxkamp/	['denɪs 'berkamp]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.

⁴⁸ Oznaka padeža.

<i>Frank de Boer</i> [ˈfrɑŋk də ˈbuːɪ]	/ˈfrank de ˈbūr/ A [ˈfrɛŋka de ˈbura]	[ˈfrɑŋk de ˈbur] A [ˈfrɛŋka de ˈbura]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Maarten Brekermans*</i> [ˈmaːrtən ˈbrɛɪkəlmɑns]	/ˈmārten ˈbrɛɪkəlmɑns/ I [ˈbrɛɪkəlmɑns]	[ˈbrɛɪkəlmɑns]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Mitch Bruijsten</i> [ˈmitʃ ˈbrœy̯stɛn]	/ˈmitʃ ˈbraujstɛn/ I [ˈmitʃ ˈbrɔyːstɛn]	[ˈbrɔyːstɛn] I [ˈmitʃ ˈbrɔyːstɛn]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Tim de Cler</i> [ˈtɪm də ˈkleːɾ]	/ˈtɪm de ˈklɛr/ I [ˈtɪm de ˈkɛlɛr]	[ˈtɪm de ˈkɛlɛr]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Johan Cruyff</i> [ˈjoːɦɑn ˈkrœy̯f] [ˈjoːɦɑn ˈkrœy̯f]	/ˈjōɦɑn ˈkrau̯ɪf/ I [ˈjōɦɑn ˈkro̯ɪf]	[ˈjōɦɑn ˈkro̯ɪf]	Premينو veliki Johan Cruyff 24. 3. 2016.
<i>Tony Demelinne</i> [ˈtoʊniː deɪmɛˈlɪnɛ]	/ˈtouni deɪmɛˈline/ D [ˈtoniju ˈdemelinu]	[ˈtoni demɛˈlin] D [ˈtoniju ˈdemelinu]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Chris Eimers</i> [ˈkris ˈeɪmɛrs]	/ˈkris ˈajmɛrs/ /ˈkris ˈejmɛrs/ D [ˈkrisu ˈejmersu]	[ˈkris ˈajmɛrs] D [ˈkrisu ˈejmersu]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Enschede</i> [ˈɛnsxədəɪ] [ˈɛnsχədəɪ]	/ˈɛnsxədəj/ L [ˈɛnfɛdeu]	L [ˈɛnfɛdeu]	Euromagazin: Projekt „Uši širom otvorene“ – studijski posjet Nizozemskoj, travanj 2011. 2. 5. 2013.
<i>Feyenoord</i> [ˈfɛjənoːɪ] [ˈfɛjənoːrt]	/ˈfajɛnōrt/ /ˈfɛjɛnōrt/ G [ˈfajnorda]	G [ˈfajnorda]	Nezadrživi Kramarić hat-trickom uništio Feyenoord! 23. 10. 2014.
<i>Yannick Franke</i> [ˈjanɪk ˈfrɑŋkə]	/ˈjanɪk ˈfranke/ A [ˈfrɑŋkə]	[ˈfrɑŋkə]	Hrvatska vs Nizozemska, EP 2015 11. 9. 2015.
<i>Louis van Gaal</i> [luːviː fan ˈɣɑːl]	/luːvī fan ˈxāl/ A [ˈfan ˈgala] [ˈluis fan ˈxal]	A [ˈfan ˈgala] [ˈluis fan ˈxal]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Boet van Gestel*</i> [ˈbuːt fan ˈɣɛstɛl]	/ˈbūt fan ˈxɛstɛl/ I [ˈfan ˈxɛstɛlom]	I [ˈfan ˈxɛstɛlom]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Theo van Gogh</i> [ˈtɛjoː fan ˈxɔχ]	/ˈtɛjō fan ˈxox/ A [ˈtea van ˈxoxa]	A [ˈtea van ˈxoxa]	HRT Horizonti: Nizozemska 2 10. 10. 2012.

<i>Diederick Hagemeyer</i> [ˈdiːdərik ˈɦaːɣəməjəɪ] [ˈdiːdərik ˈɦaːɣəməjəɐ]	/ˈdīdɛrɪk ˈxāxɛmajɛr/ /ˈdīdɛrɪk ˈxāxɛmɛjɛr/	[ˈdīdɛrɪk ˈxagɛmajɛr]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>John Heitinga</i> [ˈdʒɔn ˈɦɛɪtɪŋaː]	/ˈdʒɔn ˈxajtɪnχā/ /ˈdʒɔn ˈxɛjtɪnχā/	[xɛjˈtɪŋga]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Ivy van den Heuvel</i> [ˈajviː vɑn dɛ ˈɦøʋfɛl]	/ˈajvī fɑn dɛn ˈxɛufɛl/	[fɑn dɛn ˈxujvɛl]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Jan Vennegoor of Hesselink</i> [ˈjan ˈfɛnəɔːr ɔf ˈɦɛsəlɪŋk]	/ˈjan ˈfɛnɛχɔr ɔf ˈxɛsɛlɪŋk/	[ˈjan ˈvɛnɛgɔr ɔf ˈxɛsɛlɪŋk]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Guus Hiddink</i> [ˈɣyːs ˈɦɪdɪŋk]	/ˈxūs ˈxidɪŋk/	[ˈgus ˈxidɪŋk] [ˈxus ˈxidɪŋk]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Hoge Veluwe</i> [ˈɦoʋχə ˈvɛɪlʋə] [ˈɦoʋχə ˈfɛɪlʋə]	/ˈxouxɛ ˈfɛjluvɛ/	[ˈxogɛ vɛˈluvɛ]	Školski sat: Nizozemska 14. 6. 2016.
<i>Pierre van Hooijdonk</i> [ˈpjɛːr fɑn ˈɦoːjdɔŋk]	/ˈpjɛr fɑn ˈxɔjdɔŋk/	[ˈpjɛr fɑn ˈxujdɔŋk] [fɑn ˈxɔjdɔŋk] [ˈpjɛr vɑn ˈxɔjdɔŋk]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Levi Houkes</i> [ˈlɛɪfiː ˈɦaukəs]	/ˈlɛjfi ˈxaukɛs/	[ˈlɛvi ˈxuks] A [ˈxukɛsɑ]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Klaas Jan Huntelaar</i> [ˈklaːs ˈjan ˈɦyntɛlaːɾ] [ˈklaːs ˈjan ˈɦyntɛlaːr]	/ˈklās ˈjan ˈxuntɛlār/	[ˈklas ˈjan ˈxuntɛlar]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Jeffrey van Iersel</i> [ˈdʒɛfriː fɑn ˈiːɾsɛl]	/ˈdʒɛfri fɑn ˈɪrsɛl/	[ˈdʒɛfri fɑn ˈɪrsɛl]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Luuk de Jong</i> [ˈlyːk dɛ ˈjɔŋ]	/ˈlūk dɛ ˈjɔŋ/	[dɛ ˈjɔŋg]	Francuska pobijedila Nizozemsku 3 : 2, igrači odali počast Cruyffu 25. 3. 2016.
<i>Wim Jonk</i> [ˈvɪm ˈjɔŋk]	/ˈvɪm ˈjɔŋk/	[ˈvɪm ˈjɔŋk]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.

<i>Keizersgracht</i> [ˈkɛizərsɣrɑχt] [ˈkɛizəɪsɣrɑχt]	/ˈkajzərsɣrɑχt/ /ˈkɛjzərsɣrɑχt/	[ˈkajzərsɣrɑχt]	Školski sat: Nizozemska 14. 6. 2016.
<i>Charlon Kloof</i> [ˈʃarlən ˈkloːf]	/ˈʃarlən ˈklōf/	[ˈklof]	Hrvatska vs Nizozemska, EP 2015 11. 9. 2015.
<i>Patrick Kluyvert</i> [ˈpɛtrɪk ˈklœyfɛrt] [ˈpɛtrɪk ˈklœyvɛrt]	/ˈpɛtrɪk ˈklaɯfɛrt/	[ˈkloɯfɛrt] I [ˈpatrikɔm ˈkloɯfɛrtɔm] [ˈpatrik ˈkloɯvɛrt]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Ronald Koeman</i> [ˈrɔnɑlt ˈkuːmɑn] [ˈroːnɑlt ˈkuːmɑn]	/ˈronɑlt ˈkūmɑn/	[ˈronɑld ˈkuman]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Mauritshuis</i> [ˈmaʊrɪtʃɦœys] [ˈmaʊrɪtʃɦœys]	/ˈmaʊrɪtʃɦœys/	[mauˈrɪtʃɦœys]	Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti 13. 4. 2016.
<i>Ian Meierdres</i> [ˈiːən ˈmeɪɛrdres]	/ˈiːən ˈmajɛrdres/ /ˈiːən ˈmeɪɛrdres/	[ˈjan ˈmeardres]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Nardo Nagtzaam</i> [ˈnaːrdoː ˈnɑxtzɑːm] [ˈnaːɪdoʊ ˈnɑxtzɑːm]	/ˈnɑrdou ˈnɑxtzɑm/	[ˈnɑktzɑm]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Johan Neeskens</i> [ˈjoːɦɑn ˈneːskɛns] [ˈjoːɦɑn ˈneɪskɛns]	/ˈjōxɑn ˈneɪskɛns/	[ˈneskɛns]	Premينو veliki Johan Cruyff 24. 3. 2016.
<i>Cees Nootboom</i> [ˈseːs ˈnoʊtboʊm] [ˈseɪs ˈnoʊtboʊm]	/ˈsējs ˈnouteboum/	[ˈsez ˈnotebom]	Nizozemski književnik Cees Nootboom u Zagrebu 4. 3. 2016.
<i>Arthur Numan</i> [ˈɑːtɪːɪ ˈnyman]	/ˈɑrtūr ˈnumɑn/	[ˈnumɑn]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Jordy van Oorschot</i> [ˈjɔrdiː vɑn ˈoːɪsxɔt]	/ˈjɔrdi fan ˈōrsxɔt/	[ˈjɔrdi vɑn ˈorskɔt] [fan ˈorskɔt]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.

<i>Joey Oosterveld</i> [ˈdʒoʊi: ˈoʊstərveɪt]	/ˈdʒoʊi ˈoʊstərfeɪt/ [ˈostərveɪd]	[ˈostərveɪd]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Martijn Oosterwijk</i> [ma:rˈteɪn ˈoʊstərveɪk]	/mārˈtajn ˈoʊstərveɪk/ /mārˈtejn ˈoʊstərveɪk/	[ˈmartejn ˈostərveɪk] [ˈmartin ˈostərveɪk] [ˈmartin ˈostərveɪk]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Oranje-Nassau</i> [ɔˈraŋə ˈnasau]	/oˈraŋə ˈnasau/	[oˈrandʒ ˈnasau]	Školski sat: Nizozemska 14. 6. 2016.
<i>Marc Overmars</i> [ˈmark ˈoʊfərmars]	/ˈmark ˈoʊfərmars/	[ˈmark ˈovermars]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Marco Postma*</i> [ˈmarko: ˈpɔstma]	/ˈmarko ˈpostma/	[ˈmarko ˈpostma]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Randstad-Holland</i> [ˈrantstat ˈɦɔlant]	/ˈrantstat ˈxolant/	[ˈrantʃtat ˈxoland]	Školski sat: Nizozemska 14. 6. 2016.
<i>Michael Reiziger</i> [ˈmajkl ˈreɪzɪɹər] [ˈmajkl ˈreɪzəʒər]	/ˈmajkl ˈrajzɪxər/ /ˈmajkl ˈrejzɪxər/	[ˈrajzɪgər] [ˈmixael ˈrajtsɪgər]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Rob Rensenbrink</i> [ˈrɔp ˈrɛnsɛnbriŋk]	/ˈrɔp ˈrɛnsɛnbriŋk/	A [ˈrɛnsɛnbriŋka]	Premينو veliki Johan Cruyff 24. 3. 2016.
<i>Johnny Rep</i> [ˈdʒɔni: ˈrɛp]	/ˈdʒɔni ˈrɛp/	A [ˈrɛpa]	Premينو veliki Johan Cruyff 24. 3. 2016.
<i>Frank Rijkaard</i> [ˈfrɑŋk ˈreɪka:ɪt]	/ˈfrɑŋk ˈrajkɑ:ɪt/ /ˈfrɑŋk ˈreɪkɑ:ɪt/	[ˈfrɑŋk ˈrajkɑ:ɪt]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Rijksmuseum</i> [ˈreɪksmyzeɪjəm] [ˈreɪksmyzeɪjəm] [ˈreɪksmyzeɪjəm]	/ˈrajksmyzeɪjəm/ /ˈreɪksmyzeɪjəm/	[ˈreɪksmyzeɪjəm]	Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti 13. 4. 2016.
<i>Daan Roosegaarde</i> [ˈda:n ˈroʊzəga:ɪdə] [ˈda:n ˈroʊzəʒa:ɪdə]	/ˈdɑn ˈrouzɛxɑ:ɪdɛ/	[ˈdan ˈrozɛgarde] [ˈrozɛgarde]	Intervju s nizozemskim umjetnikom i inovatorom Daanom Roosegaardeom 12. 11. 2015.

<i>Mark Rutte</i> [ˈmɑrk ˈrʏtə] [ˈmɑrk ˈrʏtə] ⁴⁹	/ˈmɑrk ˈrute/	G [ˈmɑrkɑ ˈruteɑ]	HRT Horizonti: Nizozemska 19. 9. 2012.
<i>Diederik Samsom</i> [ˈdiːdɛrɪk ˈsɑmsɔm] [ˈdiːdɛrɪk ˈsɑmsɔm] ⁵⁰	/ˈdīdɛrɪk ˈsɑmsɔm/	[ˈdajdɛrɪk ˈsɑmsɔm]	Euranet plus: Nizozemska predlaže novi plan za rješavanje izbjegličkog pitanja 31. 1. 2016.
<i>Edwin van der Sar</i> [ˈɛtʋɪn fɑn dɛr ˈsɑːr] [ˈɛtʋɪn vɑn dɛr ˈsɑːr]	/ˈɛtʋɪn fɑn dɛr ˈsɑr/	[fɑn dɛr ˈzɑr]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
		[ˈɛdʋɪn vɑn dɛr ˈsɑr] [ˈɛdʋɪn fɑn dɛr ˈsɑr]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Roeland Schaafenaar*</i> [ˈruːlɑnt ˈsxɑftɛnɑːr]	/ˈrūlant ˈsxɑftɛnār/	[ˈʃɑftɛnɑr]	Hrvatska vs Nizozemska, EP 2015 11. 9. 2015.
<i>Clarence Seedorf</i> [ˈklɛrɛns ˈseɪdɔrf]	/ˈklɛrɛns ˈseɪdɔrf/	[ˈklɛrɛns ˈzɛdɔrf] [ˈsɛdɔrf]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Arvin Slagter</i> [ˈɑːrʋɪn ˈslɑxtɛr] [ˈɑːrʋɪn ˈslɑxtɛr]	/ˈārʋɪn ˈslaxtɛr/	[ˈslaxtɛr]	Hrvatska vs Nizozemska, EP 2015 11. 9. 2015.
<i>Wesley Sneijder</i> [ˈvɛsliː ˈsnɛɪdɛr] [ˈvɛsliː ˈsnɛɪdɛr] [ˈvɛsliː ˈsnɛɪdɛr]	/ˈvɛslī ˈsnajdɛr/ /ˈvɛslī ˈsnɛjdɛr/	[ˈsnajdɛr]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Jaap Stam</i> [ˈjaːp ˈstɑm]	/ˈjāp ˈstɑm/	A [ˈjɑpɑ ˈstɑmɑ]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Jan Steen</i> [ˈjan ˈstɛɪn]	/ˈjan ˈstɛjn/	[ˈstɛn]	Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti 13. 4. 2016.

⁴⁹ Varijanta sa šva opaska je mr. sc. R. Lučića.

⁵⁰ Varijanta sa šva opaska je mr. sc. R. Lučića.

<i>Jens Toornstra</i> [ˈjɛns ˈtoːrɒnstrɑ]	/ˈjɛns ˈtɔrnstra/	[ˈjɛns ˈtornstra]	Nezadrživi Kramarić „ <i>hat-trickom</i> “ uništio Feyenoord! 23. 10. 2014.
<i>Erik Tummers</i> [ˈɛːrɪk ˈtʏmɔrs]	/ˈɛrɪk ˈtʏmers/	[ˈerik ˈtumers]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Dax van de Velden*</i> [ˈdaks fan də ˈfɛldən]	/ˈdaks fan de ˈfɛlden/	[fan de ˈvelden]	Nizozemska – Hrvatska 0:4 23. 4. 2014.
<i>Johannes Vermeer</i> [joːˈɦanəs fərˈmeɪr] [joːˈɦanəs vɛrˈmeɪr] [joːˈɦanəs vɔrˈmeɪr]	/jōˈxanɛs fɛrˈmeɪr/	[vɛrˈmɛr]	Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti 13. 4. 2016.
<i>Mitchell te Vrede</i> [ˈmɪtʃəl tɛ ˈfrɛɪdə]	/ˈmɪtʃɛl tɛ ˈfrɛɪdə/	[ˈmɪtʃɛl tɛ ˈvredɛ]	Nezadrživi Kramarić <i>hat-trickom</i> uništio Feyenoord! 23. 10. 2014.
<i>Geert Wilders</i> [ˈɣɛːrt ˈvɪldərs] [ˈɣɛːrt ˈvɪldəɪs]	/ˈxɛrt ˈvɪldɛrs/	[ˈxert ˈvɪldɛrs]	HRT Horizonti: Nizozemska 19. 9. 2012.
<i>Ronald Wurm</i> [ˈrɔnɑlt ˈvʏrəm] [ˈrɔnɑlt ˈvʏrm]	/ˈronalt ˈvʏrm/	[ˈvʏrm] G [ˈronalda ˈvʏrma]	Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 23. 4. 2014.
<i>Boudewijn Zenden</i> [ˈbɑudəvɛɪn ˈzɛndən]	/ˈbaudəvɛɪn ˈzɛndən/ /ˈbaudəvɛɪn ˈzɛndən/	[ˈzɛndən]	Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 11. 07. 1998.
<i>Demy de Zeeuw</i> [ˈdeːmiː də ˈzɛːu] [ˈdeɪmiː də ˈzɛːu]	/ˈdēmī de ˈzēu/ /ˈdeɪmī de ˈzēu/	[ˈdemi de ˈzɛv]	Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 6. 2. 2008.
<i>Zwarte Piet</i> [ˈzvartə piːt]	/ˈzvartɛ ˈpɪt/	[ˈʃvartɛ ˈpɪt]	Školski sat: Nizozemska 14. 6. 2016.

Izvorni izgovorni oblici flamanske varijante	Adaptirani oblici	Ostvaraji u izvorima	Naslov priloga i datum
<i>Toby Alderweireld</i>	/ˈtɔbī ˈaldɛrvɛrɛlt/	[ˈalɛr ˈvɑɪrɛld]	Uvjerljiva Italija, Belgija razočarala

['to:bi: 'aldərβe:rəlt]			13. 6. 2016.
		['tobi 'ajder 'vəjrəld] ['alder 'vəjrəld]	Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 26. 6. 2016.
		['alder 'vejrəld] [aldər 'vərəld]	Senzacionalni Wales u polufinalu Eura! 1. 7. 2016.
<i>Anderlecht</i> ['andərleçt] ['andərlext]	/ 'anderlext/	['andərlext]	Belgijski premijer: Velika mogućnost istodobnog višestrukog terorističkog napada 21. 11. 2015.
<i>Antwerpen</i> ['antβerpən]	/ 'antvərpen/	['antvərpen]	Belgija u štrajku zbog mjera štednji 15. 12. 2014.
<i>Ruben Bemelmans</i> ['ry:bən 'be:məlmans]	/ 'rūben 'bēmelmans/	A ['rubena 'bemelmansa]	Finale Davis Cup: Belgijci povelili preko Goffina, Murray izjednačio 27. 11. 2015.
<i>Pieter Brueghel</i> ['pi:tər 'brø:xəl]	/ 'pīter 'brøxel/	['brogel]	Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti 13. 4. 2016.
<i>Kevin de Bruyne</i> ['kevin də 'brœynə]	/ 'kevin de 'braujne/	[de 'brojne]	Belgija ostala u igri za osminu finala 18. 6. 2016.
		[de 'brujne]	Belgija svladala Švedsku, Ibrahimović bez pogotka 22. 6. 2016.
		['kevin de 'brujne]	Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 26. 6. 2016.
<i>Kimmer Coppejans</i> ['kimer 'kəpejans] ['kimər 'kəpejans]	/ 'kimer 'kəpejans/	['kimer 'kəpejans]	DC: Čilić donio bod Hrvatskoj, Čorić nije uspio iznenaditi Goffina 4. 3. 2016.
<i>Gent</i> ['jənt] ['xənt]	/ 'xənt/	L ['gəntu]	Finale Davis Cup: Belgijci povelili preko Goffina, Murray izjednačio 27. 11. 2015.

<i>Maelbeek/Maalbeek</i> ['ma:lbe:k]	/ 'mālbēk/	['malbek]	Masakr u Belgiji: Trojica osumnjičenih za teroristički napad u Bruxellesu 22. 3. 2016.
		[mal'bek]	U napadima sudjelovalo 5 napadača – dvojica u bijegu 24. 3. 2016.
<i>Dries Mertens</i> ['dri:s 'mɛɪtɛns] ['dri:s 'mɛɪtɛns]	/ 'drīs 'mɛɪtɛns/	['mɛɪtɛns]	Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 26. 6. 2016.
<i>Molenbeek</i> ['mo:ləmbe:k] ['mo:lənbe:k]	/ 'mōlənβēk/	['molenbek] L ['molenbeku]	Belgijski premijer: Velika mogućnost istodobnog višestrukog terorističkog napada 21. 11. 2015.
<i>Schaarbeek</i> ['sxa:rbe:k]	/ 'sxārbēk/	L ['skarbeku]	Milardović: EU puna je rupa kao švicarski sir 22. 3. 2016.
<i>Francky Vandendriessche*</i> ['frɛŋki: vanden'dri:sə]	/ 'frenkī vanden'drīse/	[fan der 'dri:] G ['frɛŋkija fan der 'dri:]	Hrvatska – Belgija 4 : 0 Maksimir/Zagreb, Kvalifikacije EP 29. 3. 2003.
<i>Thomas Vermaelen</i> ['to:mas vər'ma:lən]	/ 'tōmas 'vɛrmālen/	[fer'melen]	Uvjerljiva Italija, Belgija razočarala 13. 6. 2016.
		[fer'malen]	Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 26. 6. 2016.
		[vɛr'malen]	Senzacionalni Wales u polufinalu Eura! 1. 7. 2016.
<i>Jan Vertonghen</i> ['jan vər'tɔŋən]	/ 'jan vɛr'tɔŋən/	[fer'tɔŋən]	Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 26. 6. 2016.
		[vɛr'tɔŋən]	Senzacionalni Wales u polufinalu Eura! 1. 7. 2016.
<i>Waterloo</i>	/ 'vāterlō/	['voterlu]	Damir Matković: Waterloo – 200 godina poslije

[ˈβa:tərloː]		L [ˈvaterlou]	22. 6. 2015.
<i>Marc Wilmots</i> [ˈmark ˈvɪlmɔts]	/ˈmark ˈvɪlmɔts/	[ˈmark ˈvɪlmɔts]	Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 26. 6. 2016.
<i>Zaventem</i> [ˈza:vəntɛm]	/ˈzāventem/	[zavenˈtem]	U napadima sudjelovalo 5 napadača – dvojica u bijegu 24. 3. 2016.

B) Primjeri prikupljeni radiotelevizijski

Izvorni izgovorni oblici nizozemske varijante	Adaptirani oblici	Ostvaraji u medijima
<i>Dick Advocaat</i> [ˈdɪk ɑtʃəˈka:t]	/ˈdɪk ɑtʃəˈkāt/	[ˈdɪk ˈadvokat]
<i>Leo Beenhakker</i> [ˈleːoː ˈbeɪnɦakəɪ] [ˈleɪoː ˈbeɪnɦakəɪ] [ˈleɪoʊ ˈbeɪnɦakəɪ]	/ˈleɪoʊ ˈbeɪnɦakəɪ/	[ˈleo benˈxaker]
<i>Douwe Bob</i> [ˈdaʊvə ˈbɔp]	/ˈdaʊvə ˈbɔp/	[ˈdove ˈbob]
<i>Mark van Bommel</i> [ˈmaːrk fan ˈbɔmɐl] [ˈmark fan ˈbɔmɐl]	/ˈmark fan ˈbomel/	[ˈmark fan ˈbomel]
<i>Hiëronymus Bosch</i> [ɦɪɛˈrɔnɪmʏs ˈbɔs] [ɦɪɛˈrɔnɪmʏz ˈbɔs]	/xɪjeˈronimus ˈbos/	[xɪjeˈronimus ˈboʃ]
<i>Anne Buijs</i> [ˈanə ˈbœɪs]	/ˈane ˈbaujs/	[ˈbujs]
<i>Jeroen Dubbeldam</i> [jɛˈruːn ˈdʏbɛldam] [jəˈruːn ˈdʏbɛldam] ⁵¹	/jeˈrūn ˈdubeldam/	[jeˈrun ˈdubeldam]

⁵¹ Varijanta sa šva opaska je mr. sc. R. Lučića.

<i>Willem Einthoven</i> [ˈvɪləm ˈɛɪntɦoʊfən]	/ˈvɪləm ˈajntxoufen/ /ˈvɪləm ˈejntxoufen/	[ˈvɪləm ˈajntxoven]
<i>Ruud Gullit</i> [ˈry:t ˈɣylɪt]	/ˈrūt ˈxulɪt/	[ˈrud ˈgulɪt]
<i>Rutger Hauer</i> [ˈRʏtɣər ˈɦaʊər]	/ˈrutxer ˈxaʊər/	[ˈrutger ˈxaʊər]
<i>Femke Heemskerk</i> [ˈfɛmkə ˈɦeɪmskɛrk]	/ˈfɛmkə ˈxɛjmskerk/	[ˈxɛmskerk]
<i>Toon van Helfteren</i> [ˈtoʊn fan ˈɦɛlfɛtərən]	/ˈtoun fan ˈxɛlfɛtərən/	[ˈvan ˈxɛlfɛtərən]
<i>Richél Hogenkamp</i> [ˈrɪˌʃɛl ˈɦoʊxənkɑmp]	/riˈʃɛl ˈxouxenkɑmp/	[ˈxogenkɑmp]
<i>Johan Huizinga</i> [ˈjoːɦɑn ˈɦoɛzɪŋxɑː]	/ˈjōxɑn ˈxɑujzɪnxɑː/	[ˈɦujzɪŋgɑ] [ˈhojzɪŋgɑ]
<i>Dirk Kuyt</i> [ˈdɪrk ˈkœyt] [ˈdɪrk ˈkœyt] [ˈdɪrk ˈkœyt] [ˈdɔrk ˈkœyt] ⁵²	/ˈdɪrk ˈkɑujt/	[ˈdɪrk ˈkujt]
<i>Antonie van Leeuwenhoek</i> [ɑnˈtoʊniː fan ˈleɪʊvənɦoek] [ˈɑntoːniː van ˈleːʊvənɦoek]	/ɑnˈtouni fan ˈlejuvɛnxuk/	[ˈlɛvɛnhuk]
<i>Angela Malestein</i> [ˈɑndzɛla ˈmaːləstɛɪn]	/ˈɑndzɛla ˈmālestaj̃n/ /ˈɑndzɛla ˈmālestej̃n/	[ˈmaɫstaj̃n] [ˈmalstaj̃n]
<i>Rinus Michels</i> [ˈrɪnɪs ˈmɪxəɫs]	/ˈrɪnɪs ˈmɪxɛɫs/	[ˈrɪnɪs ˈmɪkɛɫs] [ˈrɪnɪs ˈmɪxɛɫs]
<i>Ruud van Nistelrooy</i> [ˈry:t fan ˈnɪstɛləroːj]	/ˈrūt fan ˈnɪstɛlərōj/	[ˈrud fan ˈnɪstɛləroːj] [ˈvan ˈnɪstɛləroːj]

⁵² Varijanta sa šva opaska je mr. sc. R. Lučića.

['kɥ:t fən 'nistələɔ:j]		
<i>Sanne van Olphen</i> ['sane fən 'ɔlfə] ['sanə fən 'ɔlfə] ⁵³	/ˈsane fən ˈolfen/	['sane van ˈolfen]
<i>Alistair Overeem</i> [ˈelɪstəɪ ˈoʊvərəɪm] [ˈelɪstəɪ ˈoʊfərəɪm]	/ˈelɪstər ˈoʊfereɪm/	['alɪstər ɒvər ˈem]
<i>Robin van Persie</i> [ˈrɔbɪn fən ˈpɜrsi:] [ˈrɔbɪn fən ˈpɜrsi:]	/ˈrɒbɪn fən ˈpɜrsi/	['rɒbɪn vən ˈpɜrsi] [fən ˈpɜrsi]
<i>Wout Poels</i> [ˈvɑʊt ˈpuːls]	/ˈvɑʊt ˈpʊls/	['vɒt ˈpoels]
<i>Arjen Robben</i> [ˈɑɪjə ˈrɔbə] [ˈɑɪjən ˈrɔbən]	/ˈɑrjən ˈrɒbən/	['ɑrjən ˈrɒbən]
<i>Tessa van Schagen</i> [ˈtesa fən ˈsxɑ:xən]	/ˈtesa fən ˈsxāxen/	['tesa vən ˈʃɑɡən]
<i>Dafne Schippers</i> [ˈdɑfnə ˈsxɪpɜrs]	/ˈdɑfnə ˈsxɪpɜrs/	['dɑfnə ˈʃɪpɜrs]
<i>Myrthe Schoot</i> [ˈmɪrtə ˈsxoʊt]	/ˈmɪrtə ˈsxout/	['ʃɒt]
<i>Lonneke Sløetjes</i> [ˈlɔnəke ˈslytɛs]	/ˈlɒnəke ˈsluteɪs/	['lɒnəke ˈslytjɛs] [ˈslɒtjɛs] [ˈslutjɛs]
<i>Baruch Spinoza</i> [ba:ˈrux spɪˈno:za] [ba:ˈrux spɪˈnoʊza]	/bɑˈrux spɪˈnouzɑ/	['bɑrux spɪˈnoza]
<i>Marrit Steenbergen</i>	/ˈmārit ˈstejnberxən/	['stɛnbɜrgən]

⁵³ Varijanta sa šva opaska je mr. sc. R. Lučića.

['ma:rit 'steɪnbɛɾχə]		
<i>Rafael van der Vaart</i> ['ra:fa:ɛl van der 'va:rt] ['ra:fa:ɛl fan dər 'fa:ɪt]	/ 'rāfāɛl fan der 'fārt/	['rafael van der 'vart] [fan der 'fart]
<i>Sanne Wevers</i> ['sanə 'veɪvɛɾs] ['sanə 'veɪfɛɾs]	/ 'sane 'veɪfɛɾs/	['sene 'vɪvɛɾs]
<i>Rob Witschge</i> [rɔp 'vɪtsχə]	/ 'rɔp 'vɪtsxɛ/	['rob 'vɪdʒɛ]

C) Primjeri adaptiranih flamanskih imena

Izvorni izgovorni oblici flamanske varijante	Adaptirani oblici	Pravopisno prilagođeni oblici
<i>Gerolf Annemans</i> ['çerɔlf 'anəmans]	/ 'xerɔlf 'anemans/	'Herolf 'Anemans
<i>Greg van Avermaet</i> ['çrɛç fan 'a:fɛrma:t] ['grɛç van 'a:vɛrma:t]	/ 'grɛç van 'ävermāt/	'Greg van 'Ävermāt
<i>Louis Paul Boon</i> [lu'vi: 'pɑul 'bo:n] ['lui: 'po:l 'bo:n]	/ 'luī 'pōl 'bōn/	'Luī 'Pōl 'Bōn
<i>Michaël Bultheel</i> ['mɪçɛəl byl'te:l]	/ 'mixael bul'tēl/	'Mihael Bul'tēl
<i>Walter van den Broeck</i> ['βaltɛr van dən 'bruk] ['βaltɛr van dən 'bruk]	/ 'valter van den 'bruk/	'Valter van den 'Bruk
<i>Hugo Claus</i> ['ɦyɣo: 'klaʊs] ['ɦyxo: 'klaʊs]	/ 'xuxō 'klaus/	'Huhō 'Klaus
<i>Kim Clijsters</i>	/ 'kim 'klejsters/	'Kim 'Klejsters

['kɪm 'kleɪstərs]		
<i>Rik Coolsaet</i> ['rɪk 'ko:lsɑ:t]	/'rɪk 'kōlsāt/	'Rik 'Kōlsāt
<i>Herman de Coninck</i> ['hɛrman dɛ 'ko:nɪŋk] ['hɛrman dɛ 'ko:nɪŋ]	/'xerman dɛ 'kōnɪnk/	'Herman dɛ 'Kōnɪnk
<i>Stijn Conninx</i> ['stɛɪn 'ko:nɪŋks]	/'stejn 'kōnɪnks/	'Stejn 'Kōnɪnks
<i>Reinhart Croon</i> ['rɛɪnɑ:rt kro:n] ['rɛɪnɑ:rt kro:n]	/'rejnārt 'krōn/	'Rejnārt 'Krōn
<i>Jens Debusschere</i> ['jɛns dɛ 'bysərə]	/'jɛns dɛ 'busərə/	'Jens Dɛ 'busərə
<i>Brecht Dejaeghere</i> ['brɛçt dɛ 'ja:ɣərə]	/'brext dɛ 'jāxərə/	'Breht Dɛ 'jāhərə
<i>Veerle Dejaeghere</i> ['ve:rlɛ dɛ 'ja:xərə]	/'vērle dɛ 'jāxərə/	'Vērle Dɛ 'jāhərə
<i>Ann Demeulemeester</i> ['an dɛ 'mø:lɛmɛ:stər]	/'an dɛ 'mōlɛmēstɛr/	'An Dɛ 'mōlɛmēstɛr
<i>Bart De Wever</i> ['bart dɛ 'βɛ:vər]	/'bart dɛ 'vēvɛr/	'Bart Dɛ 'Vēvɛr
<i>Willem Elsschot</i> ['βɪlɛm 'ɛlsxɔt]	/'vɪlɛm 'ɛlsxɔt/	'Vɪlɛm 'ɛlshot
<i>Dirk Frimout</i> ['dɪrk 'frɪmɑʊt]	/'dɪrk 'frɪmɑʊt/	'Dirk 'Frimɑʊt
<i>Jef Geeraerts</i> ['çɛf 'xɛ:rɑ:rts]	/'xɛf 'xērārts/	'Hɛf 'Hērārts
<i>Jan Ghyselinck</i> ['jan 'xɛɪsɛlɪŋk]	/'jan 'xɛɪsɛlɪnk/	'Jan 'Hɛɪsɛlɪnk

<i>Felix Van Groeningen</i> [ˈfɛ:lɪks vɑn ˈxru:nɪŋən]	/ˈfɛlɪks vɑn ˈxru:nɪŋən/	ˈFɛlɪks Vɑn ˈHrūnɪŋən
<i>Dirk Van Mechelen</i> [ˈdɪrk vɑn ˈmɛxɛlə]	/ˈdɪrk vɑn ˈmɛxɛlə/	ˈDɪrk Vɑn ˈMɛhɛlə
<i>Carl Huybrechts</i> [ˈka:rəl ˈɦœybrɛçts] [ˈka:rəl ˈɦœybrɛxts]	/ˈkɑrl ˈxɑujbrɛxts/	ˈKɑrl ˈHɑujbrɛhts
<i>Hugo Matthysen</i> [ˈɦyɣoː mɑˈtɛisən]	/ˈxuxō mɑˈtɛjsən/	ˈHuhō Mɑˈtɛjsən
<i>Eddy Merckx</i> [ˈɛdiː ˈmɛrks]	/ˈɛdī ˈmɛrks/	ˈEdī ˈMɛrks
<i>Oostende</i> [oːˈstɛndɛ]	/ōˈstɛndɛ/	Ōˈstɛndɛ
<i>Paul van Ostaïjen</i> [ˈpɑul vɑn oˈstɑːjɛn]	/ˈpɑul vɑn oˈstɑːjɛn/	ˈPɑul vɑn Oˈstɑːjɛn
<i>Bart Peeters*</i> [ˈbɑrt ˈpɛːtərs]	/ˈbɑrt ˈpɛtərs/	ˈBɑrt ˈPɛtərs
<i>Jurgen Roelandts</i> [ˈjʏrjɛn ˈru:lɑnts] [ˈjʏrxən ˈru:lɑnts]	/ˈjʊrxɛn ˈrūlɑnts/	ˈJʊrxɛn ˈRūlɑnts
<i>Matthias Schoenaerts</i> [ˈmɑtɪɑːs ˈsxuːnɑːrts]	/ˈmɑtɪjās ˈsxūnɑrts/	ˈMɑtɪjās ˈShūnɑrts
<i>Dirk Sterckx</i> [ˈdɪrk ˈstɛrɔks]	/ˈdɪrk ˈstɛrks/	ˈDɪrk ˈStɛrks
<i>Marianne Thyssen</i> [mɑriˈɑnə ˈtɛisən] [mɑriˈɑn ˈtɛisə]	/mɑriˈjɑnɛ ˈtɛjsən/	Mɑriˈjɑnɛ ˈTɛjsən
<i>Turnhout</i> [ˈtʏrnɑut]	/ˈtʊrnɑut/	ˈTʊrnɑut

[ˈtʏr̥nɑut]		
<i>Mark Uytterhoeven*</i> [ˈmark ˈœytərhu:vən]	/ˈmark ˈaujterxūven/	ˈMark ˈAujterhūven
<i>Wouter Van Besien</i> [ˈβautər van beˈzi:n]	/ˈvauter van beˈzīn/	ˈVauter Van Beˈzīn
<i>Frans Van Cauwelaert*</i> [ˈfrans van ˈkauvələ:rt]	/ˈfrans van ˈkauvelārt/	ˈFrans Van ˈKauvelārt
<i>Vincent Van Duysen</i> [ˈvɪnsənt van ˈdœyʒən]	/ˈvɪnsent van ˈdaujzen/	ˈVɪnsent Van ˈDaujzen
<i>Erik Van Looy</i> [ˈe:rik van ˈlo:j]	/ˈērik van ˈlōj/	ˈĒrik Van ˈLōj
<i>Herman Van Rompuy</i> [ˈɦerman van ˈrɔmpœy]	/ˈxerman van ˈrompauj/	ˈHerman Van ˈRompauj
<i>Dirk Verbeuren*</i> [ˈdirk verˈbø:ren]	/ˈdirk verˈbōren/	ˈDirk Verˈbōren
<i>Dimitri Verhulst</i> [dɪˈmitri: verˈɦylst]	/diˈmitrī verˈxulst/	Diˈmitrī Verˈhulst
<i>Koen Wauters</i> [ˈku:n ˈβautərs]	/ˈkūn ˈvauters/	ˈKūn ˈVauters
<i>Karel van de Woestijne</i> [ˈka:rəl van də βuˈsteinə]	/ˈkārel van de vuˈstejne/	ˈKārel van de Vuˈstejne

6. Zaključak

Budući da se cijeli ovaj rad zapravo može smatrati tek skicom i uvodom u sve što se još može reći o temama kojih se dotaklo, možda bi na posljednjoj stanici prikladnije bilo izvući uporišta mogućim budućim radovima. Detaljnija ideološka analiza uporabe različita nazivlja kojim se opisuje jezična situacija nizozemskog jezika te s time povezano istraživanje stavova samih govornika o vlastitu jeziku, kao i eksplicitno, ali i manje eksplicitno, upletanje vanjskih ideoloških elemenata u čitavu strukturu, zatim proučavanje pojma pluricentričnosti s obzirom na izvaneuropsku jezičnu situaciju govornih područja nizozemskoga, usporedba procesa

standardizacije nizozemskoga u Nizozemskoj i Flandriji sa standardizacijom hrvatskoga, opsežnije proučavanje karakteristika polderskoga nizozemskog nasuprot flamanskomu međujeziku mogle bi biti neke od početnih točaka daljnjih istraživanja vezanih uz prvo pitanje postavljeno u uvodu.

S druge bi se strane moglo baviti proširivanjem teme glasovne adaptacije kako bi se njezini jezični mehanizmi suštinski bolje razumjeli te kako bi se mogle pronaći što uspješnije metode rješavanja problema preskriptivne adaptacije u domaćoj struci, zatim bi se mogla detaljnije usporediti domaća teorija na tu temu s inozemnom, kao i razlike u postojećim transkripcijskim opisima za nizozemski. U vezi s time, potrebno bi bilo pobliže istražiti i razlike u ortografiji s obzirom na dvije varijante nizozemskoga te s njima povezanu etimologiju imena koja ulaze u proces glasovne adaptacije.

Na kraju, i možda najvažnije od svega, dobro bi bilo nastaviti smanjivati netrpeljivosti između stručnih i manje stručnih govornika hrvatskoga jezika, pažljivo usmjeravati dobronamjerne kritike na uzrok umjesto na simptom problema te povećavati prostor namijenjen dijalogu s ciljem daljnjega napretka na obostranu korist.

7. Zahvale

Hvala dr. sc. Željani Pancirov Cornelisse na posvemašnjoj susretljivosti, smjericama i savjetima tijekom izrade ovoga rada te mr. sc. Radovanu Lučiću na pregledu rada i vrijednim komentarima.

8. Literatura

Adank, Patti, Roeland van Hout, Roel Smits (2004) An acoustic description of the vowels of Northern and Southern standard Dutch. *Journal of the Acoustical Society of America* 116 (3): 1729–1738.

Ammon, Ulrich (2004) Pluricentrični i podijeljeni jezici. Prev. L. Jurić. *Izv. Pluricentric and Divided Languages*. U: *Sociolinguistics – An International Handbook of the Science of Language and Society*, (2). Ur. U. Ammon, N. Dittmar, K. J. Mattheier, P. Trudgill. Str. 102–117. Berlin i New York: Walter de Gruyter.

Anić, Vladimir, Josip Silić (2001) *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber i Školska knjiga. Str. 193–194.

Babić, Zrinka (1984) Izgovor stranih imena. *Jezik* 32 (2): 49–56.

Babić, Zrinka (1991) Pravopis i sklonidba vlastitih imena. *Jezik* 38 (5): 135–145.

Badurina, Lada (1990) Strana vlastita imena kao pravopisni problem. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, (2): 82–89.

Badurina, Lada, Ivan Marković, Krešimir Mićanović (2007) *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska. Str. 266–267.

Barić, Eugenija *et al.* (2005) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Beheydt, Ludo (2003) De moeizame weg van een standaardtaal. De externe en interne druk op het Nederlands. U: *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Ur. J. Stroop. Str. 152–163. Amsterdam: Bert Bakker.

Bezooijen, Renée van, Rob van den Berg (2004) De Gooise *r*: Wie ziet er wat in en waarom? *Taal & Tongval* (17): 86–108.

Bezooijen, Renée van, Charlotte Giesbers (2003) Breekt ie echt dooj? De verspreiding van het Gooise *r* in het Standaardnederlands. U: *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Ur. J. Stroop. Str. 204–214. Amsterdam: Bert Bakker.

Bezooijen, Renée van, Suzan Kroezen, Rob van den Berg (2002) Front approximant /r/: A new and vigorous change in Dutch. *Linguistics in the Netherlands*, (19): 1–11.

Booij, Geert (1995) *The Phonology of Dutch*. Oxford: Oxford University Press.

Botma, Bert, Marc van Oostendorp (2012) A propos of the Dutch vowel system 21 years on, 22 years on. U: *Phonological Explorations: Empirical, Theoretical and Diachronic Issues*. Ur. E. D. Botma i R. Noske. Str. 135–154. Berlin: Mouton de Gruyter.

Caluwe, Johan de (2013) Nederland en Vlaanderen: (a)symmetrisch pluricentrisme in taal en cultuur. *Internationale Neerlandistiek*, 51(1): 45–59.

Chang, Charles B. (2008) Phonetics vs. Phonology in Loanword Adaptation: Revisiting the Role of the Bilingual. U: *UC Berkeley Phonology Lab Annual Report*. Str. 43–54. Berkeley: University of California.

Chomsky, Noam, Morris Halle (1991) *The Sound Pattern of English*. The MIT Press: Cambridge, Massachusetts; London, England.

Collier, René, Fredericka Bell-Berti, Lawrence J. Raphael (1982) Some Acoustic and Physiological Observations on Diphthongs. *Language and Speech*, 25 (4): 249–268.

Collins, Beverley, Inger M. Mees (2003) *The Phonetics of English and Dutch*. Leiden – Boston: Brill.

Dohlus, Katrin (2005) Phonetics or phonology: Asymmetries in loanword adaptations – French and German mid front rounded vowels in Japanese. *ZAS Papers in Linguistics*, (42): 117–135.

Edelman, Loulou (2003) Kaaik aut, Paaul! Het Poldernederlands in opmars. U: *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Ur. J. Stroop. Str. 65–73. Amsterdam: Bert Bakker.

Filipović, Rudolf (1986) *Teorija jezika u kontaktu: Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: JAZU – Školska knjiga.

Geeraerts, Dirk, Gert De Sutter (2003) Ma wa zegdegij nu? Da kanekik nie verstaan zelle!’ Taalgedrag, taalbeleid en taalattitudes in Vlaanderen. U: *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Ur. J. Stroop. Str. 54–64. Amsterdam: Bert Bakker.

- Geerts, Guido (1992) Is Dutch a pluricentric Language? U: *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*. Ur. M. G. Clyne. Str. 71–91. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Goossens, J. J. (1970) Belgisch beschaafd Nederlands' en Brabantse expansie. *De Nieuwe Taalgids*, (63): 54–70.
- Goossens, J. J. (1973) De Belgische uitspraak van het Nederlands. *De Nieuwe Taalgids*, (66): 230–240.
- Goossens, J. J. (2000) De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen. *Ons Erfdeel*, 43 (1): 2–13.
- Harbert, Wayne (2007) *The Germanic Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harst, Sander van den, Hans van de Velde (2007) 17 G's in het Standaardnederlands? *Taal & Tongval*, (59): 172–195.
- Haugen, Einar (1950) The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language*, 26 (2): 210–231.
- Herd, Jonathon (2005) Loanword adaptation and the evaluation of similarity. *Toronto Working Papers in Linguistics*, (24): 65–116.
- Horst, J. M. van der (1999) Van WNT en ANS tot Poldernederlands. Kroniek van de taalkunde Joop van der Horst (Leuven). *Neerlandica extra Muros*: 47–52.
- Hout, Roeland van *et al.* (1999) De uitspraak van het Standaard-Nederlands. Variatie en varianten in Vlaanderen en Nederland. U: *Artikelen van de Derde Sociolinguïstische Conferentie*. Ur. E. Huls i B. Weltens. Str. 183–196 (1–14). Delft: Eburon.
- Ivas, Ivan (2003). Strana imena u hrvatskome standardnome izgovoru. *Suvremena lingvistika*, 1–2 (55–56): 1–35.
- Jacobs, Haïke, Gussenhoven, Carlos (2000) Loan phonology: perception, salience, the lexicon and OT. U: *Optimality Theory*. Ur. J. Dekkers, F. van der Leeuw i J. van der Weijer. Str. 193–210. Oxford: Oxford University Press.
- Jelaska, Zrinka (2004) *Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Kang, Yoonjung (2011) Loanword phonology. U: *Companion to Phonology*. Ur. M. van Oostendorp, C. Ewen, E. Hume i K. Rice. Str. 1–25. Wiley-Blackwell.

Kertész, Zsuzsa (2006) Approaches to the phonological analysis of loanword adaptation. *The Even Yearbook*, (7): 1–15.

Kissine, Mikhail, Hans Van de Velde, Roeland van Hout (2003) An acoustic study of standard Dutch /v/, /f/, /z/ and /s/. *Linguistics in the Netherlands*, (20): 93–104.

Kloots, Hanne (2002) Southern Standard Dutch in Flemish pronunciation guides. U: *Phonetic work in progress*. Ur. J. Verhoeven. Str. 47–61. Antwerpen: Universitaire Instelling Antwerpen.

Kooij, Jan, Marc van Oostendorp (2003) *Fonologie: uitnodiging tot de klankleer van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Kordić, Snježana (2009) Policentrični standardni jezik. U: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Ur. L. Badurina, I. Pranjković i J. Silić. Str. 83–108. Zagreb.

Lin, Yen-Hwei (2009) Loanword Adaptation and Phonological Theory. *Proceedings of the 21st North American Conference on Chinese Linguistics*, (1): 1–12.

Louw, Robertus de (2016) Is Dutch a Pluricentric Language with Two Centres of Standardization? An Overview of the Differences between Netherlandic and Belgian Dutch from a Flemish Perspective. *The Journal of Adam Mickiewicz University Werkwinkel* 11 (1): 113–135. Poznań, Poland.

Marković, Ivan (2015) *Hrvatska fonetika i fonologija*. Skripta. Zagreb.

Moulton, William G. (1962) The Vowels of Dutch: Phonetic and Distributional Classes. *Lingua*, (11): 294–312.

Neijt, Anneke (1991) *Universele fonologie*. Dordrecht: Foris Publications.

Peperkamp, Sharon, Emmanuel Dupoux (2003). Reinterpreting loanword adaptations: The role of perception. U: *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*. Str. 367–370.

Peruško, Katja (2011) Suvremena prilagodba stranih imena u hrvatskome jeziku (analiza stranih imena športša na hrvatskoj televiziji). Diplomski rad. Zagreb.

Rašić, Nikola (2009) Pouke nizozemskih pravopisnih reformi. U: *Lingvistika javne komunikacije*. Ur. M. Brdar. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku HDPL, Zagreb – Osijek. Str. 323–338 (1–20).

Rietveld, A. C. M., V. J. van Heuven (2009) *Algemene Fonetiek*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Sebregts, Koen *et al.* (2003) Socio-geografische en linguïstische variatie in de uitspraak van (r) Een onderzoek in Nederlandse en Vlaamse grote steden. U: *Artikelen van de vierde sociolinguïstische conferentie*. Str. 375–385.

Smith, Jennifer L. (2006a) Loan phonology is not all perception: Evidence from Japanese loan doublets. *Japanese/Korean Linguistics*, (14): 63–74.

Stroop, Jan (1998) *Poldernederlands. Waardoor het ABN Verdwijnt*. Amsterdam: Bert Bakker.

Stroop, Jan (2003) Van Delta naar Tweestromenland. Over het divergerende Nederlands. U: *Waar gaat het Nederlands naartoe?* Ur. J. Stroop. Amsterdam: Bert Bakker. Str. 14–24.

Škarić, Ivo (2009) *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Štebih Golub, Barbara (2010) *Germanizmi u kajkavskome književnom jeziku*. Zagreb: Školska knjiga.

Timmermans, Bernadette (2008) *Klink klaar: Uitspraak- en intonatiegids voor het Nederlands*. Leuven: Davidsfonds.

Toporišič, Jože *et al.* (2003) *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center SAZU – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Str. 165–167.

Velde, Hans van de (2003). Limburgers slapen in bad. Klinkerverschillen in het Standaardnederlands. U: *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Ur. J. Stroop. Str. 224–234. Amsterdam: Bert Bakker.

Velde, Hans van de, Roeland van Hout (1999) The pronunciation of (r) in Standard Dutch. *Linguistics in the Netherlands*, (16): 177–188.

Velde, Hans van de, Muriel Houtermans (1999). Één taal, twee uitspraaknormen. *Onze Taal*, 68 (6): 148–150.

Velde, Hans van de, Evie Tops, Roeland van Hout (2013) The spreading of uvular /r/ in Flanders. U: *Rhotics. New data and perspectives*. Str. 225–248. Ur. L. Spreafico i A. Vietti. Bozen-Bolzano: Bozen-Bolzano University Press.

Verhoeven, Jo (2002) The Sound System of Dutch in a General Phonetic Perspective. U: *Phonetic Work in Progress*. Ur. J. Verhoeven. Str. 165–176. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Verhoeven, Jo (2005) Belgian Standard Dutch. *Journal of the International Phonetic Association*, (35): 243–247.

Weinreich, Uriel (1968) *Langugages in contact: findings and problems / Uriel Weinreich; with a preface by Andre Martinet*. The Hague; Paris: Mouton.

Internetski izvori:

Government. nl. *Kingdom of the Netherlands: One Kingdom – Four Countries; European and Caribbean* <https://www.government.nl/documents/leaflets/2015/06/05/kingdom-of-the-netherlands-one-kingdom-four-countries-european-and-caribbean> [28. 10. 2017.].

Government. nl. *Kingdom of the Netherlands* (graphic)

<https://www.government.nl/documents/publications/2013/04/22/koninkrijk-der-nederlanden> [28. 10. 2017.]

Rijksdienst Caribisch Nederland. <https://www.rijksdienstcn.com/> [5. 2. 2018.]

The International Phonetic Alphabet. *Audio Illustrations:*

<http://web.uvic.ca/ling/resources/ipa/charts/IPAlab/IPAlab.htm> [21. 08. 2017.]

Taalunie. *Taaladvies: Politie (uitspraak)*. <http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/666/> [26. 1. 2018.]

Taalunie. *Wat is standaardtaal? (algemeen)*. <http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85> [21. 08. 2017.]

Taalunie. *Wie we zijn?* <http://over.taalunie.org/> [21. 11. 2017.]

Forvo. *All the words in the world. Pronounced*. <http://hr.forvo.com/> [17. 07. 2017.]

Wikipedia: Dutch Phonology https://en.wikipedia.org/wiki/Dutch_phonology [21. 08. 2017.]

Wikipedia: Serbo-Croatian phonology

[https://en.wikipedia.org/wiki/Serbo-](https://en.wikipedia.org/wiki/Serbo-Croatian_phonology#CITEREFLandauLon.C4.8Dari.C4.87Horga.C5.A0kari.C4.871999)

[Croatian_phonology#CITEREFLandauLon.C4.8Dari.C4.87Horga.C5.A0kari.C4.871999](https://en.wikipedia.org/wiki/Serbo-Croatian_phonology#CITEREFLandauLon.C4.8Dari.C4.87Horga.C5.A0kari.C4.871999) [14. 11. 2017.]

Wiktionary: Jordi <https://en.wiktionary.org/wiki/Jordi> [21. 08. 2017.]

Popis internetskih izvora primjera za hrvatsku adaptaciju u tablici A:

A) Nizozemska varijanta [11. 8. 2017.]:

Francuska pobijedila Nizozemsku 3 : 2, igrači odali počast Cruyffu (25. 3. 2016.)

<http://sport.hrt.hr/328219/francuska-pobjedila-nizozemsku-32-igraci-odali-pocast-cruyffu>

Preminuo veliki Johan Cruyff (24. 3. 2016.) <http://sport.hrt.hr/327974/umro-johan-cruyff>

HRT Horizonti: Nizozemska (19. 9. 2012.) <http://www.hrt.hr/horizonti/reportaza/nizozemska>

HRT Horizonti: Nizozemska 2 (10. 10. 2012.)

<http://www.hrt.hr/horizonti/reportaza/nizozemska-2>

Euranet plus: Nizozemska predlaže novi plan za rješavanje izbjegličkog pitanja (31. 1. 2016.)

<http://www.hrt.hr/euranetplus/clanak/nizozemska-predlaze-novi-plan-za-rjesavanje-izbjeg>

Nizozemski književnik Cees Nooteboom u Zagrebu (4. 3. 2016.)

<http://magazin.hrt.hr/324856/nizozemski-knjizevnik-cees-nooteboo-u-zagrebu>

Intervju s nizozemskim umjetnikom i inovatorom Daanom Roosegaardeom (12. 11. 2015.)

<http://www.hrt.hr/308197/vijesti/intervju-s-nizozemskim-umjetnikom-i-inovatorom-daanom-roosegaardeom>

Nezadrživi Kramarić *hat-trickom* uništio Feyenoord! (23. 10. 2014.)

<http://sport.hrt.hr/259928/rijeka-feyenoord>

Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti (13. 4. 2016.)

<http://magazin.hrt.hr/330602/mauritshuis-muzej-s-jednom-najboljih-kolekcija-nizozemske-umjetnosti>

Školski sat HRT-a: Nizozemska <http://skolski.hrt.hr/emisije/336/nizozemska>

Euromagazin: Projekt „Uši širom otvorene“ – studijski posjet Nizozemskoj, travanj 2011. (2.

5. 2013.) <https://www.youtube.com/watch?v=d02EtBurvbo>

Nizozemska – Hrvatska 0 : 4 (23. 4. 2014.)

<https://www.youtube.com/watch?v=luZXY2e2PVM>

Hrvatska vs Nizozemska, EP 2015 (11. 9. 2015.)
<https://www.youtube.com/watch?v=GmoXGt5cDck>

Hrvatska – Nizozemska 0 : 3 (6. 2. 2008.) <https://www.youtube.com/watch?v=Q4I5UeXkjuQ>

Školski sat: Nizozemska (14. 6. 2016.) <https://www.youtube.com/watch?v=i1IZJQMOUkQ>

Hrvatska – Nizozemska 2 : 1 (11. 07. 1998.)
<https://www.youtube.com/watch?v=p8LGP7gPsWs> ili
<https://www.youtube.com/watch?v=Wj3v53tI2Do> [veljača 2017.]

B) Flamanska varijanta [14. 8. 2017.]:

Mauritshuis, muzej s jednom od najboljih kolekcija nizozemske umjetnosti (13. 4. 2016.)
<http://magazin.hrt.hr/330602/mauritshuis-muzej-s-jednom-najboljih-kolekcija-nizozemske-umjetnosti>

Belgijski premijer: Velika mogućnost istodobnog višestrukog terorističkog napada (21. 11. 2015.) <http://www.hrt.hr/309470/vijesti/belgija-podignula-stupanj-uzbune-na-najvisu-razinu>

Masakr u Belgiji: Trojica osumnjičenih za teroristički napad u Bruxellesu (22. 3. 2016.)
<http://vijesti.hrt.hr/327573/eksplozija-u-zracnoj-luci-u-bruxellesu>

Finale Davis Cup: Belgijci povelili preko Goffina, Murray izjednačio (27. 11. 2015.)
<http://sport.hrt.hr/310383/davis-cup-belgija-povela-protiv-velike-britanije>

DC: Čilić donio bod Hrvatskoj, Ćorić nije uspio iznenaditi Goffina (4. 3. 2016.)
<http://sport.hrt.hr/324923/davis-cup-cilic-i-coppejans-u-14-sati-na-hrt-2>

U napadima sudjelovalo 5 napadača – dvojica u bijegu (24. 3. 2016.)
<http://vijesti.hrt.hr/327926/jos-jedan-osumnjiceni-za-napad-u-bruxellesu>

Milardović: EU puna je rupa kao švicarski sir (22. 3. 2016.)
<http://vijesti.hrt.hr/327626/otvoreno-terorizam-u-bruxellesu>

Damir Matković: Waterloo – 200 godina poslije (22. 6. 2015.)
<http://blog.hrt.hr/289544/damir-matkovic-waterloo-200-godina-kasnije>

Belgija u štrajku zbog mjera štednji (15. 12. 2014.) <http://vijesti.hrt.hr/265728/belgija-u-strajku-zbog-mjera-stednji>

Belgija svladala Švedsku, Ibrahimović bez pogotka (22. 6. 2016.)
<http://sport.hrt.hr/340427/euro2016/euro-2016-svedska-belgija>

Senzacionalni Wales u polufinalu Eura! (1. 7. 2016.) <http://sport.hrt.hr/341533/cetvrtfinale-eura-moze-li-wales-iznenaditi-belgiju>

Belgija deklasirala Mađare s 4 : 0 (26. 6. 2016.) <http://sport.hrt.hr/340880/stream-euro-2016-belgija-maarska>

Belgija ostala u igri za osminu finala (18. 6. 2016.) <http://sport.hrt.hr/339882/euro2016/euro-2016-belgija-i-republika-irska-u-prvoj-utakmici-dana>

Uvjerljiva Italija, Belgija razočarala (13. 6. 2016.) <http://sport.hrt.hr/339221/euro2016/euro-2016-belgija-italija>

Hrvatska – Belgija 4 : 0 Maksimir/Zagreb, Kvalifikacije EP (29. 3. 2003.)
<https://www.youtube.com/watch?v=2dTJ-L2EtWk> [veljača 2017.]

Sažetak

Ovaj se rad bavi glasovnom adaptacijom nizozemskoga jezika u hrvatski s obzirom na njegove dvije standardne izgovorne varijante, počevši od usporedbe opisa pripadajućih im fonemskih i alofonskih sustava te uzimajući pritom u obzir postojeće rezultate istraživanja fonetskih razlika između nizozemske i flamanske varijante. Sociolingvističko polazište omogućio je pojam pluricentričnosti, koji se u novije vrijeme najčešće koristi za opis odnosa nizozemske i flamanske jezične situacije, a temelj je metodologije analize medijskih primjera postavljen u inozemnim bavljenjima procesom glasovne adaptacije posuđenica te domaćoj literaturi o stranim imenima i konkretnom rješavanju njihove glasovne adaptacije u hrvatskome sustavu. Pritom se prikupljeni primjeri adaptacije istovremeno promatraju kao odraz teorijskih postavki o jezičnim mehanizmima koji taj proces prate s primjerima jednoga od načina na koje bi se mogli ostvarivati te dodatkom pravopisno prilagođenih pravila glasovne adaptacije nizozemskoga s osvrtom na obje izgovorne varijante namijenjene govornicima hrvatskoga jezika.

Ključne riječi: kontaktna lingvistika, fonetska adaptacija, pluricentričnost, nizozemski jezik, hrvatski jezik, nizozemska varijanta, flamanska varijanta.

Key words: contact linguistics, phonetic adaptation, pluricentricity, Dutch, Flemish, Croatian.

Samenvatting

Dit artikel gaat in op de fonetische en fonologische aanpassing van het Nederlands in het Kroatisch met betrekking tot de twee standaarduitspraakvarianten van het Nederlands, uitgaande van de vergelijking van fonologische beschrijvingen van die twee talen en rekening houdend met de prominente fonetische verschillen tussen de Nederlandse en de Vlaamse standaarduitspraakvariant. De term pluricentrisme, die in de afgelopen tijd meestal wordt gebruikt om de houding van de Nederlandse en de Vlaamse taalkundige situatie te beschrijven, is het sociolinguïstisch uitgangspunt. De methodologie van de analyse van de media voorbeelden wordt uitgelegd in de internationale literatuur over het proces van de fonetische en fonologische aanpassing van leenwoorden en in de Kroatische literatuur over de aanpassing van namen uit vreemde talen in het Kroatisch. De verzamelde voorbeelden van aanpassing worden gezien als een weerspiegeling van taalkundige mechanismen van fonetische en fonologische aanpassing met een van de manieren waarop we hun kunnen oplossen. Het doel van dit artikel was om de taalkundige regels voor die aanpassing van het Nederlands in het Kroatisch met betrekking tot de beide standaarduitspraakvarianten te maken.

Trefwoorden: fonetische aanpassing, fonologische aanpassing, pluricentrisme, Nederlands, Kroatisch, Nederlands Nederlands, Belgisch Nederlands.